

Pohjolan naalin suojelu
Toivon kannattelemaa hoivaa Fennoskandian tuntureilla

Nea Karila
Pro gradu -tutkielma
Arktinen maailmanpolitiikka
Lapin yliopisto
Kevät 2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta: yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Pohjolan naalin suojelu – toivon kannattelemaa hoivaa Fennoskandian tuntureilla

Tekijä: Nea Karila

Koulutusohjelma/oppiaine: Arktinen maailmanpolitiikka

Työn laji: Pro gradu -tutkielma / Maisteritutkielma

Sivumäärä: 93

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Kuudes joukkosukupuu on tällä hetkellä käynnissä olevaa antroposeenin aikaa olemuksellisesti kuvaava ilmiö. Pohjolan alueella elävä naali on yksi joukkosukupuun uhanalaisista. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen, tarkkarajaisemmin sukupuuttutkimuksen tutkimuskenttään sijoittuva tutkielmani tarkastelee Pohjolan alueella elävän, alueellisen sukupuuttouhan alla olevan naalin (*Vulpes lagopus*) suojelua ja sen kautta muotoutuvaa ihmisen ja naalin välistä suhdetta, yhteistoimintaa, lajienvälisen hoivan näkökulmasta.

Etnografian keinoin toteutetun tutkielmani aineiston keräsin kesällä 2024 Norjassa, naalin suojelua maastossa työkseen sekä vapaaehtoisesti tekevien henkilöiden seuraan liittyen. Kentällä kerätty aineisto koostuu kenttäpäiväkirjasta, nauhoitetuista ja litteroiduista keskusteluista sekä havaintomateriaalista. Etnografista aineistoa täydensin videopuhelun muodossa toteutetuilla haastatteluilla. Aineistoa analysoin aineistolähtöisen sekä teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Olen tuottanut analyysissäni etnografiselle tutkimukselle luonteenomaista tiheää kuvausta tutkimastani aiheesta.

Pohjolan naalin elämän jatkumisen varmistamiseksi tehtävän suojelutyön kautta muotoutuvassa ihmisen ja naalin välisessä suhteessa tulevat todellisiksi ja näkyviksi lajienväliselle hoivalle aiemmassa tutkimuksessa annetut erityispiirteet: eettinen velvollisuus, affektiivisuus sekä käytännön työnteko. Lisäksi, kuten myös muissa aiemman tutkimuksen kohteena

olleissa lajiensuojelun projekteissa, myös naalinsuojelussa käytännön hoivan elementteinä paikkansa ottavat myös erilaiset pelastavan väkivallan muodot.

Näiden ohella sain selville, että toivolla on naalinsuojelun kontekstissa suuri merkitys hoivan käytännön elementin toteutumisen kannalta: toivo motivoi suojelutyötä tekeviä toimimaan, ja tuloksia tuottava, eettisen sekä affektiivisen ulottuvuuden sisältämä toiminta puolestaan ruokkii toivon tunnetta. Hoiva ja toivo ovat toistensa kanssakulkijoita tässä eriskummallisessa, Fennoskandian karuun tunturiluontoon sijoittuvassa elämän ja kuoleman sommitelussa, eräässä sukupuuttotarinnassa.

Avainsanat: naali, sukupuuttotutkimus, hoiva, yhteistoiminta, monilajisuus, etnografia

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällys

<i>PROLOGI</i>	6
1 JOHDANTO.....	7
1.1 Sukupuuton ja lajiensuojelun tutkimuksesta	7
1.2 Äärimmäisen uhanalainen, tiukasti suojeltu naali	10
1.3 Tutkimuksen tavoite ja rakenne.....	12
2 POHJOLAN NAALI.....	14
2.1 Tuntureiden sinnikäs pienpeto.....	14
2.2 Elinvoimaisen lajin polku katoamisen partaalle.....	15
2.3 Rauhoituksesta suojeluun	19
3 TEORIA JA KÄSITTEET.....	23
3.1 Relationaalisuus.....	23
3.2 Maisema, sommitelma, yhteistoiminta.....	26
3.3 Hoiva, elämän kanssakulkija	29
3.4 Tutkimustehtävän asettaminen	32
4 MENETELMÄ JA AINEISTO	34
4.1 Tarkkaavaista havainnointia monilajisen etnografian keinoin	34
4.2 Aineiston keruusta analyysiin.....	38
5 TUMMAN TOIVON SITOUTTAMAT	41
5.1 Suojelutyötä vuosien ja vuosikymmenten kokemuksella – työhön sitoutumisesta... 41	
5.2 Antroposeenin tumma toivo sitoutuneisuuden kantajana.....	43
5.3 Yhteenkuuluvuuden tunne toivon ylläpitäjänä	48
6 YHTEENKUULUVUUDESTA YHTEISTOIMINTAAN.....	52
6.1 Toimintaa yhdessä, mutta etäältä.....	52
6.2 Elämää tarhalla – rajat lajienväliselle sosiaalisuudelle.....	57
7 HOIVA KONKREETTISENA TYÖNTEKONA	60
7.1 ”Ihmiset suojelevat sitä, mitä rakastavat.”.....	60
7.2 Kenen annetaan elää, kuka saa kuolla?	62
7.3 Vankeudessa hoivatut.....	66
7.4 Kouriintuntuvaa hoivaa monilajisessa maisemassa.....	69

8 TUTKIMUSTULOSTEN JA -ASETELMAN POHDINTAA	75
8.1 Hoivan muodon ottanut lajienvälinen yhteistoiminta.....	75
8.2 Teoreettisen näkökulman ja menetelmävalinnan reflektointia	79
9 YHTEENVETO	81
<i>EPILOGI</i>	84
LÄHTEET	86

PROLOGI

*Kaikkialla leijui ilman kosteaksi kiteyttävä sumu. Kello kävi aamukuutta, ja olin juuri he-
rännyt autostani paikallisen laskettelukeskuksen parkkipaikalta, joka näin heinäkuun alussa
toimitti puskaparkin virkaa autossaan retkeileville turisteille. Olin saapunut Norjaan, Opp-
dalin kaupunkiin edellisenä iltana taitettuani yli tuhannen kilometrin ajomatkaa kahden vuo-
rokauden ajan. Tarkistin vielä, että illalla pakkaamastani repusta löytyi kaikki tarpeellinen:
nauhuri ja vedenpitävää vaatetta sekä eväät, vaihtosukat kaiken varalle. Tiesin tulevasta
melko vähän, mutta minua oli neuvottu varustautumaan hyvillä kengillä sekä säänmukai-
sella vaatetuksella. Olin liittymässä naalinsuojelua lähialueilla osana työtään tekevän hen-
kilön seuraan hänelle tavanomaisen maastossa suoritettavan, alueen naalinpesien ja ruo-
kinta-automaattien tarkastusten ympärille muotoutuvan työpäivän ajaksi – aineistonkeruun
ensimmäinen päivä oli koittanut.*

*Tutkimuksentekoon virittyneiden ajatusten lisäksi hyvät kengät todella olivat päivän oleelli-
sin varuste, sillä kävelyä kertyi kapustarinnan haikean piipityksen tunnelmoittamassa mäki-
sessä vuoristomaastossa päivän aikana arviolta 16 kilometrin verran. Päivän, joka ilman
ainoatakaan tallennusvälinettäkin olisi piirtynyt mieleni muistikuviin iäksi, eikä ainoastaan
siksi, että saimme kuin saimmekin seurata etäältä kiikaroiden naalipoikuetta eräällä tark-
kailtavalla pesällä.*

*Illalla autossani makuupussiin kääriytyneenä kenttäpäiväkirjaa kirjoittaessani ja päivän ai-
kana kokemaani läpi käydessäni kokonaisvaltaisesta väsymyksestä huolimatta päällimmäi-
senä läsnä oleva tyytyväisyyden tunne motivoi; sain kokea, kuinka tutkimusta varten teke-
mäni pohjatyö terävöityi ja otti muotonsa kentälle päästyäni. Onnekseni takana oli vasta
ensimmäinen kenttäpäivä – tulevina päivinä edessä olisi lisää maastokilometrejä, pesätar-
kastuksia, keskusteluita suojelutyön parissa toimivien henkilöiden kanssa sekä käynti naali-
tarhalla, jossa luonnonkantaisia naaleja kasvatetaan suojelutyön nimissä. Nämä ajatukset
mielessäni virittelin hyttysverkot raollaan oleviin auton ikkunoihin, vedin makuupussin ve-
toketjun kiinni, ja toivoin unen tavoittavan minut pian Keski-Norjan valoisassa yössä.*

1 JOHDANTO

Elämme parhaillaan keskellä kuudetta joukkosukupuuuttoa – tätä mieltä ovat lukuisat tutkijat eri puolilla maapalloa (mm. Barnosky ym. 2011; Kolbert 2016/2014). Kun viiden edellisen maapallon kokeman massasukupuuttoaallon taustalla ovat olleet erilaiset ilmaston ja ympäristön muutoksista johtuvat syyt, todistamamme kuudes massasukupuutto on tutkijoiden havaintojen mukaan ihmisen aiheuttama: maapallon resurssien käyttö, elinympäristöjen pirstominen, vieraslajien ja taudinaiheuttajien levittäminen, lajien suora tappaminen sekä globaalin ilmaston muuttaminen ovat johtaneet tilanteeseen, jossa yhä useampi laji on joko paikallisen tai planetaarisen sukupuuton uhan alla. (Barnosky ym. 2011, 51.) Pohjolassa, eli Suomen, Ruotsin ja Norjan alueilla elävä naalipopulaatio on yksi näistä uhanalaisista.

Kuten niin moni muukin kanssaeläjäni, olen löytänyt itseni usein pohtimasta elämämme ajan tuhoisuutta, suremasta jo kadottamaamme ja katoamassa olevaa luontoa ja sen olemuksia sekä ahdistumasta tilanteen toivottomuuden äärellä. Pro gradu -prosessiin lähtiessäni ja tutkielman aihevalintaa tehdessäni mielessäni pyörikin toivo ja sen löytäminen – halusin aikaa ja voimavaroja vievän projektin juurruttavan minut toivon äärelle. Mieleeni muistui uutisotsikot naalin suojelusta, siitä, kuinka ihmisen aktiiviset suojelutoimet olivat tepsineet, ja Suomen elinalueiltaan jo lähes täysin kadonnut Pohjolan naali oli jälleen 26 vuoden tauon jälkeen pesinyt Enontekiön tunturialueella kesällä 2022. Toivoni heräsi. Samaan aikaan huomasin kuitenkin pohtivani suojeluprojektiin – jonka olennaisia elementtejä ovat ketun metsästäminen naalin elinalueilta sekä luonnonkantaisten naalien tarhaaminen suojelun nimissä – liittyviä eettisiä ristiriitaisuuksia. Tutkimuksellinen mielenkiintoni heräsi, ja lähdin rakentamaan tutkielmaani näiden ainesten ympärille.

1.1 Sukupuuton ja lajiensuojelun tutkimuksesta

Käynnissä olevaa kuudetta sukupuuttoaaltoa ja ihmisen kytköksiä lajien massakatoamiseen on tutkittu laajasti ja monitieteisesti, onhan sen yksi aikakauttamme merkittävimmällä tavalla kuvaava biologinen, ekologinen sekä yhteiskunnallinen ja humanistinen ilmiö. Teoksessaan *Kuudes sukupuutto – luonnon historia*, Elizabeth Kolbert (2016/2014) tutkii ja kirjoittaa siitä, millaisia vaikutuksia noin kaksisataatuhatta vuotta sitten maapallolle ilmentyneellä lajilla, ihmisellä, on ollut ympäristöönsä – siitä, kuinka yksi laji voi kekseliäisyytensä ja sopeutumiskykynsä mahdollistamana muokata koko maapalloa hämmästyttävällä,

lopulta jopa kammottavalla tavalla, mistä kuudes joukkosukupuutto on syvän surullinen todiste. Sukupuuttoja on tapahtunut aina ja jatkuvasti: niin kutsutut taustasukupuutot ovat käynnissä koko ajan – nisäkkäiden karkeasti arvioidulla taustasukupuuttoasteella yksi laji katoaisi maapallolta seitsemänsadan vuoden välein (Kolbert 2016/2014, 26) – ja 99,9 prosenttia kaikista maapallolla koskaan eläneistä lajeista on kuollut sukupuuttoon (Wolfe 2017, vii).

Mutta joukkosukupuutto muodostaa tähän jossain mielessä luonnolliseksi ymmärrettävään, eräänlaiseen elämän taustarytmiin poikkeuksen, tilastollisen piikin, romahduksen. Maapallomme on käynyt ikiaikojä kestäneen historiansa aikana läpi viisi katastrofaalisiin mittapuihin kasvanutta, luonnon monimuotoisuuden romahduttanutta sukupuuttoaaltoa, joista viimeisin, noin 65 miljoonaa vuotta sitten tapahtunut sukupuuttoaalto koitui dinosaurusten tuhoaksi (Kolbert 2016/2014, 11; Virkkala 2011, 118). Nämä entisaikojen viisi tunnettua sukupuuttoaaltoa ovat saaneet alkunsa erilaisista suurista luonnonmullistuksista, kuten yltyneestä tulivuoritoiminnasta tai meteorin iskeytymisestä maan pinnalle, jotka johtivat ilmastonmuutokseen (Virkkala 2011, 118).

Tällä hetkellä käynnissä oleva ja todistamamme kuudes eliökunnan sukupuuttoaalto poikkeaa viidestä edeltäjästä siinä, että sen taustalla vaikuttaa yksi – eläimiä vainoava ja metsästävä, vieraslajeja mukanaan kuljettava, elinympäristöjä tuhoava ja pirstova sekä ilmastonmuutosta kiihdyttävä – laji, ihminen. (Virkkala 2011, 118.) Kolbertin (2016/2014, 11) sanoin: ”mikään muu laji ei ole koskaan aikaisemmin muuttanut planeetan elämää tällä tavalla”. Omaleimaisen kuudennesta sukupuuttoaallostaa tekee myös sen tahti, jonka arvioidaan olevan 100–1000-kertainen aiempiin aaltoihin verrattuna (Virkkala 2011, 120).

Kuudetta joukkosukupuuttoa on kuvattu biokulttuuriseksi ilmiöksi, jossa sekä sen syyt, että vaikutukset ovat yhtäaikaaisesti sosiaalisia ja luonnollisia, sillä sukupuuttoaalton kourissa ovat eläin-, sieni- ja kasvilajien lisäksi kansat, kielet ja kulttuurit (O’key 2023, 171). Kuudes sukupuuttoaalto on Dominic O’keyn (2023, 171) sanoin ”sosiaalinen ja taloudellinen ilmentymä aiemmin orgaanisesta prosessista”. Ja tämä kuudennen sukupuuttoaalton biokulttuurinen olemus yhdistää sen tutkimuksen vahvasti humanistiseen ja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen, jonka piirissä ilmiötä on tutkittu esimerkiksi sukupuuttotutkimusnimikkeeseen (extinction studies) alla. Sukupuuttotutkimuksen ytimessä on käsitys sukupuutosta prosessina tapahtuman sijaan, ja sen tutkimuksen keskiössä on sukupuuttoaaltoon liittyvät

eettiset kysymykset ihmisen vastuusta (O’key 2023, 176), kysymykset, joihin vastauksien hakeminen on usein tarkoittanut lajiensuojelun tutkimusta. Siis sen tutkimista, millaisiin toimiin ihmiset ovat ryhtyneet omantunnon kolkuttaessa ja kantaakseen eettisen vastuunsa.

Yksi sukupuuttotutkimuksen tutkimuskentällä julkaistu, ja myös koko tutkimuskenttää jossain määrin määrittänyt teos on Thom van Doorenin, Deborah Bird Rosen sekä Matthew Chrulewin (2017) toimittama *Extinction studies: stories of time, death and generations* joka tuo alkusanojen, johdannon ja loppusanojen lisäksi yhteen kuusi erilaista tarinaa sukupuuton uhan alla olevista eläinlajeista, niiden suojelusta sekä pelastusyriytyksistä. Jokainen näistä paikan päällä tehtyyn kenttätutkimukseen perustuvista luvuista yhdistelee historiallista tutkimusta, kulttuurianalyysiä sekä biologiaan ja ekologiaan perustuvaa kirjallisuutta, ja tällaisen monitieteisen lähestymistavan kautta tutkii tiettyä lajia sekä sen suhteita laajempaan monilajiseen maailmaan (van Dooren ym. 2017, 3). Jokainen kirjan luvuista kertoo ”ainutlaatuisen ’sukupuuttotarinan’”, ja pyrkii vastaamaan sellaisiin kysymyksiin, kuin ”mitä sukupuuttoon kuoleminen tarkoittaa, miksi sillä on merkitystä ja kenelle” (van Dooren ym. 2017, 3). Keskiöön nousevat siis lajiensuojeluun liittyvät eettiset ja poliittiset elementit, jotka ottavat paikkansa tietyssä elämän ja kuoleman muodostamassa sommitelmassa (van Dooren ym. 2017, 7). Teoksen alkusanat kirjoittanut Cary Wolfe (2017, xiv) muistuttaakin lukijoita siitä, että päättäessämme sellaisista kysymyksistä, kuin ”kenelle mahdollistamme elämän” ja ”kenen annamme kuolla”, suojelutyössä on kyse myös biopolitiikasta.

Extinction studies: stories of time, death and generations –teos toimi merkittävänä inspiraationa myös omalle tutkimukselleni. Teoksen yksilölliset, tietyn lajin ympärille kietoutuvat tarinat saivat minut pohtimaan sitä, mistä pitkäjänteisyyttä vaativaan suojelutyöhön ryhtyvien ihmisten motivaatio kumpuaa, ja mikä tätä motivaatiota kannattelee sekä ruokkii. Pohdin ihmisen monimutkaista osuutta eliökunnan monimuotoisuuden romahduksen äärellä – sekä sen aiheuttajana, että sen pysäyttämiseen pyrkivänä – ja kuinka tämä ristiriitainen rooli saa tarkkarajaisemman olomuodon yksittäisten lajien, kuten naalin, historiaa ja nykyhetkeä tutkiessa. Pohdin, mikä merkitys on muutaman lajin pelastamisella, mikäli samaan aikaan kokonaisia elinympäristöjä tuhoutuu, ja tuhannet, ellei sadattuhannet eliöt ovat vaarassa kadota maapallolta kokonaan. Pohdintaa herätti myös se, millaisiin toimiin ihminen ryhtyy suojelutyön nimissä, ja millaisia vaikutuksia näillä toimilla kenties on toisille lajeille ja lajiin edustaville yksilöille.

Nämä väistämättä eettisiin kysymyksiin päätyvät pohdinnat johdattivat minut hoivan (Puig de la Bellacasa 2012; van Dooren 2014a; van Dooren 2014b) käsitteen äärelle. Useat eri tutkijat eri tieteenaloilta (mm. Mol 2008; Robinson 2011; Stevenson 2014; Hoppania ym. 2016; van Dooren 2014b) ovat tutkineet hoivaa niin ihmisten välisenä kuin lajienvälisenäkin ilmiönä ja relaationa. En myöskään ole ensimmäinen, joka nostaa hoivan käsitteen sukupuuttotutkimuksellisen tutkimuksen keskiöön (mm. van Dooren 2014a; van Dooren 2014b), mutta nähdäkseni vastaavaa tutkimusta ei ole aiemmin tehty pohjoismaisessa tai arktisessa kontekstissa.

Arktinen alue lämpenee kolme kertaa muuta maailmaa nopeammin (Arctic Climate Change Update 2021), mikä tarkoittaa sitä, että naalin lisäksi yhä useamman arktisen lajin elinympäristö muuttuu nopeasti ja voi pahimmillaan johtaa lajin sukupuuttoon. Lajiensuojelulla tämä kehitys pyritään estämään, tai ainakin sitä hidastamaan, ja oletettavaa on, että naalinsuojelun kaltaiset projektit tulevat arktisella alueella lisääntymään. Aiemmasta sukupuuttotutkimuksesta inspiroitunut, naalinsuojelun kontekstikseen ottava tutkimukseni tuottaa tietoa lajiensuojeluun liittyvistä eettisistä kysymyksistä haavoittuvaisella arktisella alueella. Ja vaikka Pohjolan alueella elävää naalia ja sen suojelua on tutkittu muiden tieteenalojen näkökulmista (mm. Norén ym. 2009; Landa ym. 2017; Larm, Elmhage, Granquist, Brundin & Angerbjörn 2017), ei vastaavaa sukupuuttotutkimuksellista tutkimusta kyseiseen lajiin tai sen sekä ihmisen väliseen kanssakäymiseen liittyen ole aiemmin tehty.

Tutkimukseni nojaa vahvasti Thom van Doorenin (2014a, 2014b) tarjoamaan tutkimusotteelliseen inspiraatioon, ja on ottanut vaikutteita myös muusta lajiensuojeluun liittyvästä yhteiskuntatieteellisestä ja humanistisesta tutkimuksesta. Tutkimusasetelmaa hahmotellessani olin kiinnostunut siitä, tulisiko Puig de la Bellacasan (2012) muotoilema hoivan teoretisointi konkretisoituneeksi naalinsuojelun kontekstissa, ja siitä, löytyisikö naalinsuojelun kontekstissa tehdystä tutkimuksesta yhteyksiä van Doorenin (2014b) hahmottelemiin, hoivan ja lajiensuojelun välisiin kytköksiin liittyviin argumentteihin.

1.2 Äärimmäisen uhanalainen, tiukasti suojeltu naali

Naali on sirkumpolaarinen laji, mikä tarkoittaa sitä, että sen elinaluetta on koko arktinen alue kautta pohjoisen pallonpuoliskon (Ohtonen & Ollilla 2023, 24). Naalien kokonaismääräksi

on arvioitu useita satoja tuhansia, sillä naalikanta on varsin elinvoimainen Venäjän, Kanadan, Alaskan rannikon, Grönlannin ja Islannin tundra-alueilla. Ainoastaan Fennoskandian alueella, eli Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa sekä Beringin meren saarilla naali on hyvin harvinainen ja vaarassa kadota kokonaan. (Angerbjörn & Tannerfeldt 2014). Viimeisimmässä, vuonna 2019 julkaistussa punaisessa kirjassa, eli kansainvälisen luonnonsuojeluliiton IUCN:n ohjeiden mukaan toteutetussa, ympäristöministeriön asettaman ohjausryhmän johdolla tehdyssä Suomen lajien uhanalaisuusarvioinnissa, naali on määritelty äärimmäisen uhanalaiseksi (CR). Uhanalaisuuden syiksi kirjassa on listattu muun muassa pyynti, kilpailu sekä häirintä ja liikenne ja uhkatekijöiksi edellä mainittujen lisäksi muun muassa ilmastonmuutos. (Hyvärinen ym. 2019, 576.)

Kuten useiden muidenkin kuudennen joukkosukupuuton kourissa olevien lajien kohdalla, myös Pohjolan naalin sukupuuttouhan takana on siis ihminen. Pohjolan naalin historia kietoutuukin hämmästyttävän kokonaisvaltaisesti ihmisen toimiin: ihminen on satojen vuosien ajan toiminnallaan ja omilla motiiveillaan vaikuttanut merkittäväällä tavalla naalin elämään ja sen elinmahdollisuuksiin sukupuuton partaalle metsästämisestä ja naalin elinympäristöjä tuhoavan ilmastonmuutoksen kiihdyttämisestä lajin voimakkaaseen ja etenkin viime vuosina toivottua menestystä tuottaneeseen suojeluun (Ohtonen & Ollila 2023).

Naali on myös Euroopan Unionin (EU) luontodirektiivin liitteen IV laji, mikä tarkoittaa, että laji on tiukasti suojeltava sen pitkäaikaisen säilymisen varmistamiseksi EU:n alueella. Tiukka suojelu tarkoittaa muun muassa sitä, että lajin pesimistä ja lisääntymistä turvataan luonnonsuojelulain nojalla. (Nieminen & Ahola 2017, 13.) Pohjolan alueella elävän naalin suojelu käynnistyi 1980-luvun alussa ensimmäisen yhteispohjoismaisen suojelutyöryhmän perustamisella (Järvinen & Lahti 2004, 118), ja sen jälkeen suojelutoimia on kehitetty ja laajennettu tutkimuksen ja käytännön suojelutoimien tuottaman kokemuksen myötä.

Tällä hetkellä, vuonna 2025, naalin suojelua tehdään EU:n myöntämän Interreg-Aurora-rahoituksen turvin yhteispohjoismaisessa Felles Fjellrev – Together for the Arctic fox -hankkeessa Suomen, Ruotsin ja Norjan alueilla (Felles Fjellrev – Together for the Arctic fox). EU:n rahoittamat suojelutoimet muodostuvat naalikantojen seurannasta, pesätarkastuksista ja -inventoinneista, lisäruokinnasta sekä ketunmetsästyksestä naalin elinalueilla. Lisäksi hankkeessa pyritään lisäämään ihmisten tietoisuutta naalin suojelusta ja niistä ihmisen toi-

mista, jotka osaltaan vaikuttavat naalin menestymiseen Pohjolassa, kuten kettua hyödyttävien ruuantähteiden jättämisestä tunturiluontoon. Vuonna 2024 käynnistyneessä hankkeessa uutena elementtinä on naalien ja kettujen tautiseuranta sekä tähän liittyen laadittava varautumissuunnitelma naaleihin mahdollisesti tarttuvien tautien varalta. (Metsähallitus, Naali.)

1.3 Tutkimuksen tavoite ja rakenne

Pohjolan naalin suojelun kontekstikseen ottavan, yhteiskuntatieteelliseen ja humanistiseen ympäristötutkimukseen kiinnittyvän tutkielmani tavoitteena on, sukupuuttotutkimuksen tutkimusalasta inspiroituneena, pureutua naalinsuojeluun liittyviin eettisiin elementteihin, ihmisen vastuuseen ja osaan tässä nimenomaisessa elämän ja kuoleman sommitelmassa. Lähtökohdakseni matkalla tavoitteeseeni otan suojelun eri elementtien – kentällä tapahtuva lisäruokinta ja pesätarkastukset, ketunmetsästys, luonnonkantaisten naalien tarhaus – kautta muotoutuvan ihmisen ja naalin välisen suhteen, yhteistoiminnan, joka ottaa paikkansa Pohjolan tunturi- ja vuoristoluontoon sijoittuvassa maisemassa. Hoivan käsitteen (Puig de la Bellacasa 2012; van Dooren 2014a) avulla ja sen tarkoitukseeni valjastaen, rakennan keinoja pureutua kyseisen lajienvälisen yhteistoiminnan eettisiin, affektiivisiin ja käytännön ulottuuksiin.

Tutkielmani rakentuu kahdeksasta luvusta. Ensimmäisessä luvussa olen rakentanut pohjaa tutkielmani kululle kartoittamalla sukupuuton ja lajiensuojelun aiempaa tutkimusta, sitä, millaisia näkökulmia aiemmassa tutkimuksessa on otettu ja millaisiin kysymyksiin pureuduttu. Lisäksi olen tehnyt katsauksen Pohjolan naalin tämänhetkiseen uhanalaisuus- ja suojelutilanteeseen. Seuraavassa luvussa jatkan Pohjolan naalin tilanteen kartoittamista, nyt syventyen myös siihen, millainen on ihmisen ja naalin välinen historia. Tähän lajienväliseen historiaan paneutuessani saan huomata, että ihmisen ja naalin menneisyydet kietoutuvat toisiinsa useita erilaisia muotoja ottaen. Tutkielmani kolmannessa luvussa rakennan tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen, johon empiriaa peilaan. Lähden liikkeelle relationaalisuudesta, jota jäsenän Anna Tsingin (2020/2015) muotoilemilla maiseman, sommitelman sekä yhteistoiminnan käsitteillä. Syvennän relationaalisuuden perustaa hoivan käsitteellä (Puig de la Bellacasa 2012; van Dooren 2014a), josta muodostuu analyysini tärkein metodologinen työkalu. Kartoitan sitä, millaisia merkityksiä hoivalle on yhteiskuntatieteellisessä tutkimuk-

sessä aiemmin annettu, sekä sitä, kuinka käsitettä on aiemmin sovellettu lajiensuojelun kontekstikseen ottavassa tutkimuksessa. Teorianrakennuksen jälkeen asetan tutkimustehtäväni ja esitän tutkimuskysymykseni. Luku neljä käsittelee tutkimukseni menetelmää, etnografiaa, sekä aineistoa. Luvut viisi, kuusi ja seitsemän ovat analyysilukuja, ja luku kahdeksan kiteyttää tutkielmani tulokset sekä reflektoi teoreettisen näkökulman ja menetelmän valintaa. Luku yhdeksän toimii tutkimukseni yhteenvedona pohtien tulosten käytännön merkitystä ja yleistettävyyttä. Viimeisessä luvussa annan ajatusta myös jatkotutkimusmahdollisuuksille.

2 POHJOLAN NAALI

Naali, tunturikettu, napakettu, tunturien aave – tunteita herättävälle pohjoisen pienpedolle on aikojen saatossa annettu ihmisen toimesta lukuisia nimiä. Pohjolan naalin historia kietoutuikin hämmästyttävän kokonaisvaltaisesti ihmisen toimiin, ihminen on satojen vuosien ajan toiminnallaan ja omilla motiiveillaan vaikuttanut merkittäväällä tavalla naalin elämään ja sen elinmahdollisuuksiin. Eräänlaisen naalin elämäkerran yhteistyössä Tuomo Ollilan kanssa kirjoittaneen Kimmo Ohtosen (2023, 36) sanoin: “Lähestyin tunturikettua mistä näkökulmasta tahansa, oli siellä aina ihminen minua vastassa.” Näin ollen Fennoskandian alueella elävän naalin historian läpikäyminen – sen selvittäminen, kuinka Pohjolan naalipopulaatio taantui elinvoimaisesta sukupuuton partaalle – on itse asiassa naalin ja ihmisen välisen menneisyyden tutkimista. Ohtonen saikin tutkimuksensa edetessä huomata, että tieto tästä menneisyydestä ei löydy luonnontieteellisistä teoksista, vaan teoksista, jotka kertovat menneiden aikojen eräkulttuurista sekä Pohjolan naalin elinalueiden, tunturiseutujen historiasta. (Ohtonen & Ollila 2023, 51.) Ennen syventymistä Pohjolan naalin menneisyyteen ja nykyisyyteen sekä ihmisen osaan siinä, – tähän monin tavoin ristiriitaiseenkin lajien väliseen kohtaamiseen – lienee kuitenkin hyödyllistä piirtää kokonaiskuva tämän suurtuntureiden pienen koiraeläimen ominaispiirteistä ja elintavoista.

2.1 Tuntureiden sinnikäs pienpeto

Naali (*Vulpes lagopus*) kuuluu Fennoskandian alueen nisäkäslajiston vanhoihin lajeihin, Suomessa tehty subfossiilinen naalilöytö kertoo lajin eläneen maassamme jo 10 000 vuotta sitten (Jensen 1994, 182). Naali on pieni, noin 3–5 kiloa painava kettua muistuttava koiraeläimiin kuuluva petoeläin, jonka ominaispiirteisiin kuuluvat pienet pyöreät korvat sekä lyhyet jalat. Etenkin paksussa talviturkissaan naali kuitenkin vaikuttaa kokoaan suuremmalta ja kettua pyöreämmältä eläimeltä. Naalista tavataan kahta eri värimuotoa: sininaalia, tai sinikettua, ja valkeaa naalia. Kun valkean naalin talviturkki on talvisin kauttaaltaan vaalea ja kesällä lähes kokonaan ruskea muutamien vaalein merkein, on sininaalin turkki talvisin väriltään metallinsininen ja kesäisin kauttaaltaan ruskea. Fennoskandian alueella naalin valkoinen värimuoto on yleisempi. Kaikki naalin ulkoiset ominaisuudet kertovat sen erinomaisesta sopeutumisesta vaikeisiin arktisiin olosuhteisiin: helposti paleltuvat korvat ja kuono ovat pienet ja tuuhean karvan peitossa, jalat ovat lyhyet ja myös anturoita suojaa paksu karva.

Vartalon pieni pinta-ala suhteessa painoon minimoi lämmönhukan ja erittäin paksu turkki eristää tehokkaasti purevaltakkin viimalta. Naali pärjääkin ongelmitta -40 asteen pakkasissa. Ketusta naalin erottaa myös sille ominainen hyppelähtävä liikkumistapa. (Jensen 1994; Siivonen & Pulliainen 1972; Felles Fjellrev 2019; Ohtonen & Ollila 2023.)

Naalin tärkeintä ravintoa ovat tuntureiden avainlajit, myyrät ja tunturisopulit, ja naalikanta vaihteleeikin voimakkaasti myyrä- ja sopulisyklien mukaisesti. Pienjyrsijöiden lisäksi naali hyödyntää ravinnokseen myös muun muassa jäniksiä, riekkoja, sammakoita, pikkulintuja sekä lintujen munia. Talvisin porojen ja muiden, suurempien petojen jälkeensä jättämien eläinten haaskat ovat naalille tärkeä ravinnonlähde. (Jensen 1994; Siivonen & Pulliainen 1972; Felles Fjellrev 2019.) Naali pesii sora- tai hiekkakumpuun kaivetussa pesäkolossa, jossa on 10–20 suuaukkoa. Pesä sijaitsee aina puurajan yläpuolella ja naali hyödyntää pesinnöissä vanhoja pesiä – etenkin kantojen pienentyessä ei naalin tarvitse enää kaivaa uusia pesäkoloja, vaan ne palaavat tyypillisesti vanhoille pesäkoloilleen. Vanhimmat näistä voivat olla jopa satoja vuosia vanhoja, ja yhtä ja samaa pesäpaikkaa on voinut asuttaa kymmenet eri naalisukupolvet. Kun naalikanta Pohjolassa oli vielä voimissaan, saattoi yhdellä pesäpaikalla elää useampi pentue kerrallaan. Runsaslukuisina naalit siis elävät yhdyskunnittain. (Felles Fjellrev 2019; Siivonen & Pulliainen 1972; Ohtonen & Ollila 2023).

Pohjolan, eli Fennoskandian naalikannan muodostaa yksi ja sama populaatio, joka elää pienilukuisina alueen korkeimmilla tuntureilla pienissä eristyneissä paikallispopulaatioissa. Suomessa naali elää Saamenmaalla Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien suurtuntureilla (Ohtonen & Ollila 2023, 28; 68). Koko Fennoskandian alueella naaleja oli vuonna 2018 noin 300 aikuista yksilöä (Felles Fjellrev 2019), kun vielä 1960-luvulla pelkästään Suomessa arvioidaan eläneen 200–300 yksilöä (Järvinen & Lahti 2004, 118). Suomen tämänhetkisen virallisen kannan arvioidaan havaintoihin perustuen koostuvan noin kymmenestä aikuisesta yksilöstä, jotka kuljeskelevat kolmen maan rajojen välillä, mikä tarkoittaa sitä, että naali on Suomen uhanalaisin nisäkäs (Ohtonen & Ollila 2023, 28).

2.2 Elinvoimaisen lajin polku katoamisen partaalle

Vielä 1800-luvulla naali oli yleinen kulkija Fennoskandian vuoristo- ja tunturialueilla, alueella eli tuolloin arviolta 10 000 naalia. Tuuhea ja kaunis, äärimmäisen lämmin turkki koitui kuitenkin lajin kohtaloksi – naalista muodostui arktisten alueiden tärkein turkiseläin, jota

metsästettiin rankalla kädellä läpi 1800-luvun ja vielä 1900-luvun alkupuolella. (Siivonen & Pulliainen 1972, 102; Felles Fjellrev 2019, 17.) Naalin luonteen arvellaan olleen yksi syy siihen, miksi se oli niin monelle metsästäjälle niin helppo saalis. Äärimmäisissä olosuhteissa elänyt naali oli luonnostaan utelias ja peloton eläin, joka ei syrjäisillä asuinseuduillaan ollut kohdannut ihmistä kuin kenties muutamia kertoja. Näin ollen naalilla ei myöskään ollut syytä pelätä ihmistä. Naaleja oli kyllä metsästetty paikallisten poronhoitajien ja turkismetsästäjien toimesta jo satojen vuosien ajan, mutta vasta varsinainen maailman muoti-ilmiöiden kiihdyttämä, 1800-luvun loppupuolella käynnistynyt ja 1900-luvun alussa huippunsa kokenut turkisryntäys asetti ihmisen ja naalin toistuviin kohtaamisiin. Turkismyynnin kulta-aikaan naalia metsästettiin koko arktisella alueella lukuisilla varsin brutaaleillakin tavoilla – saattoihan naalin turkki olla työmiehen koko vuoden palkan arvoinen. Pian voimallisesti runsastuneen metsästyksen seurauksena naalin käytös muuttuikin, siitä tuli arka ja ihmistä pelkäävä eläin. (Ohtonen & Ollila 2023, 74–80; Felles Fjellrev 2019, 17.)

Naalin turkis oli siis turkisryntäyksen aikaan, 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun, hui-maaviin lukuihin nousseen arvonsa ansiosta varsin haluttua tavaraa kaikkialla naalin elin-alueilla, ja sitä metsästettiin mielettömiä määriä kautta koko arktisen alueen. Valtaisa kysyntä johti naalin turkistarhaukseen. Myös Suomessa naalia on turkistarhattu vuodesta 1924 lähtien (Oikeutta eläimille, Turkistarhaus Suomessa). Siitäkin huolimatta, että turkistarhojen määrä on Suomessa vähentynyt merkittävästi viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana, elää turkistarhoilla lukuisia ylijalostettuja naaleja, joiden kohtalona on tulla tapetuiksi noin puolivuotiaina turkin ollessa kauneimmillaan ja tuuheimmillaan. Siitäkin huolimatta, että turkistarhalla elävät naalit ovat voimakkaasti jalostettuja, on niillä edelleen geneeissään lajityypilliset vaistot ja tarpeet, kuten saalistamiseen, liikkumiseen, kaivuuseen ja pariutumiseen liittyvät ominaisuudet. Näiden tarpeiden tyydyttäminen on mahdotonta tarhojen 0,8 neliömetrin kokoisissa häkeissä, ja tämä johtaa usein turkisnaalien häiriökäyttäytymiseen. (Oikeutta eläimille, Turkistarhaus Suomessa.) Turkistarhauksen on kieltänyt kokonaan 19 Euroopan maata – mukaan lukien Norja, joka on kieltänyt turkistarhauksen kokonaan ja Ruotsi, jossa turkistarhaus on loppunut tai sitä on rajoitettu tiukentuneella lainsäädännöllä – mutta Suomessa muun muassa naaleja tarhataan edelleen turkistuotannon nimissä (Muilu 2023).

Mutta miksi naalikanta romahti vain Fennoskandiassa, säilyttäen samalla elinvoimaisuutensa muualla arktisella alueella? Asiaa tutkinut Kimmo Ohtonen (2023) kirjoittaa teokses-

saan *Tunturikettu: Pohjolan naalin tarina* pyyntikulttuureiden alueellisista eroista. Kun Beringinsalmella naaleja metsästettiin silmäkantamattomiin jatkuvilla ansalinjoilla, turvauttiin Pohjolassa osittain myös myrkkypyyntiin, joka teki tilanteesta jossain määrin kaoottisen. Strykniiniä sisältäviä myrkkysyöttejä leviteltiin naalin elinalueille, tuhoisin seurauksin. Kokonaisia pentueita saattoi kuolla, kun emo ruokki pentujaan myrkkysyöteillä. Myrkkypyynti oli kuitenkin erikoinen valinta turkiseläimen metsästykseseen, sillä usein kuolleet eläimet löydettiin vasta kevään tullen, jolloin niiden nahka ei ollut enää minkään arvoinen. (Ohtonen & Ollila 2023, 91–93.)

Ohtosen (2023) tutkimuksen mukaan strykniiniä olikin Pohjolassa aikaisemmin käytetty ennen kaikkea haittaeläinten tuhoamiseen, ja sen käytön juuret juonsivat paikallisten keinoon pyrkiä eroon sudesta. Ohtonen (2023) käyttää tutkimuksensa lähteenä ruotsalaisen luonnontieteilijä, professori Einar Lönnbergin 1920-luvulla toteuttamaa kyselytutkimusta, jossa selvitettiin naalin kokonaistilannetta Fennoskandian alueella sekä Hilmer Zetterbergin vuonna 1945 julkaistua, Pohjolan naalin kohtalosta kertovaa teosta *Två Fredlösa*, joiden pohjalta käy ilmi, että naalia ei metsästetty Pohjolassa vain sen turkiksen vuoksi. Naalin tiedettiin saalistavan paikallisille tärkeää riistalintua riekkoa, mutta sen lisäksi, erinäisten väärinymmärrysten myötä, naalin arveltiin tappavan myös poron vasoja, ja siksi sitä pidettiin Pohjolassa vielä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa haitallisena petoeläimenä. Pohjolassa toteutetun naalin myrkkypyyntin taustalla vaikutti aikanaan siis myös petovihan elementit, ja tämä lienee yksi mahdollinen selittäjä Pohjolan naalikannan voimakkaalle romahdukselle. Kun läntisellä arktisella alueella turkismetsästäjien metsästyskausi kesti vain talvikuukausien ajan naalin talviturkin ollessa arvokkaimmillaan, oli naaleilla mahdollisuus lisääntyä keväällä kaikessa rauhassa. Pohjolassa puolestaan naalin metsästys ei rajoittunut vain talvikuukausiin, sillä petovihan vuoksi lajia pyydettiin ympäri vuoden. Näin ollen kannat eivät päässeet elpymään kevään pesimisaikoina, ja populaatio pieneni pienemistään. (Ohtonen & Ollila 2023, 91–105.)

Naalikantojen pienenemiseen herättiin Pohjolassa 1900-luvun alkupuolella, ja laji rauhoitettiin ensin Ruotsissa vuonna 1928 ja sitten Suomessa sekä Norjassa vuonna 1930. Rauhoitus yksistään ei kuitenkaan naalin kohdalla johtanut toivottuun kantojen nousuun. (Felles Fjellrev 2019; Ohtonen & Ollila 2023, 44.) Syitä taustalla lienee useita, mutta pohjoismaisen naalinsuojeluyhteistyön hankkeen *Felles Fjellrev* –esitteen (2019, 19) mukaan muun muassa Fennoskandian jo kokonaisuudessaan pienen naalipopulaation jakautuminen useisiin vielä

pienempiin ja eristyneisiin osapopulaatioihin, muutokset myyrä- ja sopulisykleissä sekä ketun leviäminen naalin elinalueille ovat olleet merkittävimpiä esteitä kannan elpymiselle.

Vielä 1960–80-luvuilla naalien lisääntyminen oli kiinteästi yhteydessä paikallisten myyrien ja sopulien kannanvaihteluihin, jotka ovat perinteisesti noudattaneet 3–4 vuoden syklejä. Mutta 1900-luvun lopulla nämä syklit yllättäen hävisivät noin 30 vuodeksi ja myyräkäyrät muuttuivat epämääräisemmiksi. Suuria huippuja ei enää syntynyt säännöllisesti. Ilmastonmuutoksella arvellaan olevan osansa asiaan, sillä aikaisempaa lämpimämmät talvet vaikeuttavat sopulien talviaikaista lisääntymistä. (Felles Fjellrev 2019, 20–21; Kaikusalo 2003, 161.)

Sopulisykliä epämääräisyyttäkin suuremmaksi uhaksi Pohjolan naalille on muodostunut yhä pohjoisemmaksi naalin elinalueille levittäytyvä kettu, joka kilpailee naalin kanssa samoista ympäristövaroista (Henttonen, Ollila, Tolvanen & Niemimaa 2022). Kettujen määrä Pohjolan naalin elinalueilla ja etenkin Suomessa alkoi lisääntymään 1980-luvun lopussa ketun turkiksen arvon laskettua ja myös kettuun kohdistetun myrkkypyynnin kieltämisen myötä (Kaikusalo 2003, 162–163). Lämpenevän ilmaston lisäksi myös lisääntynyt ihmistoiminta edistää ketun leviämistä, sillä kettu käyttää mielellään ja tehokkaasti hyödykseen ihmisten jälkeensä jättämiä ruuantähteitä. Lisäksi ollessaan naalia huomattavasti suurempi, esimerkiksi taistelu haaskasta tai pesäpaikasta kääntyy vaivatta ketun voitoksi. Myös luontaisten vihollisten, eli suurempien petojen, kuten suden ja ahman väheneminen edistää ketun menestystä. (Kaikusalo 2003; Felles Fjellrev 2019.)

Suurpetojen vähyys on ilman kettuakin hidaste naalikantojen elpymiselle, sillä suden ja ahman jälkeensä jättämät haaskat, eritoten porot, ovat naalin tärkeä ravinnonlähde etenkin talvella. (Felles Fjellrev 2019, 21; Kaikusalo 2003, 162–163.) Oman lovensa naalin ravinnonsaannin heikkenemiseen on tehnyt myös perinteisen poronhoidon muuttuminen, johon on vaikuttanut muun muassa teurastuksen siirtyminen EU:n vaatimusten myötä tuntureilta toisaalla sijaitseviin teurastamoihin. Pitkän linjan sopuli- ja naalitutkija Asko Kaikusalo (2003, 162) kiteyttää muutoksen teoksessaan *Sopulipoluilla*: “Väki ei enää jutaa tunturissa omia ruuantähteitään tai maastossa teurastettujen porojen jäänteitä naaleille tarjoten.”

2.3 Rauhoituksesta suojeluun

Kuten edellä on käynyt ilmi, Pohjolan naalin ahdingolle löytyy lukuisia syitä, jotka tavalla tai toisella kietoutuvat ihmisen toimiin naalin elinalueilla, mutta myös globaalissa mittakaavassa. Lajin rauhoituksen jälkeen naali eleli Pohjolassa Kaikusalon (2003, 160) sanoin “hiljittyä hiljaiseloa”, sen kanta ei kasvanut, mutta pysyi “välttävän kohtalaisena”, kuten Heikki Henttonen, Tuomo Ollila, Petteri Tolvanen ja Jukka Niemimaa (2022, 28) kirjoittavat Suomen Ympäristökeskuksen julkaisemassa lajiensuojelun verkkolehdessä *Lenninsiivessä*. 1980-luvulla alkanut uusi alamäki viimeistään kiinnitti huomion siihen, että pelkkä rauhoittaminen ei ollut riittävä teko tämän Fennoskandian suurtuntureiden ankariin oloihin erikoistuneen koiraeläimen pelastamiseksi, ja tällä hetkellä naalin uhanalaisuusluokitus onkin äärimmäisen uhanalainen ja se on määritelty erityisesti suojeltavaksi lajiksi. (Järvinen & Lahti 2004, 118; Metsähallitus, Naali). Kansainvälinen luonnonsuojeluliitto IUCN on myöskin nimennyt naalin yhdeksi kymmenestä ilmastonmuutoksen ”lippulaivalajista”, sillä naali on yksi ilmastonmuutoksesta eniten kärsivistä lajeista lämpenevän ilmaston tuhotessa sen elinympäristöjä ja tarjotessa mahdollisuuksia kilpailijoiden, kuten ketun leviämislle yhä pohjoisemmas naalin luontaisille pesimäalueille (IUCN, Species on climate...).

Fennoskandian alueella elävän naalin suojelu käynnistyi 1980-luvun alussa. Tällöin perustettiin ensimmäinen yhteispohjoismainen työryhmä, jonka tarkoituksena oli edistää lajiin kohdistuvaa tutkimusta ja suojelua. (Järvinen & Lahti 2004, 118.) Työryhmän perustamisen seurauksena naalinsuojelun käytännön toimet aloitettiin lisäruokinnoista, sillä tiedossa oli se, että yksi Fennoskandian alueella elävän naalin suurimpia haasteita oli sopulisykliä muuttuminen epäsäännöllisiksi ja kannanhuippujen katoaminen 1970-luvulta lähtien.

Suomessa ensimmäiset apuruokintakokeilut toteutettiin kuljettamalla tuntureille poronruhoja sekä auton alle jääneitä hirviä. Pian kuitenkin havaittiin, että ruhot houkuttelivat paikalle muitakin, naalia suurempia petoeläimiä, kuten ahmoja, kettuja ja maakotkia. Ruhoruokinnan tuottamat ongelmat oli ratkaistava ja keksittävä keino lisäruokintaan, joka hyödyttäisi ainoastaan naalia – ei sen pahinta kilpailijaa. Tutkimus- ja kehitystyön myötä naalin tarpeisiin suunnitellut, muovitynnyreistä rakennetut ruokinta-automaatit saatiin käyttöön ensin Norjassa ja Ruotsissa 1990-luvun lopussa ja Suomessa 2000-luvun vaihteessa. (Ohtonen & Ollila 2023, 120–123.) Tällä hetkellä Suomessa, Käsivarressa, Pöyrisjärvellä ja Utsjoella, on yhteensä 28 ruokinta-automaattia, ja Ruotsissa ja Norjassa niitä on yhteensä noin 250.

Ruokinta-automaattien yhteydessä käytetään riistakameraseurantaa. (Henttonen ym. 2022, 30.)

Lisäruokinnan lisäksi naalinsuojelun alkumetreillä keskityttiin 1990-luvun taitteessa Pohjolan tunturialueilla voimakkaasti lisääntyneen ketun metsästämiseen. Suomen tilanne ketunmetsästyksen liittyen poikkeaa Ruotsista ja Norjasta, sillä koska Suomen tunturiluonto on Norjaan ja Ruotsiin verrattuna alavaa, on alueelle kohdistuva kettupaine huomattavasti suurempi, ja näin ollen vaikeammin ratkaistavissa. (Ohtonen & Ollila 2023, 122; Henttonen ym. 2022, 29.) Ketunmetsästyksen jatkuu naalin elinalueilla edelleen, ja etenkin Suomessa se on yksi suojelun olennaisimmista elementeistä.

Naalinsuojelun kolmas käytännön elementti, naalien tarhakasvatus, sai myös alkunsa jo 1990-luvun loppupuolella, kun norjalaiset tutkijat saivat idean luonnonvaraisten naalien kasvattamisesta tarhaoloissa, ja näiden naaliyksilöiden vapauttamisesta takaisin luontoon. Idean taustalla oli ajatus ja tavoite poikastuoton maksimoinnista lyhyen ajan sisällä turvatuissa tarhaolosuhteissa, joissa poikaskuolleisuus voitaisiin minimoida. Tutkijat saivat suunnitelmalleen viranomaisten hyväksynnän ja resurssit, ja ensimmäiset tarhauskokeilut käynnistettiin. (Ohtonen & Ollila 2023, 215.)

Koska projektin käynnistämisen aikaan koko Fennoskandian alueella ei ollut yhdessäkään eläintarhassa yhtäkään tautivapaata luonnonkantaista naalia, oli ensimmäiset suojelun nimissä tarhattavat yksilöt pyydystettävä jäljellä olevista luonnonvaraisista populaatioista. 1990-luvulla, jolloin Pohjolan naalin ahdinkoon oli todella herätty, tämä aiheutti toki polemiikkaa, ja tutkijat saivat vakuutella kritikkojaan projektinsa tarpeellisuudesta naalin pelastamiseksi. Ohjelman alkuvuosien budjettirajoitusten ja aiempien kokemusten ohjaamana ensimmäisen kasvatustarhan malli oli kopioitu turkistarhoilta: luonnosta pyydystetyt naalit ahdettiin 1,6 neliömetrin kokoisiin verkkohäkkeihin. Nopeasti kävi kuitenkin ilmi, että turkistarhauksen malli ei toiminut projektissa, jonka tarkoituksena oli saada luonnonkantaiset naalit lisääntymään tehokkaasti ja tuottamaan terveitä, takaisin luontoon vapautettavia naalinpoikasia. Pieniin häkkeihin tarhatuista naaleista osa kuoli, eikä yksikään hengissä selvinneistä lisääntynyt. (Landa ym. 2017, 2–3; Ohtonen & Ollila 2023, 216–217.)

Epäonnistuminen ei kuitenkaan johtanut tarhaamissuunnitelman hylkäämiseen, vaan päinvastoin, ideaa jalostettiin ja kehitettiin niin, että vuonna 2005 perustettiin yhdessä eläinlää-

ketieteen ja ekologian asiantuntijoista koostuvan neuvoa-antavan työryhmän kanssa suunniteltu luonnonkantaisten naalien tarhakasvattamo Sæterfjelletiin Oppdalin kuntaan, Pohjolan naalin luonnolliseen elinympäristöön (Landa ym. 2017, 3). Naalinsuojelun nimissä toteutetavasta tarhakasvatuksesta ja jalostusohjelmasta vastaa tällä hetkellä Norjan ympäristöviraston valtuuttamana NINA, Norwegian Institute for Nature Research (NINA, Arctic Fox Captive...).

Alkuvaikeuksien jälkeen luonnonkantaisten naalien tarhaaminen on tuottanut toivottua tulosta. Joka vuosi tarhalta vapautetaan vankeudessa kasvatettuja luonnonkantaisen naalin jälkeläisiä strategisesti vuoristoalueille eri puolille Norjaa – myös sellaisille alueille, joista naalit ovat aiemmin hävinneet, ja näin on saatu luotua jopa kokonaan uusia naalialueita. EU-byrokratian vuoksi naaleja vapautetaan ainoastaan Norjan valtion rajojen sisäpuolelle, joskin vapautuksia on tehty hyvin lähellä sekä Ruotsin että Suomen rajaa. Ensimmäiset vapautukset tehtiin vuonna 2006, ja kaikkiaan tarhalta on palautettu takaisin Fennoskandian luontoon noin 460 naalia. Yhdessä lisäruokinnan ja ketunmetsästyksen kanssa naalien tarhaaminen on nelinkertaistanut Norjan naalikannan vuosien 2008–2023 välillä. Tarhausprojektin ansiosta on useiden naalipopulaatioiden vahvistamisen lisäksi saatu myös elvytettyä kolme paikallisesti sukupuuttoon kuollutta naalipopulaatiota. Tarhauksella on kantojen vahvistamisen lisäksi suuri merkitys populaatioiden geneettisen monimuotoisuuden ylläpitämisessä, sillä tarhalle pyydystetyt luonnonkantaiset naalit valikoidaan eri puolella Norjaa pesivistä naalipopulaatioista. (NINA, Arctic Fox Captive...; Henttonen ym. 2022, 31.)

Euroopan unionin rahoittamana yhteispohjoismaista, eli Suomen, Ruotsin ja Norjan välistä naalinsuojelua on tehty vuodesta 2003 lähtien, jolloin starttasi ensimmäinen, vuoteen 2008 asti jatkunut Life-hanke SEFALO 1 (Saving endangered Fennoscandian Alopex lagopus). SEFALO 2 toimi vuosina 2010–2015, ja sitä seurasivat InterregNord-hankkeet vuosina 2017–2019 sekä 2020–2022. Vuonna 2024 Pohjolan naalin suojelu sai jälleen uuden rahoituksen, ja nyt naalia suojellaan EU:n Interreg-Aurora-rahoituksen avulla Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa Felles Fjellrev – Together for the Arctic fox -hankkeessa. Rahoitus on myönnetty vuoteen 2026 asti. (Metsähallitus, Naali; Henttonen ym. 2022, 29). Suomessa yhteistyössä WWF:n kanssa naalinsuojelusta vastaavan Metsähallituksen Luontopalveluiden sivuilla (Metsähallitus, Naali) hankkeesta ja rahoituksesta kirjoitetaan:

EU:n Interreg-Aurora rahoituksen avulla viranomaiset, yliopistot ja luonnonsuojelujärjestöt Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa voivat jatkaa, kehittää ja tiivistää pitkään yhdessä tehtyä naalin suojelutyötä. Saadun rahoituksen avulla mm. jatketaan onnistuneita suojelutoimia: naalin tukiruokintaa eli ruokinta-automaattien kehittämistä ja täyttööä tuntureilla, naalin pahimman kilpailijan ketun metsästystä tunturialueella yhteistyössä paikallisten yhteisöjen ja metsästäjien kanssa ja tarhassa kasvaneiden luonnonnaalien vapautuksia luontoon. Ilman aktiivista suojelua naali uhkaa kadota Fennoskandian alueelta.

Pohjolan naalin suojeluun on sen alkumetreiltä lähtien liittynyt olennaisesti vapaaehtoisvoimin tehty työ, ja tälläkin hetkellä vapaaehtoiset osallistuvat naalinsuojelun käytännön toimiin niin Ruotsissa, Suomessa kuin Norjassakin. Ruotsissa Tukholman yliopistossa toimiva naalinsuojelun tutkimusryhmä (The Swedish Arctic Fox Project) värvää vapaaehtoisia vuosittain auttamaan naalinpesien inventoinneissa (Stockholm University, Field work). Myös Suomessa Metsähallituksen Luontopalveluiden ja WWF:n yhteistyössä kouluttamat vapaaehtoiset tekevät vuosittain pesäinventointeja, jotta mahdolliset pesinnät havaittaisiin. Norjassa toimii muun muassa alueellinen (Selbu, Tydal, Holtålen ja Røros) naalinsuojelun vapaaehtoisista koostuva Fjellrevgrupp, joka on toiminnallaan (mm. seurannat, ketunmetsästys, ruokinta-automaattien huolto) vaikuttanut olennaisesti siihen, että naali on palannut pesimään kyseisille alueille (Solem 2023). Yhden vapaaehtoisen suojelun muodon muodostaa myös naalin elinalueilla aktiivisesti toimivien ja kulkevien henkilöiden, kuten paikallisten poronhoitajien, tekemät naalihavainnot, tiedot, jotka he ilmoittavat alueella toimiville naalinsuojelun työntekijöille.

3 TEORIA JA KÄSITTEET

Tutkielmani kiinnittyy humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen laajaan tutkimuskenttään, jonka yhteisenä pyrkimyksenä on hyödyntää ”ihmistieteellisiä lähestymistapoja ympäristökysymyksiin ja ihmisen ja luonnon suhteeseen” (Lummaa ym. 2020, 83). Lummaan ja muiden (2020) rakentaman jaottelun mukaan humanistinen ympäristötutkimus voidaan jakaa kolmeen linjaan tutkimuksen taustalla vaikuttavan eetoksen, ajattelun ja toiminnan suunnan mukaan: kriittiseen, uusmaterialistiseen sekä pragmaattiseen. Näistä kolmesta tutkielmani asettuu uusmaterialistiseen linjaan, joka ottaa tutkimuksen lähtökohdakseen lajienväliset suhteet. Uusmaterialistiselle humanistiselle ympäristötutkimukselle on ominaista myös eettiset painotukset, kuten Lummaa ja muut (2020, 86) asian muotoilevat: ”se tunnistaa lajienvälisyyksiin sekä olioiden ja ympäristöjen suhteisiin liittyvät keskinäisriippuvuudet ja taistelee ihmiskeskeistä tai ihmisen erillisyyttä korostavaa ajattelua vastaan”.

3.1 Relationaalisuus

Lajienväliset suhteet lähtökohdakseen ottava tutkielmani juurtuu relationaaliseen käsitykseen todellisuuden luonteesta, relationaaliseen ontologiaan. Relationaalinen ontologia näkee erilaisten elämismaailmojen, inhimillisten ja ei-inhimillisten, kehittyvän, syntyvän ja toimivan monimutkaisissa sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa toistensa sekä ympäristönsä kanssa. Keskiössä on erilaisten ajattelun hierarkioiden ja dikotomisuuuden purkaminen sekä ihmiskeskeisyydestä luopuminen. (Yaka 2024; Äijälä 2022, 6; Suopajarvi 2023.) Relationaatio-ontologisia käsityksiä ihmisen ja muiden kuin ihmisten välisistä suhteista ja rinnakkaiselosta kohdataan alkuperäiskansojen sekä muiden ympäristönsä kanssa läheisessä vuorovaikutuksessa elävien yhteisöjen keskuudessa ympäri maailmaa (Yaka 2024; Paul, Roth & Sha Bwe Moo 2021).

Tällaisen ajattelun pohjalta muotoutunut relationaalinen sosiologia purkaa sosiologiassa pitkään vallinnutta, sekä individualismin että holismin muodon ottanutta, substantialistista käsitystä. Siis käsitystä siitä, että maailma nähdään itsestään olemassa olevien kokonaisuuksien ja substanssien (kuten yksilö, yhteiskunta, luonto) muodostamana kokonaisuutena. Relationaalinen sosiologia sanoutuu irti tällaisesta näkemyksestä ja ymmärtää maailman suhteista muodostuvana kokonaisuutena. Tämän kaltainen sosiologinen ajattelu antaa prosesseille ja suhteille ensisijaisen aseman maailmojen rakentamisessa. (Pyyhtinen 2015, 15.)

Relationaalisen sosiologian lähtökohdaksi ottava, sosiologisen ajattelun antroposentrisyyteen pureutuva *more-than-human*-sosiologia puolestaan pyrkii purkamaan sosiologiassa vallinnutta ihmiskeskeisyyttä. *More-than-human*-sosiologia nostaa aineellisen maailman ja materian sosiologisen mielikuvituksen ja ajattelun keskiöön, ja näin tehden muokkaa ajatteluaamme siitä, mitä on olla ihminen. Se kääntää huomion siihen, kuinka ihminen on kaikessa elämässään kietoutunut ja sotkeutunut erilaisiin inhimillisiin ja ei-inhimillisiin, elollisiin ja elottomiin olioihin ja eliöihin. Kyse on ajattelutavan, ja siitä seuraavan toiminnan ja sosiaalisuuden muutoksesta, jossa mielikuvittelulla on suuri rooli. Sosiologinen mielikuvittelu, ja suurten ympäristömuutoksen aikakaudella spesifimmin ympäristösosiologinen mielikuvittelu, tarjoavat yksilöille ja yhteisöille mahdollisuuksia kuvitella toisenlaisia tulevaisuuksia, yhdistellä asioita, jotka totutusti ovat toisistaan erillisiä, ja näin luoda suuntaviivoja haluttuun suuntaan vievälle poliittiselle päätöksenteolle. (Pyyhtinen 2015; Kinnunen 2017; Valkonen 2022.)

Vaikka relationaaliseen ontologiaan pohjautuva ajattelu on länsimaisessa tieteessä verrattain uusi tutkimuksellinen lähtökohta, ovat relationaalisuuden muodostavat olemisen ja ajattelun tavat olleet osa ajatteluperinteitä Euroopan ulkopuolella sekä alkuperäiskansojen parissa jo tuhansien vuosien ajan (Torrent 2024, 233; Gould, Martinez & Hoelting 2023, 1). Artikkelissaan *Animism, personhood and the nature of reality: Sami perspectives* Elina Helander-Renvall (2010) kirjoittaa saamelaisen poronhoidon käytännöt lähtökohdaksi ottaen uudesta animismista, joka osallistuu uudenlaisen ontologian rakentamiseen, ontologian, jossa rajat ihmisten, eläinten, kulttuurin ja luonnon välillä murretaan. Tämän uuden animismin lähtökohtana on se, kuinka ja millä tavoin ihminen on suhteissa maailmaan kanssa. Helander-Renvall (2010, 44) kirjoittaa: ”Useiden alkuperäiskansojen kulttuuri on animistista, mikä tarkoittaa, että luonto on elävää ja ihmisillä ja ei-ihmisillä on sosiaalinen tila olla yhteydessä toisiinsa.” Olennaista on, että tietyissä ympäristöolosuhteissa elävät olennot, oli kyse sitten inhimillisestä tai ei-inhimillisestä olennot, elävät tässä ympäristössä rinnakkain, sen jakaen. Ja jokainen olento on riippuvainen kaikista niistä muista olennoista, joihin hän on suhteessa tai vuorovaikutuksessa. (Helander-Renvall 2010).

Myös Nurit Bird-David (1999) rakentaa artikkelissaan ”*Animism*” *Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology* uudenlaista kuvaa animismista, jossa olennaiseksi nousee, Helander-Renvallin (2010) huomioiden tavoin, kanssaolemisen taitojen kehittäminen: tietäminen sekä muodostuu, kasvaa ja on olemassa että ylläpitää suhteita muiden

kanssaolentojen kanssa. Bird-David (1999, 78) kiteyttää huomionsa sanoihin, joiden suomeksi kääntäminen kadottaisi jotain merkityksellisen olennaista: ”Against ’I think, therefore I am’ stand ’I relate, therefore I am’ and ’I know as I relate.’”

Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana suuren suosion lukuisilla eri tieteenaloilla, niin luonnon- kuin yhteiskuntatieteissäkin, saavuttanutta relationaalisuutta on myös kritisoitu muun muassa sen generatiivisesta luonteesta: erilaiset olentojen ja ympäristöjen toisiinsa kietoutumiset deterministisesti luovat uusia olentoja ja tapahtumia (Torrent 2024, 232). Artikkelissaan *Reimagining Hopeful Anthropocene Futures: From Entanglements to Radical Openness* Ignasi Torrent (2024) huomauttaa, että relationaalinen ontologia on jossain määrin otettu annettuna, eikä sen luonnetta tai merkityksiä ole juuri kyseenalaistettu. Hän väittääkin, että relationaalisen ontologian edellytykset eivät ole itsestään selviä, mikä herättää kysymyksen mahdollisuudesta olla olemassa olematta suhteissa toisiin olevaisiin (Torrent 2024, 232). Torrent (2024) ehdottaakin, että relationaalisuuden sijaan tietoisesta sitoutumattomuudesta, vetäytymisestä ja kieltäytymisestä voisi muodostua niin poliittisen vastarinnan kuin selviytymisenkin muotoja antroposeenin aikakaudella.

Muun muassa edellä mainittu kritiikki huomioiden, relationaalisen ontologian ottaminen tutkielmani lähtökohdaksi kumpuaa tarpeestani ymmärtää Pohjolan naalin suojelun kautta muodostuvaa ihmisen ja naalin välistä suhdetta, jonka määrittelevinä elementteinä toimivat myös näiden kahden olennon välisen suhteen historia, sekä niiden suhteet myös muihin samat ympäristöolosuhteet jakaviin olentoihin. Näen, että juurruttamalla analyysini relationaalisuuteen, voin saada selville jotain siitä, kuinka naalin ja ihmisen välinen suhde rakentuu merkittäväksi muuttujaksi kummankin olennon elämismaailmaa rakentavana tekijänä. Torrentin (2024) esittämä relationaalisuuden kritiikki sekä sitoutumattomuuden ja vetäytymisen mahdollisuudet selviytymisen mahdollistajina prekaarissa maailmassa herättävät kuitenkin ajattelemaan myös naalinsuojelun kontekstikseen ottavan tutkimuksen mahdollisuuksia – toisenlaisen toteuman hahmottelua, jossa ihmistoimin tuotettu lajiensuojelu ei välttämättä olisikaan suojeltavan lajin elinmahdollisuuksien parantamisen, saati lajin sukupuutolta pelastamisen, ainoa tai paras mahdollisuus.

3.2 Maisema, sommitelma, yhteistoiminta

Teoksessaan *More-than-Human Sociology: A new Sociological Imagination* Olli Pyyhtinen (2015) kehittää relationaalisen sosiologian ajatusta pidemmälle ja luo käsitteen rihmastoinen sosiologia (rhizomatic sociology), jolla hän tarkoittaa tietynlaista relationaalista sosiologiaa. Pyyhtisen rihmastoinen sosiologia perustuu Guattarin ja Deleuzen rihmaston (rhizome) käsitteeseen, jolla he kuvaavat erilaisia yhteyksiä ja yhdistettävyyttä (connections and connectivity). Rihmastoinen sosiologia käsitteellistää relaatioiden monimutkaista kenttää linjojen tai lankojen ja erilaisten assosiaatioiden kautta. Erilaisista langoista koostuva rihmasto ei ole suljettu tai yhtenäinen rakenne, vaan avoin järjestelmä, joka on jatkuvasti alttiina muutoksille, ja jossa korostuvat moninaisuus sekä heterogeenisten entiteettien – inhimillisten ja ei-inhimillisten, elollisten ja elottomien – yhdistyminen. (Pyyhtinen 2015 14–16.) Pyyhtisen ajattelu linkittyy vahvasti Tim Ingoldin (2011) meshwork-käsitteeseen, ajatukseen siitä, että asuttamamme maailma, 'elämän verkko', muodostuu toisiinsa kietoutuneista, yhteen punotuista elämänlangoista ja -linjoista. Pyyhtisen (2015, 14–16) ajattelussa korostuu yhteenkietoutumisen lisäksi se, kuinka yhteyksien ja suhteiden luomiseen liittyy aina myös poissulkemista ja toisista irrottautumista.

Jäsennän relationaalista ajatteluani Anna Tsingin (2020/2015) sommitelman, yhteistoiminnan ja maiseman käsitteiden avulla, joista hänen muotoilemansa, lukuisista elämänlangoista koostuvat ja niitä toisiinsa kietouttavat polyfoniset sommitelmat sulautuvat mielestäni Pyyhtisen rihmastoajatteluun. Tsing (2020/2015, 350) asettaa oman sommitelmansa (assemblage) Gilles Deleuzen (1987) sommitelmateorian sovelluksien jatkumoon. Ekologiassa puhutaan eliöyhteisöistä, joilla tarkoitetaan tietyllä alueella olevien kaikkien eliöpopulaatioiden yhdessä muodostamaa elollisen luonnon kokonaisuutta (Vuorisalo 2021, 7), mutta sommitelman käsitettä on alettu käyttää ekologiassakin ikään kuin eliöyhteisön tarkkarajaisuutta ja jäykkyyttä purkavana synonyyminä (Tsing 2020/2015, 40). Tsing soveltaakin omassa sommitelmassaan tällaista sommitelman ekologista määritelmää, ja korostaa muotoilemansa sommitelman ennalta määräämättömyyden luonnetta: sommitelmat, tai kuten Tsing omiaan kutsuu, polyfoniset sommitelmat, keräävät eri elämänmuotoja yhteen sattumalta ja ennalta määräämättömästi (Tsing 2020/2015, 40–43; 64).

Tsingin (2020/2015) sommitelmat tapahtuvat ja ottavat paikkansa maisemassa. Maisemat keräävät yhteen laikuttaisia sommitelmia, jotka antavat maisemille niiden aktiivisen luonteen. Sommitelmista kehkeytyvä aktiivinen maisema ei jäykisty historian ja toiminnan taustakankaaksi, kauniiksi maisemamaalaukseksi, jota katsoja ihastelee etäisyyden päästä (Tsing 2020/2015, 359). Päinvastoin, maisema on itsessään aktiivinen, ja sen sommitelmia tarkkailemalla voimme havaita ihmisen ”muokkaavan maailmoja yhdessä muiden elollisten kanssa” (Tsing 2020/2015, 193). Tsing (2020/2015, 193) myös korostaa sitä, kuinka aktiivisen maiseman käsite ja tarkkailu tarjoaa meille mahdollisuuden kyseenalaistaa ja jopa romuttaa ihmisen hybris – maisemissa ihminen on vain yksi osanottaja muiden joukossa.

Yksi maisemien dynamiikkaan olennaisesti vaikuttava tekijä on Tsingin (2020/2015, 202) mukaan niissä tapahtuvat häiriöt, joilla hän viittaa sellaisiin maisemassa tapahtuviin tapauksiin, joista ekologiassa puhutaan ympäristömuutoksina. Tsingin (2020/2015, 201) sanoin ”häiriö on mikä hyvänsä muutos ympäristöolosuhteissa, joka aiheuttaa ekosysteemissä huomattavan muutoksen”. Niin ekologian (mm. Vuorisalo 2021) kuin Tsinginkin (2020/2015, 202) määritelmän mukaan häiriöt tai ympäristömuutokset voivat olla, mutta eivät aina ole, ihmisten aiheuttamia. Häiriöitä ovat niin tulvat ja metsäpalot kuin kaivoksen ja metsäautoiteiden rakentaminenkin. Häiriöt eivät kuitenkaan aina ja välttämättä ole pahasta, jotain vaurioittavaa. Häiriö voi myös olla uuden alku. Häiriöitä tutkiessa olennaiseksi nouseekin näkökulmakysymys (Tsing 2020/2015, 203): ihmisen näkökulmasta jokin häiriö, esimerkiksi lahoamaan käyneen koivun kaataminen omasta pihasta voi olla maiseman kauneutta ja turvallisuutta lisäävä tapahtuma, kun taas koivun rungolla eläneen pakurikäävän näkökulmasta kyseisellä häiriöllä on tuhoisat seuraukset. Häiriöt tekevät maisemista laikuttaisia synnyttämällä erilaisia elinympäristöalueita, jotka puolestaan kokoavat yhteen erilaisia elämänmuotoja, luoden paikkoja kohtaamisille, ja näin ollen uusille sommitelmille (Tsing 2020/2015, 202–203).

Tsingin (2020/2015) sommitelmat ovat rajoiltaan avoimia kokoontumisia, paikkoja, joissa erilaiset toimijat tulevat yhteen ja kohtaavat eroistaan huolimatta, aivan kuten Pyyhtisen (2015) heterogeeniset entiteetit. Ja näissä kohtaamisissa, antaessamme toiselle – erilaiselle – tilaa, me saastumme, kontaminoidumme. Negatiivisesta konnotaatiostaan huolimatta juuri tämä saastuminen luo Tsingin ajattelussa nykymaailman prekaareissa olosuhteissa selviytymiselle elintärkeää monimuotoisuutta. (Tsing 2020/2015, 45; 48.) Monimuotoisuutta, jolla ekologian näkökulmasta tarkoitetaan biodiversiteettiä. Biodiversiteetti määritellään kolmen

yhtä olennaisen ulottuvuuden muodostamaksi kokonaisuudeksi: geneettisen vaihtelun monimuotoisuus, lajien runsaus sekä elinympäristöjen monipuolisuus. (Kouki 2011, 16–17.) Nämä kaikki ulottuvuudet ovat läsnä myös Pohjolan naalin suojelun kontekstissa: yksi Pohjolan naalin sukupuuttouhan aiheuttavista elementeistä on toisistaan eriytyneiden paikallispopulaatioiden geneettinen yksipuolisuus, mutta vielä suuremmaksi riskitekijäksi nousee naalin Pohjolan elinympäristöjen katoaminen ja muuttuminen ilmastonmuutoksen myötä. Tsingin (2020/2015) monimuotoisuus ei kuitenkaan ole näin suoraviivaista, vaan hän korostaa kontaminaatiosta, siis toisiimme sekaantumisesta ja sotkeutumisesta, kumpuavan monimuotoisuuden olevan jotain muuta kuin partikulaarista, helposti itsenäiseksi ja toisistaan riippumattomiksi yksiköiksi pilkottavaa ja niitä toisiinsa summaamalla kasattava kokonaisuus. Kontaminaation synnyttämä monimuotoisuus on Tsingin (2020/2015, 53) huomioiden mukaan alati muutoksessa olevaa sekä relationaalista.

Sommitelmissa tapahtuvissa eri elämänmuotojen ennalta määräämättömissä kohtaamisissa tapahtuu myös kontaminaation tuottaman monimuotoisuuden mahdolliseksi tekemää yhteistoimintaa. Tsingin (2020/2015, 45–46) sanoja lainaten ”yhteistoiminta tarkoittaa työskenteleyä yhdessä eroista huolimatta”. Tsingille (2020/2015) tällainen eroista piittaamaton yhteistoiminta on ennen kaikkea selviytymisen mahdollistaja epävarmuuden ydinominaisuudekseen ottavassa prekaarissa maailmassa, ”ilman yhteistoimintaa kuolemme kaikki”, Tsing (2020/2015, 46) kirjoittaa. Ekologian näkökulmasta yhteistoiminnalla eli mutualismilla tarkoitetaan sellaista kahden lajin välistä vuorovaikutussuhdetta, josta on hyötyä molemmille osapuolille (Vuorisalo 2021, 27). Tämän ekologian määritelmän voisi ajatella olevan perusta myös Tsingin (2020/2015) muotoilemalle yhteistoiminnalle, mikäli hengissä selviäminen ja elämän mahdollisuuksien luominen nähdään hyödyllisiksi toiminnan tuloksiksi. Lajien välinen tai lajin sisäinen yhteistoiminta tarjoaa Tsingin ajattelussa vaihtoehdon modernin ajan yksi-kaikkia-vastaan-malliselle selviytymiselle (Tsing 2020/2015, 4). Itse asiassa, kontaminaation tuottaman yhteistoiminnan elämän mahdollisuuksia luova ominaisuus on toivonkipinämme antroposeenin ajan toivottamalta vaikuttavassa tilanteessa, jossa varmaa tuntuu olevan vain epävarmuus ja loputtomat menetykset (Waldow, Bargués & Chandler 2024).

Toivolla on merkittävä rooli myös E. A. Weldenin (2023) muotoilemassa lajien välisessä yhteistoiminnassa. Weldenille (2023, 550) yhteistoiminta sisältää Tsingin sille antaman, selviytymismekanismien roolin, mutta ennen kaikkea se on, ”toiveikas kuvaus siitä, millaista

voi olla työskennellä ja elää muiden kanssa”. Welden (2023) ehdottaakin, että yhteisymmärrykseen pohjautuvaan työntekoon, osanottajien väliseen kunnioittavaan suhteeseen sekä yhteiseen tarkoitukseen perustuva yhteistoiminta tarkoittaa sekä työskentelyä yhdessä että yhdessä elämistä. Yhteisymmärrys työnteon perustana tarkoittaa Weldenille (2023) muun muassa villieläinten mahdollisuutta kieltäytyä yhteistoiminnasta, mahdollisuutta poistua tilanteesta ja tilasta, valita toisin. Hänen analyysinsa tuloksena kehkeytynyt lajien välinen yhteistoiminta tarjoaakin mahdollisuuden entistä eettisempään erilaisten elollisten yhdessä toimimiseen ja elämiseen. (Welden 2023.)

3.3 Hoiva, elämän kanssakulkija

Aktiivisen maiseman yhteen kokoamat laikuttaiset sommitelmat (Tsing 2020/2015), ja erityisesti niiden sisällä tapahtuva eroista piittaamaton yhteistoiminta (Tsing 2020/2015), toimivat analyysini eräänlaisena perustuksena, relationaalisuuden teoriaa (mm. Pyyhtinen 2015) jäsentävänä kehyksenä. Haluni pureutua perustavanlaatuisemmin Pohjolan naalin suojelun kautta muotoutuvaan ihmisen ja naalin väliseen suhteeseen sekä siihen liittyviin eettisiin elementteihin, johti hoivan käsitteen (Puig de la Bellacasa 2012; van Dooren 2014a) keskiöön nostamiseen – tärkeimmäksi analyysityökalukseni valitsemiseen.

Hoivaa on tutkittu useilla eri tieteenaloilla, ja näkökulmasta sekä kontekstista riippuen sille on annettu myös monenlaisia merkityksiä pyrkimyksissä löytää vastauksia siihen, mikä on hyvää hoivaa (mm. Mol 2008; Robinson 2011; Stevenson 2014; Hoppania ym. 2016). Tutkielmassani hyödynnän erityisesti feministisessä yhteiskuntatieteellisessä ja poliittisessä tutkimuksessa hoivalle annettua, kolmeen elementtiin kiteytyvää merkitystä: hoiva on käytännön työnteossa todelliseksi tuleva elintärkeä affektiivinen tila, joka väistämättä sisältää eettisiä velvoitteita. (Puig de la Bellacasa 2012.) Affektiivisuuden käsitteen kautta ajateltuna hoiva voidaan ymmärtää ruumiillistuneena ilmiönä, jossa hoivan tuottaminen nähdään toiseen vaikuttamisena. Tällöin hoivan kohde ja hoivan tuottaja ovat on aina jollain tavalla emotionaalisesti toistensa käsissä. Eettisenä velvoitteena hoiva on toisen alaiseksi tulemistakin mielessä, että otettuaan huomioon eettisen velvoitteensa huolehtia toisesta, on hoivan tuottaja ikään kuin tämän hoivan kohteen tuottaman velvoitteen alaisuudessa. Käytännölli-

senä työnä ymmärrettynä hoiva on puolestaan jotain enemmän kuin abstraktia hyvän toivomista toiselle, se on konkreettista tekemistä, sitä, että pidämme toisesta huolta myös käytännössä. (Van Dooren 2014a, 291–292).

Puig de la Bellacasa (2012) sanoittaa myös sen, kuinka hoiva on ytimeltään relationaalista. Hän (2012, 198) kirjoittaa: ” Heterogeenisista, toisistaan riippuvaisista elämän sekä aineen muodoista ja prosesseista koostuvissa maailmoissa välittäminen jostakin tai jostakusta on väistämättä suhteiden luomista.” Tämä hoivan relationaalinen ulottuvuus muodostaa myös hoivaa merkittävällä tavalla muovaavan ominaisuuden, sen eräänlaisen ei-normatiivisen velvoitteen. Hoiva on elämän erottamaton kanssakulkija siinä mielessä, että ilman hoivaa, ei olisi elämää, mutta samaan aikaan hoiva ei kuitenkaan ole jotain moraalijärjestyksen yksilölle pakottamaa tai sitä vaativaa. (Puig de la Bellacasa 2012, 198). Hoivan velvoite muodostuu näin ollen eettisyydestä kumpuavaksi.

Puig de la Bellacasa (2012, 198–199), korostaa myös sitä, että hoivaaminen ei aina ole pal-kitsevaa ja lohdullista vaan hoiva on monimutkainen ja kompromisseista koostuva käytäntö, jossa toisista lajeista tai yksilöistä huolen pitäminen tarkoittaa usein toisten kärsimystä ja kuolemaa (myös Van Dooren 2014a, 292). Onkin huomionarvoista, että juuri kärsimys, kuolema sekä väkivalta nousevat usein keskiöön erityisesti lajienväliseen ja vielä spesifimmin lajiensuojeluun kytkeytyvässä hoivaan liittyvässä teoretisoinnissa. Tämän huomion on tehnyt muun muassa Thom van Dooren (mm. 2014b, 2017), joka on tutkimuksissaan tarkastellut eri lintulajien suojelutoimia eri puolilla maapalloa. Yksi näistä tutkimuksista (2014b) käsittelee erittäin uhanalaiseksi luokitellun trumpettikurjen suojelutoimenpiteitä Yhdysvalloissa. Analyysissään Van Dooren (2014b) kirjoittaa siitä, kuinka intensiivisen huolenpidon ja sen herättämän toivon ohella trumpettikurkien suojelun tarina on myös tarina väkivallasta – nämä tarinat eivät ole erillisiä, vaan toisiinsa kietoutuneita ja erottamattomia. Van Dooren (2014b, 92) kutsuu tällaista hoivaa, hoitokäytänteitä, joissa sekoittuvat hellä huolenpito ja toisaalta erilaiset pakottamisen ja hylkäämisen muodot, väkivaltaisen hoivan järjestelmäksi (regimes of violent care). Hän (2014b, 91–92) argumentoikin, että edellä kuvailtu väkivalltaan sekoittuva hoivajärjestelmä kuvaa käynnissä olevan sukupuuttojen aikakauden suojelukäytänteitä yleisemminkin.

Tätä argumenttia tukee muun muassa Hugo Reinertin (2019) tutkimus kiljuhanhien suojelutoimista. A16-koodilla merkityn, myöhemmin Junk-Bird nimen saaneen naaraspuolisen kiljuhanhiyksilön elämää seuraavassa tutkimuksessaan Reinert (2019) on kiinnostunut sellaisista väkivallan muodoista, jotka ikään kuin pyyhkiytyvät pois näkyvistä, jotka, Reinertin (2019, 30) sanoja mukaillen, “jäävät tutkan alle triviaaleina, luonnollisina, arkipäiväisinä, välttämättöminä, näkymättöminä, omaehtoisina, ilmiselvinä tai ‘normaaleina’”. Reinert (2019) puhuu pelastavasta väkivallasta (salvific violence) – väkivallasta, jota toteutetaan pelastuspyrkimysten nimissä, ja joka hyvää tarkoittavan pyrkimyksensä ansiosta jää usein huomiotta. Reinert (2019, 30) huomauttaakin, että tällaisella väkivallalla on merkittävä, mutta alitutkittu rooli suojelutyössä.

Hoiva yhdistettynä lajiensuojeluun tarjoaa konkreettisen esimerkin myös siitä, kuinka hoiva on voimakkaasti biopoliittista siinä mielessä, että hoivassa on kyse ennen kaikkea elämän ylläpitämisestä – hoivan tärkeimmäksi tavoitteeksi nousee tietyn populaation hengissä selviäminen (Stevenson 2014, 3). Biopoliittikkaan yhdistettäessä hoivaa merkityksillisimmin kuvaaviksi elementeiksi nousevatkin juuri sen pyrkimys ylläpitää elämää – kuolema tarkoittaa hoivan epäonnistumista – sekä sen kohdistuminen yksilön sijaan tiettyyn väestöön tai populaatioon. Biopoliittinen hoiva onkin väestön hoivasta – ja nähdäkseni myös lajienvälisestä hoivasta – puhuttaessa populaation hallintoa, joka ei ota huomioon sitä, millaisia merkityksiä annettu hoiva hoivatuksi tulleen yksilön näkökulmasta saa. (Stevenson 2014, 3-4).

Merikotkien suojelusta hoivasuojeluna kirjoittanut Tuomas Räsänen (2020) näkee hoivan päinvastoin erityisesti yksilöön kohdistuvana toimena. Räsänen esittää, että merikotkan suojelu Suomessa merkitsi uudenlaisen eläinsuojelun muodon, hoivasuojelun syntyä. Hoivasuojelulle on Räsänen (2020, 288) mukaan tunnusomaista “sen vaatimat mittavat työpanokset ja ihmisen tekemät voimakkaat interventiot”. Hoivasuojelussa perinteinen asetelma käännetään ylösalaisin: eläin ei tee työtä ihmisen puolesta vaan päinvastoin, nyt eläin nostetaan keskiöön ja suuren vaivannäön ansaitsevaksi yksilöksi (Räsänen 2020, 288). Ja juuri yksilöiden suojelun ja hoivan korostaminen koko populaation sijaan tekee Räsänen mukaan hoivasuojelusta kokonaan uudenlaisen lajiensuojelun muodon.

Räsänen (2020) määrittelee hoivan aloitteelliseksi ja aktiiviseksi kiinnostukseksi sekä välittämiseksi toisen hyvinvoinnista. Hoiva on jotain, mikä tuottaa sen antajalle tyydytyksen ja ylpeyden tunnetta. Räsänen korostaa sitä, että ihmisen ja eläimen välisessä hoivasuhteessa

eläimen ei tarvitse olla passiivinen avunsaaja, vaan myös eläin osallistuu toiminnallaan tähän lajienvälisen suhteen rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Kaikista olennaisinta hoivassa Räsäsen (2020, 288) mukaan kuitenkin on “hoivan antajan emotionaalinen välittäminen hoivan vastaanottajasta”, eli se, mitä Puig de la Bellacasa (2012) kutsuu hoivan affektiiviseksi ulottuvuudeksi. Ja tähän emotionaaliseen siteeseen perustuu myös hoivasuojelu ja sen teho – nykyhetken tietojen valossa on selvää, että 1970-luvulla käynnistetty hoivasuojelu pelasti Suomen merikotkakannan sukupuutolta.

Kuten edellä kirjoitin, hoivaaminen on Puig de la Bellacasan (2012) mukaan ymmärrettävä ennen kaikkea elintärkeinä eettis-affektiivisina käytännön toimina, mutta olennaista on myös se, että nämä käytännön toimet kietoutuvat toisistaan riippuvaisten olemassaolojen ja niiden yhteistoiminnassaan kohtaamiin väistämättömiin ongelmiin (Puig de la Bellacasa 2012, 199). Ongelmiin, joita edellä havainnollistivat Van Doorenin (2014b) sekä Reinertin (2019) lajiensuojeluun liittyvät tutkimukset. Hoivan voi ajatella myös eräänlaisena välineenä sen ymmärtämisessä ja hyväksymisessä, että muut eläinlajit ovat luontaisesti tuntemattomia ja erilaisia suhteessa ihmiseen (Lonkila 2021). Ja nämä hoivan kytkökset lajienväliseen erillisuuteen ja siitä riippumattomaan yhteistoimintaan palauttavat meidät jälleen Tsingin (2020/2015) ajattelun äärelle.

3.4 Tutkimustehtävän asettaminen

Relationaalisen ontologian lähtökohdaksi ottavassa, Anna Tsingin (2020/2015) ajattelun kautta jäsenyvässä tutkielmassani tutustun siihen monilajiseen aktiiviseen maisemaan, johon Pohjolan naalin suojelu eräänlaisena häiriönä synnyttää uudenlaisen, eri elämänmuotoja yhteen kokoavan sommitelman. Kiinnostukseni kohteena on tässä sommitelmassa tapahtuva kontaminaatiosta, eli naalin ja ihmisen välisestä kohtaamisesta kumpuava, monimuotoisuutta luova yhteistoiminta. Tähän yhteistoimintaan pureutuessani hoivan käsitteestä muodostuu tärkein analyyttinen työkaluni.

Pohjolan naalin suojelu on yksi esimerkki parasta aikaa käynnissä olevista lajiensuojeluprojekteista, joiden tavoitteena on säilyttää ja suojella katoamaisillaan olevaa maailman monimuotoisuutta. Tutkimukseni tavoitteena on rakentaa ymmärrystä siitä, mitä naalin suojelu

tarkoittaa: Mitä suojelu tarkoittaa suojelua toteuttaville ihmisille ja suojelun kohteena olevalle naalille sekä yksilö- että lajitasolla? Entä onko suojelulla vaikutuksia myös muihin tähän kyseiseen sommitelmaan osallistuville elämänmuodoille?

Tutkimukseni pääkysymys on: Miten naalin ja ihmisen välinen yhteistoiminta rakentaa lajienvälistä hoivaa? Alakysymyksiä puolestaan ovat: Miten naalin ja ihmisen välinen yhteistoiminta rakentuu ja onko se vastavuoroista? Millaisia affektiivisia tiloja ihmisen ja naalin väliseen suhteeseen liittyy? Liittyykö yhteistoimintaan eettisiä velvoitteita? Kuinka monilajinen hoiva ilmenee naalin suojelussa käytännön työnteossa?

4 MENETELMÄ JA AINEISTO

Valittuani jäsentää tutkimukseni teoreettista lähtökohtaa, relationaalisuutta, Anna Tsingin (2020/2015) aktiivisen maiseman, sommitelman ja yhteistoiminnan käsitteiden avulla, koin luonnollisesti olennaiseksi hyödyntää myös aineistonkeruussani Tsingin (2020/2015) keskiöön nostamaa elementtiä: uteliasta havainnointia. Tämä yhdistettynä toiveiseeni päästä harjoittelemaan kenttätöiden tekemistä osana graduprojektiani johti siihen, että keräsin osan tutkimukseni aineistosta kentällä, siinä maisemassa, jossa naalinsuojelua käytännössä toteutetaan, naalinsuojelua työkseen tai vapaaehtoisesti tekevien seuraan liittyen. Tällainen lähestymistapa antoi minulle parhaat mahdollisuudet ottaa monilajisuus huomioon myös käytännön tasolla. Tutkimukseni monilajista luonnetta luonnehtivat osuvasti Tsingin (2020/2015, 204) sanat: ”Käsite ’monilajinen’ on vain tiiviimpi tapa sanoa, että ihmiskeskeisyydestä on luovuttava.”

Tutkimukseni aineisto koostuukin näin ollen kentällä etnografian keinoin kerätystä aineistosta sekä haastatteluaineistosta. Kenttäaineisto sisältää tutkimuspäiväkirjani muistiinpanoineen ja havaintomateriaaleineen (kirjoitettuja- ja äänimuistiinpanoja) sekä nauhoitettuja haastatteluja ja keskusteluita. Lisäksi haastattelin naalinsuojelun työntekijöitä ja vapaaehtoisia etäyhteydellä Teams-sovellusta hyödyntäen.

4.1 Tarkkaavaista havainnointia monilajisen etnografian keinoin

Kutsun kentällä suorittamaani aineistonkeruuta havainnoinnin (Eskola & Suoranta 1998, 98–103) sijaan etnografiaksi ymmärtäen ja ottaen kuitenkin huomioon sen, että kentällä viettämäni aika – neljä päivää – on varsin lyhyt, eikä tässä mielessä välttämättä täytä sitä etnografisen tutkimuksen määritelmää, jonka mukaan tutkija viettää kentällä kohtuullisen ajan (mm. Lappalainen 2007, 11). Koen kuitenkin, että käsillä olevan tutkimuksen opinnäytetyön luonne huomioiden, voi tutkimuksen etnografisen osuuden nähdä kyseisen metodin harjoitteluna, etnografian tekemisen opetteluna. Lisäksi näen, että kenttätöjakson aikana keräämäni aineisto yhdistettynä etäyhteyksin toteuttamiini haastatteluihin on varsin riittävä ja kattava laadukkaan analyysin toteuttamiseksi tutkimuksen laajuus huomioiden.

Yllä mainitsemani puutteet ja tutkimukseni elementit huomioon ottaen ymmärrän etnografian osana tutkimustani ennen kaikkea aineistonkeruun menetelmänä (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018, 11), joka myös ohjaa ja tuo syvyyttä, tiheyttä, analyysiini – menetelmänä, joka tarjosi minulle mahdollisuuden uppoutua naalinsuojelun maailmaan moniulotteisemmin ja syvällisemmin, myös kentän monilajisen luonteen huomioiden, kuin mitä ainoastaan haastatteluaineistoon turvautuminen olisi mahdollistanut. Erilaisia toiminnallisia käytäntöjä kuvaavana tutkimusmenetelmänä (Eskola & Suoranta 1998, 105) etnografia myös mahdollisti naalinsuojelun käytännön elementtien tutkimisen ja analysoiminen, mikä tutkimukseni keskiössä olevan hoivan teoretisoinnin kannalta on olennaista.

Etnografia on empiriaan perustuva laadullinen tutkimusmenetelmä, jonka lähtökohtana toimii kenttätyö, eli aineistokeruu ”tutkittavien parissa ja heidän kanssaan” (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018, 11). Kenttä puolestaan määritellään kerätyn aineiston kautta muotoutuvaksi tilaksi, jonka rakentamisessa tutkijalla on suuri rooli valikoidessaan ja rajatessaan mahdollisia tutkimusaineistoja ja tutkimuspaikkoja sekä tutkimukseen osallistuvia henkilöitä (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018, 13). Etnografian ominaisiksi piirteiksi on myös kuvailtu käytettyjen aineistojen, menetelmien ja analyttisten näkökulmien monipuolisuutta sekä havainnoin ja kokemuksen merkityksellisyyttä osana tutkimusprosessia (Lappalainen 2007, 11) – havainnointi nähdäänkin erottamattomaksi osaksi etnografiaa, ilman havainnointia ei ole etnografiaa (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018, 11).

Toimittamassaan teoksessa *Moniulotteinen etnografia* Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto (2018) määrittelevät etnografian epistemologiseksi lähtökohdaksi hermeneutiikan, eli ajatuksen siitä, että ”tiedontuotannon prosessi tapahtuu vuorovaikutuksessa tutkijan ja tutkittavien ymmärrysten välillä” (2018, 14). Tämä vuorovaikutukseen perustuva tiedontuotanto tarkoittaa Hämeenahon ja Koskinen-Koiviston (2018, 14) sanoja lainaten myös sitä, että ”tulkinnat syntyvät aina suhteessa tutkijan käsitykseen tiedon luonteesta sekä tutkittavien maailmankuvaan. Ne ovat siis aina kulttuurisidonnaisia.” Hermeneutiikan lähtökohdakseen ottava etnografia perustuu relativismiin, tieteenfilosofiseen suuntaukseen, joka, jälleen kerran Hämeenahon ja Koskinen-Koiviston (2018, 14) sanoin kuvattuna, ”mahdollistaa erilaisten tietokäsitysten yhteensovittamisen”. Etnografista tutkimusta voi kutsua ”itseään korjaavaksi prosessiksi” (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018, 15), tavaksi ”käsitteellistää ja teoretisoida tutkittavaa ilmiötä” (Lappalainen 2007, 9). Tällaisen relativismiin pohjautu-

van prosessin ja ilmiön käsitteellistämisen sekä teoretisoinnin tuloksena syntyy tiheää kuvausta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja kulttuurista. (mm. Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018; Lappalainen 2007).

Nämä etnografisen tutkimuksen ominaispiirteet – hermeneutiikkaan pohjautuva relativismi ja niiden pohjalta kentällä tehtyjen havaintojen analysoinnin myötä syntyvä tiheä kuvaus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä – tekevät siitä käytännöllisen menetelmän myös ihmisten ja muiden elollisten sekä elottomien eliöiden välisten suhteiden tutkimukseen. Ne tarjoavat keinon ”viedä tutkimusta perinteisen ja hegemonisen humanismin kapeiden rajojen ulkopuolelle” (Hamilton & Taylor 2017, 23). Humanismin tuolle puolen kurottavaa etnografiaa muotoilleet ja sen mahdollisuuksia pohtineet Lindsay Hamilton ja Nik Taylor (2017, 23) näkevät etnografian potentiaalin lajienvälisiä suhteita tarkastelevan tutkimuksen metodina perustuvan erityisesti kahteen etnografiaa yleisesti kuvaavaan ominaisuuteen: 1) sen vahvaan liberaaliin ja emansipatoriseen agendaan sekä 2) etnografiaan erottamattomasti liittyvään, jo edellä mainittuun tiheään kuvaukseen sekä jopa runolliseen kirjoitustyyliin, joiden keinoin pystytään merkityksellisellä tavalla dokumentoimaan ihmisten ja eläinten välistä vuorovaikutusta sekä niiden välisiä suhteita.

Hamilton ja Taylor (2017, 26) kuvaavat motivaatiotaan myös muita lajeja huomioon ottavan etnografian luonnostelulle sekä poliittiseksi että metodologiseksi; tällaisen etnografian ytimessä on tehdä ymmärrettävämmäksi sitä, millaisia vaikutuksia meillä ihmisillä on muihin lajeihin, ja tähän tavoitteeseen päästään tekemällä nämä muut lajit näkyvämmiksi, antamalla niille enemmän tilaa tutkimuksessa. Monilajisen etnografian keinoin tieteellistä tutkimusta tekevät tutkivatkin Kirkseyen ja Helmreichin (2010, 546) mukaan erilaisia kosketuspintoja, tiloja ja tapahtumia, joissa luonnon ja kulttuurin sekä ihmisen ja ei-ihmisen väliset rajat ovat murtuneet, ja joissa näiden murtumien myötä syntyy uudenlaisia keskinäisiä ekologioita ja olemisen tapoja. Monilajinen etnografia pyrkii pois ihmiskeskeisyydestä, ja sen sijaan näkee ihmisen osana eri eliöistä ja olioista koostuvaa sommitelmaa – myös ihminen muotoutuu itsekseen muuttuvissa ja epäsymmetrisissä suhteissaan muihin olentoihin. (Ogden, Hall & Tanita 2013). Monilajisen etnografian voi näin ollen nähdä projektina ymmärtää maailmaa ”aineellisesti todellisena, osittain tunnettavana, monikulttuurisena ja moniluontoisena, maagisena sekä monien eri olevaisten satunnaisten suhteiden kautta esiintulevana” (Ogden ym. 2013, 6).

Kuten jo edellä kävi ilmi, etnografisen tutkimuksen, myös monilajisen etnografian, tärkeä elementti on havaitsemisen taito, taito kiinnittää huomiota toisiin elämisen ja olemisen tapoihin. Monilajisuuden tutkijat puhuvat tästä taidosta hieman eri termein: van Dooren, Kirksey ja Münster (2016) käyttävät käsitettä tarkkaavaisuuden taidot (arts of attentiveness) ja Anna Tsing (2020/2015) puolestaan puhuu asiasta uteliaana havainnointina. Periaate ja tavoite ovat kuitenkin samat: tarkoituksena on herätellä oma uteliaisuutensa ja sen kautta oppia havainnoimaan omaa elämismailmaansa hieman eri näkökulmasta – pistää merkille muut kanssamme elävät olennot, myös ne elottomat, ja kiinnittää huomiota toimijoiden välisiin suhteisiin. Tarkkaavaisen ja uteliaan havainnoinnin kautta voimme saada sellaista tietoa meitä ympäröivästä maailmasta, joka auttaa meitä myös käyttäytymään ja vastamaan toiset huomioon ottavalla tavalla (van Dooren ym. 2016). Van Dooren ja muut (2016, 17) kirjoittavat: ”Lyhyesti sanottuna tarkkaavaisuuden taidot muistuttavat meitä siitä, että tietäminen ja eläminen ovat syvästi yhteen kietoutuneita, ja että huomion kiinnittäminen voi ja sen tulee olla perusta parempien mahdollisuuksien luomiselle yhteiseen elämään.”

Kaikenlaista etnografiaa olennaisesti kuvaava ominaisuus on myös sen subjektiivisuus, sillä tutkija itse määrittää sekä tutkimuskentän että tutkimukseen osallistuville esitettävät kysymykset, ja tekee myös tulkinnat havaintojensa pohjalta. Subjektiivisuutta korostaa myös se, että kentällä itse koetulla on merkityksensä osana aineistoa sekä aineiston analyysiä. Subjektiivisuuden elementti nostaa keskiöön myös etiikkaan ja refleksiivisyyteen liittyvät kysymykset, joita etnografiaa tekevä joutuu harkitsemaan kautta tutkimusprosessin. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018, 7–28.)

Ottaessani relationaaliseen ontologiaan pohjautuvat maiseman sekä sommitelman käsitteet (Tsing 2020/2015) teoreettisen viitekehýkseni keskiöön, sekä pyrkiessani tutkimuksellani pureutumaan naalinsuojelun kautta muotoutuvaan ihmisen ja naalin väliseen suhteeseen, yhteistoimintaan (Tsing 2020/2015), koen tärkeäksi näiden elementtien havainnoinnin siinä ympäristössä, jossa ne ottavat fyysisesti paikkansa. Sillä tässä ympäristössä syntyvät ja muotoutuvat ne tutkimukseni kohteena olevat kosketuspinnat (Kirksey & Helmreich 2010), joissa naalin ja ihmisen välisen relaation voi nähdä synnyttävän uudenlaisia lajienvälisiä olemisen tapoja. Monilajinen etnografia tutkimusmetodin tarjoaa minulle myös mahdollisuuden hyödyntää ja harjoitella niitä tutkimuksenteon elementtejä, joilla pyritään ihmiskeskeytyksen purkamiseen ja muiden lajien tarkkaavaisempaan huomioon ottamiseen (mm. Og-

den, Hall & Tanita 2013). Tutkimukseni olennaisena päämääränä on tutkia ja tehdä näkyväksi sitä, millaisia vaikutuksia ihmisellä on Pohjolan alueella elävän naalin elämään, ja kuten Hamilton ja Taylor (2017) ovat todenneet, myös muita kuin ihmisiä huomioon ottava etnografia tarjoaa keinot näiden kysymysten pohtimiseen.

Lisäksi, koska tutkimukseni keskiössä ovat erilaiset naalinsuojeluun liittyvät eettiset elementit, koen luonnolliseksi sen, että analyysin teon lisäksi eettisyys liittyy olennaisesti myös oman roolini pohtimiseen ja reflektointiin tutkimuseetiikan näkökulmasta – komponentti, joka on etnografian tekemisen oleuksellinen osanen (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018).

4.2 Aineiston keruusta analyysiin

Heinäkuun 2024 alussa suuntasin aineistonkeruun merkeissä kohti Norjan Trøndelagin läänissä sijaitsevaa Oppdalin kuntaa. Olin sopinut naalinsuojelua lähialueilla työkseni sekä vapaaehtoisesti tekevien henkilöiden kanssa kahdesta eri kenttäpäivästä, joiden aikana pääsisin seuraamaan suojelutyön toteuttamista käytännössä muutamalla Pohjolan naalin Norjan elinalueella. Lisäksi olin saanut sovittua kenttäpäivästä Oppdalissa sijaitsevalla naalitarhalla. Kenttäpäivien järjestäminen oli jo itsessään sinnikkyyttä ja kärsivällisyyttä, myös pientä riskinottoa vaativa prosessi. Asian tiimoilta tavoittamani henkilöt olivat kaikki ilokseni kiinnostuneita projektistani ja auttoivat mielellään kenttäpäivien järjestämisessä, mutta selväksi kävi kuitenkin se, kuinka maastossa töitään tekeviä oli toisinaan melkoisen vaikea tavoittaa sähköpostin tai puhelimen ääreltä. Sinnikkyys kuitenkin palkittiin, ja viimeiset aikataulut varmistuivat ollessani jo matkalla kohti kenttäpäivien lokaatiota.

Olin valmistautunut kenttäpäiviin hahmottelemalla muutamia keskusteluja ohjaavia kysymyksiä, sekä suunnittelemaan sitä, mitä halusin päivien aikana erityisesti havainnoida. Olin myös pohtinut kenttätöihin liittyviä tutkimuseettisiä kysymyksiä, asemaani tutkijan roolissa sekä aineiston tallentamiseen ja käsittelyyn liittyviä elementtejä. Nämä kysymykset ja niihin ratkaisujen löytäminen olivat itse asiassa varsin merkittävässä roolissa kenttätöihin valmistautumisessani.

Mukanani kulki nauhuri, jonka avulla nauhoitin tutkimukseen osallistuneiden kanssa käymäni keskustelunomaiset haastattelut. Tein muistiinpanoja myös puhelimeni äänitysapplikaatiolla, ja puhelimen kameralla otin muutamia kuvamuistiinpanoja. Kuvat eivät kuitenkaan lopulta päätyneet osaksi analysoitavaa aineistoa, sillä en kokenut niiden tuovan lisäarvoa käsilläni olevaan muuhun aineistoon. Kenttäpäiväkirjaa kirjoitin jokaisen kenttäpäivän jälkeen, mutta palasin päiväkirjan pariin vielä myöhemmin lisääillen mieleen painuneita havaintoja ja yhdistellen kunkin kenttäpäivän aikana keräämäni aineistot samaan tiedostoon. Kenttäpäiviä kertyi lopulta neljä, kun sain mahdollisuuden vieraila naalitarhalla kahtena peräkkäisenä päivänä. Näiden päivien aikana tutkimukseeni osallistui yhteensä viisi henkilöä. Aineistonkeruu sujui jännityksestä huolimatta odotusten mukaisesti, joskin koin pientä epävarmuutta havaintomateriaalini sekä kenttäpäiväkirjani kattavuudesta. Analyysivaiheeseen siirtyessäni sain kuitenkin ilokseni todeta, että aineistoa riitti karsittavaksi asti, ja että etnografian keinoin tuotettu aineisto muodostui tutkimukseni kannalta hedelmällisimmäksi.

Kentällä keräämäni aineiston lisäksi toteutin yhteensä neljä haastattelua videopuhelujen muodossa Teams-sovellusta hyödyntäen. Haastateltaviksi valikoitui kaksi naalinsuojelua työkseen tekevää henkilöä sekä kaksi naalinsuojelun vapaaehtoista. Haastateltavien henkilöiden löytyminen sujui odotetusti vaivattomammin kuin kenttäpäivien järjestäminen. Haastattelut olivat muodoltaan puolistrukturoituja (mm. Hyvärinen 2017, 21); olin miettinyt valmiiksi muutamia keskusteluja ohjaavia kysymyksiä, mutta toiveenani oli tilanteista muodostuvan keskustelunomaisia. Haastattelut kehkeytyivätkin jokainen omanlaiseksi kokonaisuudekseen riippuen siitä, mistä teemoista haastateltavat itse mieluiten kertoivat. Haastattelut kestivät jokainen noin tunnin.

Anonymisoin kaiken aineistoni, sekä etnografian keinoin että haastatteluin kerätyn, koodaamalla tutkimukseen osallistuneet henkilöt kirjaimella T (työntekijä) tai V (vapaaehtoinen) sekä numeroimalla työntekijät numeroin 1–6 ja vapaaehtoiset numeroin 1–3. Tutkimukseen osallistuneiden kansalaisuudet olen päättänyt jättää mainitsematta anonymiteetin säilyttämisen nimissä.

Käsissäni oleva monipuolinen aineisto muodosti nähdäkseni hyvän lähtökohdan tutkimukseni toteuttamiselle. Litteroiduista keskusteluista ja haastatteluista sekä tutkimuspäiväkirjasta ja muusta havaintomateriaalista koostuvan aineistoni läpikäymisen aloitin lukemalla

aineistoa ja tutustumalla siihen uudelleen, kokonaisuutena. Tutustumisen jälkeen aloin jäsentelemään aineistoani tutkimuskysymysteni pohjalta muotoilemiini teemoihin. Teemoittelin kaiken aineistoni litteroiduista äänimuistiinpanoista ja haastatteluista tutkimuspäiväkirjaani ja muuhun havaintomateriaaliin. Ensimmäisen teemoittelukierroksen jälkeen syvenyin vielä jokaiseen näin erotettuun pääteemaan, ja aloin luomaan alateemoja kunkin pääteeman sisällä. Teemoittelun kautta luokittelemaani aineistoa lähdin analysoimaan laadullisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127), joskin analyysiani yleisemmällä tasolla ohjasi kautta abstrahoinnin hoivan teoretisointi. Nähdäkseni analyysini muodostuikin kahden menetelmän, aineistolähtöisen sekä teorialähtöisen sisällönanalyysin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127–132) muodostamaksi kokonaisuudeksi.

Ajatuksen tasolla analyysiani ohjasi myös tavoite jo edellä esiin tulleen, etnografialle tyypillisen tiheän kuvauksen tuottamisesta käsillä olevasta ilmiöstä ja tutkimuskohteesta. Tiheän kuvauksen tavoitteena on parantaa laadullisten tutkimustulosten yleistettävyyttä esimerkiksi suhteessa laajempaan teoriaan (Younas ym. 2023). Tiheällä kuvauksella pyritään ikään kuin menemään pinnan alle: tavoittamaan ilmiöön liittyviä yksityiskohtia, kuvailemaan käsillä oleva hetki tarkkaavaisesti, huomioimaan tutkimukseen osallistuvien tunteet sekä sanomaan jotain kontekstiin liittyvästä sosiaalisten suhteiden verkostosta. Ja koska aineistosta tehtävät tulkinnat ovat aina tutkijan muodostamia rekonstruktioita eleyistä tilanteista ja sanotuista sanoista, kuuluu tiheään kuvaukseen myös kuvaus tutkijan omista mielenliikkeistä tulkintojen tekemiseen liittyen. (Younas ym. 2023.)

Analyysini työstämisessä suuri merkitys oli myös tutkimuseettisillä kysymyksillä. Olennaisimmin nämä kysymykset liittyivät anonymiteetin säilyttämiseen, jonka pyrin parhaani mukaan toteuttamaan aineiston koodaamisella. Pohdittavaa tuotti myös etnografian mukanaan tuoma tutkimukseni subjektiivinen luonne, ja se, kuinka subjektiivisuus vaikutti tulkintojen tekemiseen etenkin havainnointiaineistoon liittyen. Tutkimuseettisiä pohdintoja kävin läpi koko aineistonkeruun ja kirjoitustyön ajan, ja koenkin, että niihin valmistautuminen ja niiden käsitteleminen muodostivat lopulta melko merkittäväksi tutkimusprosessiani kuvaavaksi tekijäksi.

5 TUMMAN TOIVON SITOUTTAMAT

T1 oli tässä ympäristössä vaatimattomasti sanoen kuin kotonaan, hän tuntui tuntevan jokaisen kulkemamme metrin kuin omat taskunsa. [...] Hän tiesi missä alueen villiporojen laitumet sijaitsivat, ja mistä ne näille laitumille vaeltavat ja myös sen, kuinka lisääntynyt turismi ja porojen vaellusreiteille ilmestyneet retkeilyreitit vaikeuttivat porojen liikkumista, tiesi kuinka alueen metsäkanalintukanta oli käynyt niin pieneksi, ettei metsästäminen tuntunut enää mielekkäältä [...] Tiesi, kuinka äkillisesti 1980-luvulla kadonneet naalit oli saatu palautettua alueelle voimakkaan suojelun ansiosta. Ja toivoi, että alueella liikkuvat yhä useammat ihmiset osaisivat nyt jättää ne rauhaan, antaa niille mahdollisuuden elinvoimaistua.

Pohjolan naalin suojelu käynnistyi 1980-luvun alussa, yli neljä vuosikymmentä sitten (Järvinen & Lahti 2004, 118). Lajinsuojelu, aivan kuten kaikki luonnonsuojelu on pitkäjänteisyyttä vaativaa työtä, jossa onnistumiset ja epäonnistumiset kulkevat käsikkäin, ja helppoja ratkaisuja lienee mahdotonta löytää. Tässä luvussa analysoin sitä, mistä naalinsuojelua tekevien henkilöiden motivaatio ja sitoutuminen sinnikkyyttä vaativaan työhön kumpuavat. Analyysini edetessä saan huomata hoivan affektiivisen sekä eettisen ulottuvuuden kietoutuvan työhön ryhtymisen ja sen jatkamisen taustalla vaikuttavaan motivaatioon, sekä toivon nousevan merkitykselliseksi tekijäksi tämän motivaation ylläpitämisessä.

5.1 Suojelutyötä vuosien ja vuosikymmenten kokemuksella – työhön sitoutumisesta

Ensimmäiset toimet Pohjolan naalin suojelemiseksi tehtiin jo 1980-luvun alussa, jolloin muutama tutkija sekä Ruotsista, Suomesta että Norjasta kokoontui selvittämään ja pohtimaan Fennoskandian tunturiluonnossa elävän naalin hälyttävältä vaikuttavaa tilannetta (Oh-tonen & Ollila 2023, 120). Suojelua on siis tehty jo yli neljän vuosikymmenen ajan. Kerta toisensa jälkeen, itse asiassa jokaisen tutkimukseen osallistuneen kohdalla, kävi ilmi, että suojelutyö on jotain, mitä tehdään pitkäjänteisesti myös yksilötasolla, vuodesta toiseen asiaan sitoutuen. Joukosta löytyy myös henkilöitä, jotka ovat olleet suojelutyössä mukana aivan sen alkumetreiltä lähtien, kuten V1, joka kertoo aloittaneensa vapaaehtoisen naalinsuojelun jo 1980-luvulla. Jokainen tutkimukseen osallistunut, sekä työntekijä että vapaaehtoinen, korosti tällaisen sitoutumisen merkitystä suojelutyön onnistumisen kannalta. Kuten V3 asian muotoilee: ”[...] semmoinen periksiantamattomuus ja vuosien työ tuossa, niin se on tavallaan

se, että se tilanne on näinkään hyvä, mikä se nyt on. Että, ilman sitä, niin ei täällä olisi mitään tässä hommassa.”

Suojelutyötä tekevät tuntuvatkin olevan hyvin tietoisia siitä, että naalinsuojelun kaltainen lajiensuojelutyö, aivan kuten kaikki luonnonsuojelutyö, on työtä, jossa nopeita tuloksia on turha odottaa. Seuraavassa kahdessa lainauksessa T6 kuvaa ensin naalin tulevaisuuden näkymiä, ja sitten suojelutyön luonnetta.

Tietenkin, niin kun luonnossa aina, niin siinä on pahentunut joskus nopeammin joskus hitaammin ja tulee välillä vähän takapakkiakin.

Ja se että tämä, niinku kaikki luonnonsuojelutyö on, sehän on äärettömän pitkäjänteistä. Että se ei ole mitään semmoista missä jotain pikavoittoja saatas, vaatii vuosikymmeniä.

Lainaukset kertovat siitä realistisesta asenteesta, joka kuvasi myös muiden tutkimukseen osallistuneiden näkemyksiä suojelutyön olemuksesta. V2 kuvaa suojelutyön tekemistä myös tahdon asiaksi: ”[...] se on nimenomaan siitä tahdosta kiinni hyvin paljon, että päätetäänkö että nyt ryhdytään toimeen. [...] ja se, että ihmisellä on vaan se, että kun ei me kuitenkaan voida tälle mitään, niin mitä sitten?” Tietynlainen tahtotilasta kumpuava sitkeä asenne yhdistettynä realistiseen käsitykseen suojelutyön aikajanasta ja mahdollisuuksista, sekä näiden kannattelema kärsivällisyys ovat kenties osatekijöitä sen pitkäjänteisyyttä vaativan työn taustalla olevan sisäisen motivaation rakentamisessa ja ylläpitämisessä, johon palaan myöhemmin.

V1:n lisäksi myös T5 kertoo ottaneensa ensi askeleensa naalinsuojelun parissa –80-luvulla: “Olisiko se ollut jo 80-luvun puolta [...] Jossain vaiheessa sitä huomasiikin olevansa matkassa, vietiin naalinpesälle ruokaa, silloin oli vielä viimeisiä naaleja.” Hän, kuten myös T6, on aloittanut suojelutyön ensin täysin vapaaehtoisesti, henkilökohtaisen, naalia ja luonnonsuojelua kohtaan virinneen mielenkiinnon motivoimana. Osaksi työtä suojelu on muotoutunut myöhemmässä vaiheessa.

T3 kertoo tekevänsä suojelua sekä vapaaehtoisesti että työkseen. Rajaa sille, missä vapaaehtoisesti tehty työ ja palkkaa vastaan tehty työ eroavat toisistaan, tuntuu välillä olevan vaikea piirtää. Kysyessäni T3:n historiasta naalinsuojelun parissa, hän kertoo, että joutui välillä asumaan kolme vuotta paikkakunnalla, jossa naaleja ei ollut, eikä näin ollen voinut osallistua

myöskään suojeletyöhön. Hänen kommenttinsa työpaikan ja paikkakunnan vaihduttua kertoo paljon siitä, kuinka paljon suojeletyö hänelle merkitsee: ”Mutta kun aloitin täällä, pystyin vihdoon tehdä sitä jälleen.”

V2 ja V3 ovat aloittaneet naalinsuojelun vapaaehtoisina muutamia vuosia sitten, mutta molemmat kertovat kuinka työstä on heti muodostunut eräänlainen itsestäänselvyys, osa omaa vuosisuunnitelmaa, kuten V2 kertoo: ”Se on varmaan yhtä, nyt tästä eteenpäin, kun sen homman aloitti, niin yhtä sisäänkirjoitettu, kun tämä elämäntapa tuolla ulkona liikkumisessa [...] ja niinku itsestäänselvyys itsellä [...] Mä olen siihen sitoutunut omasta halustani.” V2:n kommentissa kuulee sen, kuinka suojeletyöstä on jo muutaman vuoden kuluessa tullut ikään kuin osa omaa identiteettiä, jotain sisäänkirjoitettua ja osaksi omaa elämäntapaa otettua. Tutkimukseen osallistuneiden kuvailema, ja jo työskentelyvuosissa mitattuna ilmi tullut sitoutuneisuus, kertoo kenties jo kuiskauksin niistä eettisistä velvoitteista ja affektiivisesta omistautuneisuudesta, joita suojeletyöhön liittyy – siitä, kuinka ihminen naalin suojeletua tekevänä on naalin asettamien eettisten velvoitteiden alaisena.

5.2 Antroposeenin tumma toivo sitoutuneisuuden kantajana

Tutkimukseen osallistuneet ovat siis varsin tietoisia siitä, että naalinsuojelu on pitkäjänteisyyttä vaativaa työtä, jossa tulevaa on vaikeaa, ellei mahdotonta ennustaa. Kysyessäni heiltä Pohjolan naalin tulevaisuudesta tarkemmin, käy useissa vastauksissa ilmi se, että ilmastonmuutos on suurin yksittäinen uhka Pohjolan naalin selviämislle. Ja tämä uhka tiedetään ja nähdään niin suureksi, että vaikka tulevaisuuden hahmottaminen on haastavaa, tuntuu suojeletyötä tekevillä olevan jaettu näkemys siitä, että ilmastonmuutoksen edetessä naali tulee mitä luultavimmin katoamaan Fennoskandian pohjoisilta tunturi- ja vuoristoalueilta, suojeletusta huolimatta. Käynnissä oleva ilmastonmuutos sekä siitä seuraava naalin katoaminen sen Fennoskandian elinalueilta voidaan nähdä osina antroposeenin ajalle olemuksellista maailman ontologista, peruuttamatonta menettämistä (Waldow, Pol Bagues, Chandler 2024, 2). T6:n vastauksessa lyhyen ja pitkän aikavälin ennusteet kertovat eri tarinaa:

No tuota, lyhyellä tähtämellä mä näen niin kun ihan hyvänä. Elikkä se kehitys nyt kolmessa maassa on hyvä. Nämä suojeletuimet tuottaa tulosta ja naalikanta näyttää kasvavan vuodesta toiseen. [...] Mutta sitten niin kun pitkällä tähtämellä, jos me ei ilmastonmuutosta ja ilmaston lämpenemistä saada hallintaan ja sitten pikkuhiljaa myöskin tätä maapalloa kylmenemään, vaikka siitä ei kaikki

tykkäisikään, niin pitkällä tähtäimellä se ei ole niin valoisa. Että ennusteitahan on, että jos tämä homma jatkuu tällä tavalla hallitsemattomasti, niin joskus kaksituhattasataluvun alkupuolella naalia ei ole kuin arktisilla saarilla.

T1 on täysin samoilla linjoilla, mutta liittyy vastaukseensa myös kuvauksen siitä, millaiseksi näkee suojelutyön roolin Pohjolan naalin selviytymisessä:

[...] (tilanne) on paljon parempi, kuin mitä se oli silloin, kun olin lapsi. Mutta lämpimämmän ilmaston kanssa siitä tulee vaikeaa. Todennäköisesti ne katoavat. Uudelleen. [...] suojelutyö on vain jotain, mikä auttaa niitä pääsemään alkuun. Mutta jos olosuhteet ei oo tarpeeksi hyvät pitämään naaleja täällä omillaan, ilman apua, no, siinä tapauksessa voisimme viedä ne eläintarhaan.

T1:n viittaus eläintarhaan on ajatuksia herättävä myös siinä mielessä, että, kuten aiemmin on käynyt ilmi, tälläkin hetkellä, olosuhteiden ollessa vielä ainakin kohtuulliset, tietyt naaliyksilöt elävät tarhassa suojelun nimissä – joskaan eivät eläintarhassa sen yleisesti ymmärretyssä, kaupallisessa mielessä. Palaan näiden naaliyksilöiden kohtaloihin ja osaan suojelutyössä tarkemmin myöhemmin. Suojelutyön luonnetta, ja siihen liittyviä ristiriitoja pohtii myös V2:

Me ei sitä (ilmastonmuutosta) pystytä pysäyttämään, vaikka sille tehtäis mitä. [...] et joskus tulevaisuudessa, kaukana, niin ei niitä naaleja enää täällä ole [...] Mutta paljon saadaan kuitenkin suojelutyöllä aikaan, että se on positiivista. [...] Vaikka se on tietyllä tapaa surullista, että on annettu mennä siihen pisteeseen tämä tilanne. Että tämä on nyt tietyllä tavalla tämmöistä keinotekoisista elvyttämistä ja tekohengityksen antamista. [...] Ja nyt ruokitaan koirannappuloilla niitä naaleja siellä, että ne selviää. [...] ja metsästetään kettuja sen takia pois, että naalikanta elpyy. [...] näissä on sekä että, ristiriitaisia puolia.

T1:n ja V2:n vastauksissa kuuluu tietynlainen epävarmuus suojelutyön mahdollisuuksia kohtaan sekä se, että työn eettisetkin elementit pyörivät mielessä. Ristiriitaista kyllä, ainoa varma asia tuntuu olevan se, että naali tulee katoamaan Pohjolan luonnosta, kenties hyvin pitkän ajan kuluttua, mutta väistämättömästi – yksi ontologinen menetys elämämme aikakauden, antroposeenin loppumattomassa menetysten virrassa.

Sukupuuttoihin ja lajiensuojeluun liittyvässä, hoivan teoretisointia välineenään käyttävässä tutkimuksessa viitataan usein erilaisiin väkivallan muotoihin, joihin hoiva kietoutuu (mm. Van Dooren 2014b; Reinert 2019). Donna Haraway (2016, 101) puhuu tähän väkivaltaan liittyen peruuttamattomien menetysten (irreversible losses) suremisesta osana kuolevaisten

yhteistä pyrkimystä uudelleenrakentaa turvapaikkoja. Kenties tämä suojelua tekevien henkilöiden ymmärrys siitä, että naali tulee mitä todennäköisimmin katoamaan Pohjolan luonnosta, on yksi naalinsuojeluun liittyvä peruuttamaton menetys, jota tulee surra.

Naalinsuojelua tekevät tuntuvat siis jakavan näkemyksen siitä, että käynnissä olevasta varsin menestyksekkästä suojelutyöstä huolimatta naali tulee väistämättömästi katoamaan Pohjolan luonnosta ilmastonmuutoksen edetessä. Mikä sitten saa ihmiset tekemään suojelutyötä, jolle ei ole tarjolla varmaa, onnellista lopputulosta? Aineistostani nousee esiin kerta toisensa jälkeen erilaiset eettiset velvoitteet, eettinen velvollisuudentunne, jolla näyttäisi olevan suuri merkitys naalinsuojelua tekevien ihmisten työtä ohjaavana elementtinä – ihmisen on korjattava se, minkä ihminen on rikkonut. T5 kiteyttää asian vastauksessaan: ”No onko meillä oikeus hävittääkään sitä? Aika pitkään ja paljonhan siinä on tietysti ihmisen toimintaakin taustalla, ja tulevaisuudessa vielä enemmän, kun ilmastonmuutos etenee. Nythän meidän täytyy ne lajit säilyttää. Kun me ne kerran hävitetään, niin sitten ne on hävitetty.”

Myös T6 puhuu siitä, kuinka hän suhtautuu luonnonsuojeluun yleensäkin: ”Minä olen kokenut sen semmoisena ikään kuin jokaisen ihmisen velvollisuutena tehdä asian eteen jotakin. Mieluummin olisi tekemättä.” Tällä hän viittasi siihen, että toki olisi parempi, että luonnonsuojelua ei tarvittaisi, mutta koska ihminen on toimillaan aiheuttanut luontomme tuhoisan tilanteen, on myös ihmisen velvollisuus korjata jälkiään ja tehdä voitavansa sen säilyttämiseksi, mitä vielä on jäljellä. Spesifimmin naaliin viitaten T6 toteaa suorasanaisesti: ”Se on meidän ihmisten toiminnan seurauksena vähentynyt, ja meillä on vastuu sitten myöskin korjata tilanne.” T4 on täysin samoilla linjoilla: ”Minulle henkilökohtaisesti se (suojaus) on eräänlainen yritys korjata ihmisen aiheuttamia seurauksia. [...] Koska me ollaan ehdottomasti yksi syy sille, miksi tällä lajilla on niin vaikeaa. Joten mielestäni me ollaan se heille velkaa, yrittää auttaa. Ehdottomasti.”

Suojelutyöntekijät ovat siis oivaltaneet sen, mitä Waldow, Pol Bargaés ja Chandler (2024, 3) kuvailevat sanoin: ”väistämättömän osallisuutemme ymmärtäminen tämän maailman tuhoisassa tilanteessa”. Kysymys kuuluukin, kuinka jatkaa elämää tämän oivaltamisen jälkeen; kuinka jatkaa elämää maailmassa, jota olemme ontologisesti menettämässä – ellemme jo menettäneet? Ja tässä kontekstissa: kuinka jatkaa suojelutyötä tämän varsin synkän tulevaisuudenkuvan kanssa?

Waldow, Pol Bargaúes ja Chandlerin (2024) ajattelua mukaillakseni ontologisten menetysten maailmassa eläminen – jossa kuudes joukkosukupuu, ja Pohjolan naali osana sitä, ovat vain yksi murunen loppumattomien menetysten virrassa – nostaa toivon kaiken keskiöön. Waldow, Pol Bargaúes ja Chandler (2024) kutsuvat tätä antroposeenin ajan toivoa tummaksi toivoksi (dark hope). Tämä antroposeenin tumma toivo irtisanoutuu toivoon perinteisesti liimatuista ominaisuuksista, kuten ylitsevuotavasta, naiviudeksikin muuttuvasta optimismista: tumma toivo syntyy tilanteessa, jossa oma osallisuutemme, ihmisen osallisuus, maailman tuhoisuudessa tiedostetaan, ja tämä tietynlaiseen synkkyyteen, tummuuteen, perustuva ja siitä kumpuava toivo saa paikkansa tuhoisassa maailmantilassa, josta ei ole helppoa poispääsyä, mikäli poispääsyä lainkaan. Aivan kuten naalinsuojelun kontekstissa naalin lopullisesta kohtalosta kuolla sukupuuttoon sen FennoSkandian elinalueilta, ei näytä olevan poispääsyä. Mutta yhtä kaikki, toivo on välttämätön elementti elämän jatkumisen mahdollistamisessa, myös tumma toivo. (Waldow, Pol Bargaúes & Chandler 2024.)

Pohtiessaan sitä, kuinka ja mistä voimme ammentaa toivoa kaiken tuhoisuuden ja menetysten keskellä, Waldow, Pol Bargaúes ja Chandler (2024) nostavat esiin antroposeenin ajan keskeisimmän havainnon, sen, että ihmiset eivät koskaan ole olleet jokin luonnosta erillään oleva elämänmuoto (tämä ajatus vei meidät modernin tuhon tielle), vaan päinvastoin: olemme erottamaton osa kaikenlaisten elämänmuotojen muodostamaa ekologista verkkoa. Siis sitä, mistä Tsing (2020/2015) puhuu aktiivisena maisemana, ja näiden maisemien – joissa ihminen on vain yksi elämänmuoto muiden joukossa – kautta voimme ymmärtää ja nähdä, kuinka ihminen on mukana muokkaamassa maailmoja toisten elollisten olentojen kanssa. Tsingin (2020/2015, 193) sanojen mukaan aktiiviset maisemat ovat “näyttämö draamalle, jossa ihminen on vain yksi esiintyjä, ja sellaisina ne ovat erinomaisia työkaluja ihmisen hybriksien romuttamiseksi”. Ja tämän havainnon, sen että ihminen toimii yhdessä muiden elämänmuotojen kanssa, halusi tai ei, sisäistämisen jälkeen toivossa onkin ennen kaikkea kyse yhteenkuuluvuudesta: antroposeenin tummassa toivossa korostuu toivo kaikenlaisten elämänmuotojen yhteenkuuluvuuden vahvistumisesta. (Waldow, Pol Bargaúes & Chandler 2024.)

Aineistoani tutkimalla olen saanut huomata, että teoria toivon merkityksestä elämän jatkumisen mahdollistajana toteutuu mitä todellisimmin naalinsuojelun kontekstissa. Tutkimukseen osallistuneiden vastauksissa korostuu nimittäin kerta toisensa jälkeen toivon ja työ-

hönsä uskomisen ylläpitämisen merkitys, kuten T6 asian muotoilee: “Sitä se vaatii, nimenomaan sitoutumista ja semmoista uskoa siihen, että sillä työllä on merkitystä. [...] Et se niinku pitää lähteä jotenki sieltä sisältä.” Myös V1:n ja T3:n yhteisessä vastauksessa tulevat esiin tutut elementit: suru tiedossa olevasta lopullisesta menetyksestä sekä toivon ylläpitämisen vääjäämättömyys. V1: “Ei me tietenkään voida tehdä tätä ikuisesti. Joten, kuka tietää. [...] ei näytä hyvältä. Mutta meidän täytyy toivoa.” T3: “Ja yrittää.”

T3 korostaa myös tekemisen merkitystä, aivan kuten V2 aiemmin esitettyssä lainauksessaan toimeen tarttumisen tärkeydestä. Toivossa ei siis ole kyse siitä, että vain toivoisimme hyvän tapahtuvan, vaan toivo ja sen ylläpitäminen toimivat innoittajana, motivaationa toimeen tarttumiselle. Ja naalinsuojelun kontekstissa tämän toimimisen voi nähdä olevan hoivaa, joka Maria Puig de la Bellacasaa (2012, 198) mukailleen on elintärkeä elementti hyvän elämän mahdollistamisessa. Hoivaan linkitettyä toivoa tuleekin nähdä ennen kaikkea jonain, mikä saa toimimaan, sillä kuten Van Dooren (2014a, 291–292) asiasta kirjoittaa, hoivan yksi tärkein elementti on se, että se on jotain enemmän, kuin abstraktia hyvän toivomista toiselle – se on konkreettista tekemistä. Sara Ahmed (2003, 251) kiteyttää asian sanoissaan: ”toivo edellyttää, että meidän on toimittava nykyhetkessä, eikä vain odotettava tulevaisuutta, joka on aina edellämme.” Ja juuri tätä naalinsuojelua joko vapaaehtoisesti tai työkseen tekevät toteuttavat: toivon motivoimaa toimintaa, hoivaa, nykyhetkessä.

T5:n näkemys Pohjolan naalin tulevaisuudesta on kenties kaikista toiveikkain, vaikka epävarmuus kuultaa hänenkin sanoistaan:

Pakkohan siihen uskoa on, tietysti, kun näitä hommia tekee. Mutta epävarmaahan se vielä on. Ei vielä voi sanoa. Kyllä tuo toisaalta hyvältä näyttää ja kantaa edelleen vahvistetaan, ja siellä onnistuu siellä asemalla tuo toiminta. Että jos näin nopeasti on saatu parissakymmenessä vuodessa ylös tuo naalikanta, niin miksipä sitä ei ehkä sitten saisi vielä [...] vahvistettuaakin sillä tavalla, että ne pärjäis siellä ja kanta ois geneettisesti monimuotoinen.

Pohjolan naalia suojelevat, tutkimukseeni osallistuneet henkilöt, ovat löytäneet tummaa toivoa siitä, että ihmisellä on mahdollisuus korjata (ainakin hetkellisesti) menneisyydessä tekemänsä virheet tämän kyseisen lajin kohdalla, rakentaa ja vahvistaa yhteenkuuluvuutta tämän elämänmuodon kanssa. He ovat tehneet sen, mistä Deborah Bird Rose (2011, 5) puhuu puoleen kääntymisenä, halukkuutena vuoropuheluun ja vastuun kantamiseen.

5.3 Yhteenkuuluvuuden tunne toivon ylläpitäjänä

Mikäli näemme hoivan toimintana, jota motivoi toivo, ja Waldowta, Pol Bargaúesia ja Chandleria (2024) mukailten ajattelemme, että antroposeenin ajan tumma toivo löytyy yhteenkuuluvuuden tunteesta, ja liitämme tähän Sara Ahmedin (2003) ajatuksen toivosta toimintaan ajavana affektina, herää kysymys siitä, mistä tämä olennainen, toimintaan johtava yhteenkuuluvuuden tunne syntyy? Naalinsuojelun kontekstissa sain kuulla ja havaita, että ensi kertaa syttynyt yhteenkuuluvuuden tunne naalin ja ihmisen välillä ei aina vaatinut paljoa: kyse saattoi olla vuosikymmeniä sitten tapahtuneesta kohtaamisesta naalin kanssa, jaetusta elinympäristöstä tai vain sisäsyntyisestä mielenkiinnosta lajia kohtaan. Pitkäjänteisyyttä vaativan suojelutyön jatkumisen kannalta olennaisemmaksi nousee kuitenkin ne elementit, jotka ylläpitävät tätä nimenomaista, erilaisten elämänmuotojen, ihmisen ja naalin, yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kuunnellessani suojelutyötä tekevien tarinoita, ja kulkiessani heidän mukanaan suojelutyön toimissa, sain havaita, että näiden elementtien löytäminen oli vaivastonta – niitä oli piilotettuna lukuisiin lauseisiin, hymynhäivähdyksiin, huokauksiin, naurahduksiin, pienimpiinkin havaintoihin napaketun läsnäolosta – jopa tunteenpurkauksiin.

Ehkäpä aloitamme näiden havaintojen tutkailun T1:n kanssa kenttäpäivän aikana kokemas-
tamme. T1:n, joka aiemmin samana päivänä, aamuvarhaisella autossa matkatessamme kertoi minulle naalien olevan vain osa hänen työtään. Kuten pian käy ilmi, T1 joutui kuitenkin pyörtämään nämä hieman lakonisestikin ilmi tuodut sanansa yhteisen kenttäpäivämme edetessä ja maastoon päästyämme. Sain myöhemmin nimittäin todistaa sitä, kuinka suojelutyö ja merkit siinä onnistumisessa olivat suojelutyön tekijälle parhaimmillaan erittäin merkityksellisiä hetkiä, hetkiä, jotka pystyivät kääntämään koko päivän suunnan.

Kuljin T1:n mukana yhden hänelle tyypillisen työpäivän ajan. Työpäivä sisälsi useamman naalinpesän sekä ruokinta-automaatin tarkastuksen. Olin aiemmin kysellyt siitä, kuinka todennäköistä on, että tarkastamillamme pesillä olisi naalipari pesimässä, ja T1 nimesi yhden pesistä “parhaaksi pesäksi”. Jäimme kiikaroimaan kyseistä pesää etäisyyden, arviolta 600–700 metrin päästä. T1 oli täysin oikeassa, “paras pesä” lunasti odotukset. Hetken kiikaroinnin jälkeen T1 havaitsi pesän läheisyydessä olleen ruokinta-automaatin suunnalla tumman naalin. Naalin havaitseminen oli T1:lle selvästi merkityksellinen, suurta iloa ja helpotusta tuottava hetki, kuten käy ilmi kenttäpäiväkirjamerkinnästäni: “Nähtyämme naalipentueen jo

heti toisella tarkastamallamme pesällä, oli T1:n jännittänyt ilo ja innostus käsinkosketeltavaa – ja kuultavaa, hän aivan hihkui ilosta.”

Saimme nimittäin havaita, että kyseessä ei ollut yksinäinen naali, vaan pesällä oli poikue. Tämän havainnon jälkeen T1 totesi minulle että “ehkä tämä ei olekaan sittenkään vain työtä”, kuten hän aamutuimaan autossa istuessamme oli minulle väittänyt. Pian hän totesi, että käsillä oli kesän paras päivä. Tunnelma tuossa hetkessä oli innostuneen jännittänyt, T1 puhui minulle kuiskauksin opastaessaan minua kiikaroimaan naalin suuntaan, ja kertoessaan siitä, mitä juuri näimme ja todistimme. Kysyessäni siitä, olivatko tällaiset hetket hänen työnsä palkitsevimpiä, T1 vastasi:

Kun nään niitä (naaleja), ja nään niitä näin, niin kyllä. Ja varsinkin, meillä on alueella kolme opastettua ryhmää (viittaa alueen safaritoimintaan), eikä kukaan häiritse niitä. [...] Nyt on tämän kesän paras päivä. Nyt. Jos ihmiset tulee häiritsemään niitä, päivä ei ole enää kesän paras.

Tyytyväisyyttä lisäsi siis sen havaitseminen, että naalien annettiin olla rauhassa. Toinen iloa lisäävä seikka oli se, että T1 tunnisti pesällä olevan naaraspuolisen naalin tietyksi, aivan erityiseksi yksilöksi. T1 kertoi hyväksi merkiksi myös sen, että naalit, etenkin urosnaali, vaikutti varsin levolliselta. Kenttäpäiväkirjaani kirjoitin: “T1 kertoi, että rauhassa lepäilevät naalit ovat merkki siitä, että ravintoa on riittävästi. Jos vaikka naaras naali olisikin ollut ruokaa metsästävässä, voi ainakin toinen aikuisista jäädä vartioon pesälle. Ruokinta siis toimii.”

Tällainen suora havainto oman työn hedelmän kantamisesta vaikutti tuottavan T1:lle helpon tunteen. Kokemukseni T1:n kanssa, hänen silmin nähtävä ja kehon kertoma onni havaitessaan naalin, saadessaan todeta työnsä tuottaneen tulosta, oli voimakas. Kokemani perusteella uskaltaisin väittää, että tuossa hetkessä T1 tunsu toivoa ruokkivaa yhteenkuuluvuutta tämän suojelemansa lajin, naalin, kanssa. Ja tämä yhteenkuuluvuuden tunne muodostui siitä, että konkreettisesti tehdyllä suojelutyöllä oli todellista vaikutusta naalin elinoloihin, sen elämän jatkumisen mahdollistamiseen. Havainto, joka tukee vahvasti Waldown, Pol Barguésin ja Chandlerin (2024) esittämää väitettä siitä, että toivo on välttämätön elementti elämän jatkumisen mahdollistamisessa.

T1:n kanssa kokemani lisäksi sain myös kuulla lukuisia tarinoita niistä suojelutyön merkityksellisistä ja palkitsevista hetkistä, jotka sittemmin olen saanut huomata liittyvän edellä kuvaillun yhteenkuuluvuuden tunteen rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Tällaisiin tarinoihin

liittyi usein kiikaroiden tehty havainto naalista tai tieto onnistuneesta pesinnästä. T6 toteaa: “[...] se palkinto tulee siitä sitten kun naalit pesii ja tekee pentuja.” Myös V1:n mieleenpainuvien kokemus liittyy naalin pesintään: “Muistan ensimmäisen pentueen [[paikannimi]], se oli vuonna 2014. Se oli ensimmäinen pentue melkein kahteenkymmeneen vuoteen. Se oli iso vuosi, todella upeaa. Saimme nähdä, että työnteko kannatti.”

T3 hänkin kertoo työnsä palkitsevimmiksi hetkiksi naalin näkemisen. Hän kuvailee erästä erityistä hetkeä: “Viime kesänä olin kenttätöissä, ja yhtäkkiä pieni pää ponnahti näkyviin. Katselimme toisiamme varmaan tunnin tai kaksi. [...] Se oli todella upea kokemus.” V2:lle työn tärkeimpiä hetkiä ovat olleet uusien pesäkaivuiden löytäminen: “[...] ja mä hehkutin, että nyt mä olen löytänyt uuden hienon ison naalinpesän.” Vaikka tämä kyseinen “uusi” naalinpesä olikin osoittautunut jo kertaalleen löydettyksi, kuuluu lausahduksessa se suuri ilo, jonka tuo hetki oli V2:lle tuottanut. V3 kuvailee pesätarkastusten tekemisen hänessä synnyttäviä tunteita:

Ainahan sitä yhtä jännittyneenä menee seuraavalle pesälle, ja varsinkin, kun tietää mitkä pesät on semmoisia, missä se periaatteessa vois tuolla minunkin alueilla olla. Niin se on semmoinen ihan mukava tunne siinä kuitenkin, kun sitä käveleskelee ja miettii. [...] Niin ylipäättään se ihan se, se oleminen ja tunne mikä siellä on, niin sehän on pelkkää positiivista.

T2 on ainoa, joka työnsä palkitsevaa hetkeä, eli tarhalla syntyneiden ja eläneiden naalinpentujen vapauttamista luontoon, kuvaillessaan korostaa sitä, kuinka kyseisen hetki on tärkeä sekä hänelle, mutta myös naalille: “[...] toivon että se on onnen hetki sekä naalille että minulle. Silloin työmme on tehty. [...] se on hyvä hetki! [...] Se on hyväksi pennuille.” T2:n rooli naalinsuojelussa poikkeaa muista tutkimukseen osallistuneista siinä, että hän työskentelee läheisessä kontaktissa naalien kanssa lähes päivittäin. Hänen havaintonsa tästä eläimestä eivät rajoitu kiikaroiden kaukaa nähtyihin vilauksiin tai riistakameran materiaalien läpikäymiseen, vaan tarhalla elävät naalit ovat hänelle tuttuakin tutumpia, tunnistettavia yksilöitä.

T5:n vastauksessa kiteytyy selväsanaisesti se, kuinka suuri merkitys suojelutyön parissa koe-tuilla palkitsevilla hetkillä on tämän pitkäjänteisyyttä vaativan työnteon motivaation ylläpitämisessä: “No kyllähän nämä on nämä viime viime vuodet, kun saa tosiaan kattoa kiikarilla kilometrin päästä, että siellä on naalinpennut pesällä. Niin onhan ne hienoja hetkiä, kieltämättä. Tässä nyt parikymmentä vuotta kuitenkin on touhuttu naalin kanssa.”

Thomas Van Dooren (2014a) on kirjoittanut hoivasta lajiensuojelun kontekstissa, ja hän kuvaa hoivaa erityisesti affektiivisuuden elementin kautta ajateltuna ruumiillistuneena ilmiönä, jossa hoivan tuottaminen nähdään toiseen vaikuttamisena, ja kuinka tämän vaikuttamisen kautta hoivan osapuolet ovat emotionaalisesti toistensa käsissä. Näin on myös naalinsuojelun kontekstissa. Edellä kuvaamaani kokemus T1:n kanssa, sekä keskustelut muiden tutkimukseen osallistuneiden kanssa kertovat siitä, kuinka naalinsuojelussa hoivan tuottajat, ihmiset ovat merkityksellä tavalla hoivan kohteen, naalin käsissä ja affektiivisen vaikutuksen alaisina. Tieto naalin onnistuneesta pesinnästä, kiikaroiden kilometrin päästä tehty havainto naalista tai tarhalla vankeudessa eläneiden naalinpentujen vapauttaminen Pohjolan tunturiluontoon ovat kokemuksia, jotka saavat aikaan suuria tunnereaktiota suojelutyötä tekevissä henkilöissä – ja parhaimmillaan näillä kokemuksilla on valta kääntää synkkänä alkaneen päivän suunta niin radikaalista, että lopulta käsillä on “kesän paras päivä”.

6 YHTEENKUULUVUUDESTA YHTEISTOIMINTAAN

T2 kuitenkin suoritti tehtävänsä vähin elein, annosteli ruuat ruokintalaatikoihin ja poistui tarhasta yrittämättäkään ottaa kontaktia naaleihin. Tarkastimme myös yhden aitauksen pesäkolot, sillä naalit eivät olleet syöneet niille tarjottua ruokaa, ja T2 halusi varmistua, että kaikki oli hyvin. Hän tarkasti aitauksessa olevat keinopesät ja poistui aitauksesta, jälleen ottamatta kontaktia eläimiin.

Anna Tsingin (2020/2015) muotoilema yhteistoiminta on eroista piittaamatonta yhdessä työskentelyä, jonka merkitys epävarmuuteen perustuvassa prekaarissa maailmassa on elintärkeä: yhteistoiminta on selviytymisen mahdollistaja ja elämän ylläpitäjä. Tässä luvussa analysoin sitä, millaista suojelua tekevän ihmisen ja suojelun kohteena olevan naalin välinen yhteistoiminta on, millaisia elementtejä se sisältää. Aineistoa analysoidessani huomionarvoiseksi nousee etäisyys ja sen ylläpitämisen tärkeys tässä nimenomaisessa lajienvälisessä yhdessä työskentelyssä.

6.1 Toimintaa yhdessä, mutta etäältä

Keskusteluissani tutkimukseen osallistuneiden kanssa nousi kerta toisensa jälkeen esiin yksi naalinsuojeluun ja naalin selviytymismahdollisuuksiin liittyvä huoli. Tähän huoleen viittasi myös T1 aiemmin esiin nostetussa kommentissaan siitä, kuinka hänen onneaan naalin onnistuneen pesinnän havaitsemisesta lisäsi se, ettei yksikään ihminen ollut pesintää häiritsemässä. Huoli liittyy siis siihen, että naalien pesät paljastuvat suuremmalle ihmisjoukolle, että pesien välittömässä läheisyydessä alkaa liikkumaan ihmisiä, jotka toiveissaan nähdä tai valokuvata naali, tulevat läsnäolollaan häirinneeksi pesintää vahingollisen paljon. Tähän huoleen viittasi keskustelussamme useaan otteeseen muun muassa T5, joka kertoi siitä, kuinka menestyksekkäs naalinsuojelu on uutisiin ja artikkeleihin noustessaan herättänyt paljon mielenkiintoa: “Niin, sitähan me pelätään, että nämä pesät tuolla paljastuu, ja se häirintä alkaa. Koska naali on niin kiinnostava.” Suojelutyöllä on siis tässä suhteessa varsin ristiriitainen asema naalin elämässä. Toisaalta suojelutyö on mahdollistanut Pohjolan naalin kannan elinvoimaistumisen, sen elementit ovat tällä hetkellä naalille elintärkeitä sanan varsinaisessa merkityksessä. Mutta toisaalta hedelmää kantanut suojelutyö on herättänyt medioiden kiinnostuksen aihetta kohtaan, ja Pohjolan naalin suojelu onkin ollut otsikoissa yhä useammin. Uhanalainen, söpö ja koiramainen eläin herättää ihmisten kiinnostuksen, ja se halutaan

päästä näkemään omin silmin, kuvaamaan omalla kameralla. Ja tämä tekoihin, siis naalinpesien sijainnin selvittämiseen, johtava kiinnostus voi naalin kannalta olla kohtalokasta: pelkkä ihmisen läsnäolo pesän läheisyydessä voi johtaa siihen, että naaliemot eivät saa hankittua poikasilleen riittävästi ravintoa, sillä aika ja energia kuluvat pesän vartioimiseen uhan ollessa näköpiirissä.

Suojelutyöntekijöiden tapa esittää huolensa aiheesta kertonee siitä pelosta, että suojelutyö, joskin epäsuorasti, voisikin olla naalille jollain tapaa vahingollista. Suojeluun ryhtyessään ihminen tulee asettaneensa itsensä eettisesti velvolliseksi pitämään huolen suojelun kohteena olevasta, varmistamaan, että suojelutoimet ovat suojeltavalle eduksi – ei missään nimessä haitaksi. Kuten van Dooren (2014a, 291) asian ilmaisee: ”Eettisenä velvollisuutena hoiva on toisen alaiseksi tulemista, toisesta huolehtimisen velvollisuuden tunnustamista.”

Yksi keino tämän, naalinpesien salassa pitämiseen ja näin ollen ihmishäiriön minimoimiseen liittyvän, eettisen velvoitteen säilyttämisessä on ollut ohjattujen naalisafareiden järjestäminen joillain naalin Fennoskandian elinalueilla. Näillä järjestetyillä retkillä naalista kiinnostuneita ihmisiä viedään pieni määrä kerrallaan katsomaan naaleja tietylle pesälle. Kiikareiden läpi ihmiset saavat valvotusti ja hallitusti, riittävän suuren etäisyyden päästä, tarkkailla Pohjolan naalia sen luonnollisessa elinympäristössä. T6 kommentoi naaliretkiä: ”Ja siihen liittyy se, että se on rajoitettu aina se osallistujien määrä. Ja sitten sitä pesintää seurataan tietyltä, riittävän kaukaa. [...] Et se, se on niinku se millä ne on halunnut sitä painetta vähän purkaa.” Paineella T6 viittaa edellä kuvattuun ihmisten haluun ja tarpeeseen päästä näkemään – ja valokuvaamaan – luonnonvarainen naali. Tällaiset ohjatut retket naalin pesälle ovat alueellisten hallintojen sääntelemiä, ja niiden järjestämiseksi on hankittava erillinen lupa (Larm ym. 2017). Niiden tarkoituksena on edistää naalin suojelua nähdäkseni kahdella tavalla: tarjoamalla ihmisille tietoa Pohjolan naalin tilanteesta ja suojelutoimista sekä järjestämällä ihmisille ohjatun, luvallisen ja naalille häiriötä aiheuttamattoman mahdollisuuden päästä näkemään eläin.

Etäisyyden pitäminen liittyy merkityksellisesti ihmisen ja naalin väliseen suhteeseen myös itse suojelutyössä, sekä tietoisesti valittuna tapana toimia, että myös olosuhteiden sanelemana lopputuloksena. Jo pelkästään naalin näkeminen Pohjolan luonnossa kun on varsin harvinaislaatuista. Mutta mikäli naalin oli päässyt näkemään, oli se voimakkaasti mieleen painunut tapahtuma ja kokemus. V3 kertoo kohdanneensa naalin kymmeniä vuosia sitten:

“No määhän oon siis nähny naalin seitsemänkymmentäluvulla. [...] siinä juoksi tien yli, meinas jäädä meiän auton alle.” Vaikka kohtaaminen oli ollut pikainen ja vaaranpaikankin sisältävä, oli se epäilyksettä mieleen painunut hetki – hetki, joka kenties oli taustalla vaikuttamassa V3:n vapaaehtoiseen suojelutyöhön ryhtymisessä. V2 puolestaan kertoo talvivaelluksista, jolloin naali on tullut lähelle telttaleiriä haukahtelemaan, ja tehnyt näin läsnäolonsa tiedetyksi: “Mutta sitten mä olen monesti herännyt niin esim talvivaelluksella, kun mä olen silloinkin tehnyt pesätarkastuksia, niin tota sellaiseen, että mä kuulen teltan läheltä naalin haukkua. On tullut hyvinkin lähelle [...]” Myös T6 kertoo teltan läheisyyteen saapuneesta naalista:

[...] viimeksi kun tuossa yön olin, olin maastossa, niin kyllä sitä tultiin siihen teltan viereen yöllä haukkumaan ja herättelemään. [...] Joo se oli tosiaan puoli kolme yöllä tuli siihen haukahtelemaan teltan viereen, kun huomasi että jaha, ei tämä kaveri olekkaan vielä lähteny pois täältä pesän liepeiltä.

Tyypillisimmin naalin pääsee kuitenkin näkemään kiikarien tai kaukoputken välityksellä, kuten T6 kertoo: “kun tuota saa tosiaan kattoa kiikarilla kilometrin päästä, että siellä on naalinpennut pesällä.” Myös V2 on onnistunut saamaan naalin kiikariinsa jossain Suomen ja Norjan rajan tuntumassa: “Siinä siis kaukaa kiikarilla niinku vilahduksen, mutta en läheltä.”

Keskusteluissani tutkimukseen osallistuneiden kanssa kävi selväksi se, kuinka merkityksellistä naalin – edes vilaukselta satojen metrien päästä kiikarin läpi katsoen – näkeminen oli sen kokemaan päässeille. Mutta vieläkin merkityksellisemmäksi suojelutyötä tekeville muodostui se, että naalia ei häiritetty, riittävän etäisyyden pitäminen oli kohtaamistakin tärkeämpää. Kysyessäni T1:ltä oliko hän päässyt työssään kohtaamaan naalia, hän kertoo:

Ei, en useinkaan. Koska pyrimme aina pitämään etäisyyden. Mutta on ikimuistoista vain nähdäkin niitä. [...] Tietysti on hauskaa katsella pentujen leikkiä pesällä. Mutta kaukaa, hyvin, hyvin kaukaa kaukoputken läpi. [...] Se ei ole laji, jota pääsisi näkemään kovinkaan usein. Pesillä niitä saattaa nähdä, mutta vain juoksemassa vuorilla, en ole koskaan nähnyt sellaista. Ehkä nään yhden joka viides vuosi. Mutta on mukava tietää, että ne ovat siellä.

V2:n sanoista kuultaa tietynlainen ristiriita halusta nähdä naali ja sen kokemuksen tuottamasta ilosta sekä etäisyyden pitämisen tärkeydestä:

Mut se on vielä harmi ettei oo mistään ihan lähietäisyydeltä nähnyt. Totta kai jos sä yöt valvoisit ja kiikaroisit jossain asutun pesän vieressä, mutta kun sitten on se, että haluaa antaa sen

pesärauhan niille.[...] Et se riittää, kun tietää ja rekisteröi että mitä on tapahtumassa ja informoi siitä eteenpäin. Et se ei oo itseisarvo mulla että mä pääsen naalia näkemään [...]

Etäisyyden pitämisen tärkeys konkretisoitui minulle kenttäpäivänämme T1:n kanssa pesä-tarkastuksia tehdessämme. Kaikki T1:n tekeminen viittasi siihen, että kontakti naalin kanssa ei missään nimessä ole suojelutyötä tekevän henkilön tavoitteena tai edes toiveena. Pesää tai ruokinta-automaattia lähestyttäessä on äärimmäisen tärkeää tehdä ensin varmaksi se, ettei paikalla ole eläimiä. Siispä pesää jäädään tarkkailemaan kauas kiikareita ja kaukoputkea apuna käyttäen, ja ruokinta-automaatin ympäristö niin ikään varmistetaan ensin kiikaroiden. Tämän konkretisoitui myös toisena kenttäpäivänäni T3:n, T4:n sekä V1:n kanssa, kiikaroidessamme vanhaa naalinpesää kaatosateessa ison kiven takana kyyhöttäen. Mikäli elämää ei havaita, voi paikkaa lähestyä. Mutta mikäli havaitsee naalin tai jopa pentueen, tarvittavat havainnot tehdään etäisyyden päästä, ja ruokinta-automaatin tarkistus ja huolto hoidetaan sitten, kun on varmistettu siitä, että naalit ovat jatkaneet matkaansa toisaalle. Kenttäpäivän kokemuksien ja T1:n kanssa käymieni keskustelujen jälkeen kirjoitin kenttäpäiväkirjaani:

Naalinsuojelun yksi merkittävimpiä elementtejä nimenomaan ihmisen ja naalin välisestä suhteesta puhuttaessa on se, että luonnossa elävät naalit on jätettävä rauhaan, niitä ei saa häiritä. Ihmisen ja luonnonnaalin välillä ei siis näin ollen tulisi olla kontaktia. Naalin pesiä ei saa lähestyä ja naalin nähdessään on poistuttava paikalta. Siis tietynlaista etäältä hoivaamista.

Anna Tsingin (2020/2015) hahmottelema, elämää ylläpitävä ja selviytymisen kannalta elintärkeä, eroista piittaamaton yhteistoiminta tapahtuu tietyn sommitelman sisällä. Pohjolan naalin suojelussa tuo sommitelma muodostuu suojelutyön ympärille, suojelu ikään kuin koostuu yhteen erilaiset elämänmuodot – kuten naalin ja ihmisen, mutta myös ketun, sopulit, myyrät, lämpenevän ilmaston myötä muuttuvan Pohjolan tunturiluonnon jne. – halusivatpa ne sitä tai eivät. Suojelu on nähdäkseni myös se tekijä, joka tekee tästä kyseisestä kokoon-tumasta, eri elämänmuotojen kohtaamisesta, tapahtuman (Tsing 2020/2015), jotain enemmän kuin vain osiensa summan. Tuodessaan eri elämänmuotoja yhteen, esimerkiksi ihmisen ja naalin, suojelu tuottaa myös sitä, mitä Tsing (2020/2015, 45) kutsuu kontaminaatioksi: “Me saastumme kohtaamisissa: kohtaaminen muuttaa meitä, koska siinä annamme toiselle tilaa. Kun kontaminaatio muuttaa maailman rakentamisen tapoja, voi syntyä yhteisiä maailmoja ja aivan uusia suuntia.” Ja juuri tämä suojelutyön kontaminaatiota tuottava elementti tekee siitä, Tsingin (2020/2015) analyysia mukaillakseni, prekaarissa maailmassa hengissä selviämisen mahdollistavaa yhteistoimintaa.

Pohjolan naalin suojelun kontekstissa Tsingin (2020/2015, 45) sanoittama kohtaamisen elämänmuotoja muuttava voima, toiselle tilan antaminen, saa naalin suojelulla tavoiteltavan Pohjolan naalin elämän jatkumisen lisäksi myös hyvin konkreettisia piirteitä edellä kuvaamani etäisyyden pitämisen muodossa. Toiselle tilan antamisesta tulee selviytymisen kannalta äärimmäisen tärkeä elementti. Naalin osallisuutta – niiden itsestään selvien elementtien, kuten tarkkailtujen pesien asuttamisen sekä ruokinta-automaattien hyödyntämisen lisäksi – tässä lajienvälisessä yhteistoiminnassa olen aineistoni perusteella analysoinut niin, että antaessaan toisinaan ihmisen tehdä silmin nähtäviä ja korvin kuultavia havaintoja itsestään, naali ylläpitää ihmisen naalia kohtaan kokemaa yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä toivoa työnsä onnistumisesta ja näin ollen motivoi jatkamaan. Sillä näiden havaintojen merkitys on mitä ilmeisimmin suojelutyötä tekeville työn merkityksellisimpiä ja ilahduttavimpia kokemuksia, kuten T1 asian ilmaisee: ”[...] on erittäin mukavaa tietää, että ne ovat siellä.” Ja kuten aiemmin on käynyt ilmi, toivon ylläpitämisen tärkeyttä pitkäjänteisyyttä vaativassa suojelutyössä ei voi vähätellä.

Kun vielä huomioimme Tsingin (2020/2015, 47) ajatuksen siitä, että ottaessamme maailman prekaarisuuden, sen todellisen ennalta arvaamattomuuden, tosissamme, tiedostamme myös oman haavoittuvuutemme, ja ymmärrämme sen, että “selviytyäksemme tarvitsemme apua, ja apua antaa aina toinen, tarkoituksella tai ei”, tulemme havainneeksi, että naalin ja ihmisen välisessä yhteistoiminnassa apua tarvitseva ja vastaanottava osapuoli on yhtä lailla ihminen kuin naalikin. Käynnissä oleva kuudes joukkosukupuu tarkoittaa jatkuvaa menetysten rihmaa, jossa lajeja katoaa maapallolta enemmän, kuin kenties koskaan saamme tietää. Ja vaikka ihminen ei lajina olekaan samalla tavalla vaarassa, kuin niin monet muut lajit, on ihminen yhtä kaikki tässä prosessissa häviäjien joukossa. Siitä kertoo tutkimukseeni osallistuneiden suuri huoli naalin tulevaisuudesta ja painava syyllisyyden taakka ihmisen osasta tässä kehityskulussa. Vinciane Despret (2017, 220) sanoittaa lyyrisesti, ja nähdäkseni varsin osuvasti ilmiön affektiivisuuden tavoittaen, tätä elämänmuotojen olemisen lakkaamisen vaikutusta kaikkeen, myös ihmiseen:

Ja jokaisen maailman olennon jokainen tunne saa kaikki maailman olennot tuntemaan ja ajattelemaan itsestään eri tavalla. Kun olentoa ei enää ole, maailma yhtäkkiä kapenee, ja osa todellisuudesta romahtaa. Joka kerta kun olemassaolo katoaa, se on osanen tunteiden universumista, joka haihtuu.

6.2 Elämää tarhalla – rajat lajienväliselle sosiaalisuudelle

Yksi Pohjolan naalin suojelun tulosten kannalta merkityksellisimmistä elementeistä on 2000-luvun alussa Norjassa aloitettu luonnonkantaisten naalien tarhaaminen ja tarhalla syntyneiden naalien vapauttaminen takaisin luontoon. Norjalaisessa vuoristomaisemassa, 1000 metrin korkeudessa sijaitsevalla naalitarhalla ihmisen ja naalin välinen suhde on olosuhteiden vaikutuksesta mitä ilmeisimmin hyvinkin erilainen verrattuna vapaina luonnossa elävien naalien ja suojelutyötä tekevien ihmisten väliseen suhteeseen. Mutta yksi elementti on merkitykseltään täysin samanlainen: etäisyyden pitämisen tärkeys.

Kenttäpäivinäni naalitarhalla pääsin havainnoimaan ihmisen ja naalin välistä suhdetta ja yhteistoimintaa tässä ympäristössä. Ensimmäisenä päivänä heti tarhalle saapuessamme kävi selväksi se, kuinka utelias ja sosiaalisen oloinen eläin naali on: kun kaarsimme autolla tarhan pihaan, aitauksissa olevat naalit riensivät katsomaan ja seuraamaan niille varsin tutuksi käyneen auton liikkeitä. Uteliaat silmäparit seurailivat meitä aitausten raoista. T2:n toimia tarhalla ja naalien kanssa seuraillessani, sain huomata sen, kuinka naalit olivat tulleet tutuiksi arkisten toimien kanssa, ja T2:een ne suhtautuivat hyvinkin neutraalisti, usein hänet huomiotta jättäen. Minä sen sijaan olin jotain tavallisuudesta poikkeavaa, jotain, minkä kanssa tuli pitää varansa. T2 kertoikin minulle, että: ”[...] ne toimivat eri tavalla kun olen yksin, tai jos olen jonkun kanssa, ne näkevät eron.” Ja hän pystyi huomaamaan tämän eron kulkiessaan tarhalla kanssani. Naalit olivat epäileväisempiä, pitivät minua silmällä.

Kysyessäni T2:lta hänen roolistaan naalien elämässä, hän vastasi: “En yritä saada niitä tottumaan minuun, kuten sanoin. Jos olisin halunnut, olisin voinut mennä sisälle hyvän maku-palan kanssa ja ruokkimaan niitä kädestä, mutta sitä emme halua tehdä.” Ja tämän etäisyyden ylläpitämisen tärkeyttä hän korosti minulle useaan otteeseen. Ja se oli myös nähtävillä kaikessa hänen tekemisessään. Kenttäpäivääni kirjoitin: ”T2 kuitenkin suoritti tehtävänsä vähin elein, annosteli ruuat ruokintalaatikoihin ja poistui tarhasta yrittämättäkään ottaa kontaktia naaleihin.”

Ihmisen ja naalin välisen kontaktin välttelemistä tarhaolosuhteissa korostetaan myös projektista vastaavan NINA:n (The Norwegian Institute for Nature Research) verkkosivuilla naalitarhaprojektin esittelytekstissä: “Käsittely, puuttuminen ja häiriöt pidetään mahdollisimman vähäisinä [...]” Tämän etäisyyden pitämisen taustalla on naalin luontaisen, ihmistä koh-

taan tuntemansa pelon ylläpitäminen. Mikäli tarhalla eläneet naalit tottuisivat liikaa ihmiseen, ne voisivat kenties siirtää tämän ominaisuuden poikasilleen, jotka takaisin luontoon vapautuessaan olisivat näin ollen alttiimpia erilaisille uhille – ja näin ollen koko tarhausprojekti olisi vaarassa epäonnistua.

Kenttäpäivän aikana kokemani, näkemäni ja kuulemani perusteella ihmisen ja naalin välinen suhde ja sosiaalisuus perustuu jonkinlaiseen yhteiseen sopimukseen tietyn etäisyyden pitämisestä: eläimet olivat oppineet, että heihin ei pyritä ottamaan kontaktia, ja myös he tuntuivat välttelevän kontaktia ihmisen kanssa. Ainakin tiettyyn pisteeseen asti. Naali on kuitenkin sosiaalinen ja utelias eläin (Siivonen & Pulliainen 1972), ja T2 kertoilikin hauskoista tapauksista, joissa naali oli esimerkiksi vienyt aitauksessa korjaustöitä tehneen hansikkaan, tai tullut kuikuilemaan tikkailta ollutta työntekijää tikkaiden alapäähän. T2 myös tunsu tarhalla olevat naalit kaikesta päätellen hyvin. Hän tarkkaili naaleja tarkkasilmäisesti, ja teki jatkuvasti havaintoja niiden hyvinvoinnista, sekä pyrki eläimen käytöstä ja olemusta tutkailemalla selvittämään, mikäli joku naaleista olisi tiineenä. Hän pystyi erottamaan naalit toisistaan: “[...] ne käyttäytyvät eri tavalla. Ja [...] yritän oppia miten ne toimivat, ja mikä on normaalia tälle ketulle, mikä on normaalia sille ketulle.” Tarhalla olevia naaleja ei kuitenkaan missään kohtaa puhuteltu esimerkiksi nimillä tai muuten niitä personoiden. Sen sijaan jokaiselle tarhalla elävälle naalille on annettu tunnistenumero, jonka alle kaikki eläimen syntymän jälkeen tapahtuneet tapahtumat, kuten kumppanit ja mahdolliset pennut, sekä erilaiset käsittelytiedot, kuten punnitukset ja lääkärintarkastukset, kirjataan (Landa ym. 2017, 4). Eläimet haluttiin pitää tietyn sosiaalisen etäisyyden päässä. Kysyessäni T2:lta kokiko hän tämän etäisyyden ylläpitämisen vaikeaksi, hän vastasi suorasanaisesti ja vailla epäilyksen häivää: “Ei, ei, ei, en ollenkaan.” Hän korostikin minulle sitä, kuinka tämän etäisyyden menettäminen, siis se, että joko ihminen kiintyisi naaliin tai naali ihmiseen, olisi haitallista näille suojelluille eläimille. Ja tätä ei missään nimessä haluttu. Naaleista pidettiin tarhalla hyvää huolta – etäisyyden päästä.

Matei Candea (2010) puhuu tällaisesta ihmisen ja eläimen välisestä, molemminpuoliseen etäisyyden pitämiseen perustuvasta suhteesta keskinäisenä kärsivällisyytenä (inter-patience). Hän kirjoittaa (2010, 249): “Ehdotan termiä keskinäinen kärsivällisyys viittaamaan näennäiseen paradoksiin: irrallisuuteen (detachment) tai irrottautumiseen (disengagement) perustuviin suhteisiin.” Kutsumalla tällaista toisistaan irrallaan olemiseen perustuvaa suhdetta keskinäiseksi kärsivällisyydeksi, Candea (2010) erottaa sen negatiivisia konnotaatioita

sisältävästä, toiminnan puutteesta kertovasta passiivisuudesta. Kärsivällisyys on Candean (2010, 249) sanoin “toimimattomuuden aktiivista viljelemistä” ja näin ollen keskinäinen kärsivällisyys “keskinäistä toiminnan keskeyttämistä, eräänlaista tulitaukoa”.

Candea (2010) tuo ilmi myös sen, kuinka toisen elävän olennon tietoinen huomiotta jättäminen on itse asiassa saavutus maailmassa, jota värittävät potentiaaliset uhat ja petoeläimet. Näin ymmärrettynä sitoutumisesta ja irtautumisesta sekä toiminnasta ja toimettomuudesta tulee toisiinsa erottamattomasti kietoutuneita elementtejä (Candea 2010). Naalinsuojelun kontekstissa, ja etenkin naalitarhan olosuhteissa Candean (2010) analyysi käy kaikilla tavoin ja hyvin konkreettisesti järkeen. Jättäessään naalin tietoisesti huomiotta, irrottautuessaan siitä, ja näin pyrkiessään ylläpitämään eläimen synnynnäistä ihmispelkoa, ihminen toteuttaa sitoutumistaan naalin suojeluun: suojelu on toimintaa, johon liittyy voimakkaasti tietynlainen toimettomuus suhteessa naaliin. Ja havaintojeni mukaan myös naali, ainakin jossain määrin ja poikkeuksia lukuun ottamatta, osallistuu tämän keskinäisen kärsivällisyyden ylläpitämiseen jättämällä T2:n huomiotta hänen toimittaessaan päivittäisiä askareita.

Tärkeää ja merkillepantavaa havainnoissani ihmisen ja naalin välisestä suhteesta tarhajoissa oli kuitenkin se, että tämä etäisyyden ylläpitäminen, keskinäinen kärsivällisyys tai irrallisuus ei vaikuttanut millään lailla siihen, millaiseksi T2 suhteensa naaleihin koki. Kaikesta hänen tekemisestään ja kertomastaan pystyi näkemään ja aistimaan kunnioituksen sekä ystävällisyyden näitä tarhalla eläviä eläimiä kohtaan. Kuten T2 itse asian muotoili: “Minun on kohdeltava heitä hyvin, ja he ovat ystäviäni, mutta päätarkoitus on, että ne tullaan vapauttamaan takaisin luontoon.” Ja tämän tarkoituksen täyttämiseksi sekä luontoon vapautetun, tarhalla elämänsä ensihetket eläneen naalin elinmahdollisuuksien maksimoimiseksi etäisyyden pitamisestä oli pidettävä huolta. Nähdäkseni näin etäisyyden pitamisestä tulee hoivaa- mista, toisesta huolen pitämistä konkreettisella, joskin toimimattomuuteen ja irrottautumiseen perustuvalla tavalla.

7 HOIVA KONKREETTISENA TYÖNTEKONA

Kaiken kaikkiaan pitkän päivän ja pitkän kävelyn, epäilemättä voimia verottaneet urakan päätteeksi minulle jäi tuntemus siitä, että tätä työtä täytyy tehdä osin sydämellään. T1 [...] saattoi tehdä samanlaisen retken useita kertoja viikossa. Päivän aikana ja sen päätteeksi hän totesikin useaan otteeseen, että kyseinen päivä oli ollut kesän paras. Epäilemättä naalipentueen näkeminen oli tämän kokemuksen suuri tekijä, mutta myös muut tekemämme havainnot, kuten riekkopoikue, joka edusti yhtä alueen vähenemässä olevaa lajia [...]

Feministisessä yhteiskuntatieteellisessä ja poliittisessa tutkimuksessa hoivalle on annettu kolmeen elementtiin kiteytyvä merkitys: hoiva on eettis-affektiivista käytännön toimintaa (Puig de la Bellacasa 2012). Käsillä olevassa viimeisessä analyysiluvussa pureudun näistä viimeiseen, hoivaan käytännön toimintana, siihen, millaista käytännön työtä naalinsuojelu hoivan kautta ajateltuna on. Käytännön työtä analysoimalla esiin nousee myös hoivan eettinen monimutkaisuus ja sen suuriakin kompromisseja sisältämä olemus (Puig de la Bellacasa 2012).

7.1 ”Ihmiset suojelevat sitä, mitä rakastavat.”

Keskusteluissani naalinsuojelua tekevien henkilöiden kanssa sekä kentällä aineistoa kerätessäni, sain kuulla ja huomata, että lähes jokaisella tuntui olevan jonkinlainen emotionaalinen side tähän kyseiseen lajiin. V3:n nopeasti arvioiden melko neutraalissa vastauksessa kysymykseen naalin merkityksestä hänen elämässään, kuuluu kuitenkin tietynlainen tunnepohjainen halu suojella tätä uhanalaista eläintä:

Vois se olla joku muukin laji, mutta jotenkin se on se naali vaan. En tiedä. [...] ehkä se on just siinä, että kun se on niin äärettömän uhanalainen ollut, että se on jo siellä kiikun kaakun. Niin jotenkin tuntuu, että kaikki muut Suomessa suojeltavat eläimet on tällä hetkellä miljoona kertaa paremmassa tilanteessa kuin se naali. Elikkä se on se kaikista ehkä heikoimmassa asemassa oleva kuitenkin kaiken kaikkiaan.

T5 puolestaan kertoo naalin suuresta roolista elämässään näin:

No kyllä niillä tärkeä rooli on. Se on jotenkin ollut semmoinen puoli intohimo silloin jo vapaaehtoisajoista asti. Ja ihan nuoresta pojasta asti. Kyllä sillä tosi iso merkitys on, että saa näitä töitä ylipäättänsä tehdä. [...] Ehkä sitä ilman naalia voisi olla, että sitä ei olis [[työpaikan nimi]] töissäkään.

T5:n elämässä naalilla on ollut siis merkittävää käytännönkin vaikutusta. Kuten hän kertoo, ilman naalia hän tuskin olisi työurallaan siinä, missä nyt on.

T6 ja T1 kuvaavat sitä, kuinka naali pyörii ajatuksissa tämän tästä. T6 kertoo: "Että se (naali) on työstä ja ajatuksista vienyt aika ison osan." Samaa kertoo T2: "Joo, ajattelen niitä (naaleja) koko ajan." T2 kuitenkin lisää, että ei hän sentään yöuniaan naalien takia menetä, että ennemminkin kyse on siitä, että naalien parissa työskentely on hänelle arkista, miellyttävää puuhaa, ja siksi iso osa elämästä: "Se on minulle normaali tilanne. Ja olen siihen oikein tyytyväinen." Tämän lausahduksen todenperäisyyttä sain todistaa kulkiessani T2:n mukana kahdena päivänä naalitarhalla, jossa hän suoritti päivittäiset askareet naalien parissa. Havaintojeni perusteella naalien kanssa työskentely oli T2:lle nimenomaan "normaali tilanne", arkista elämää, jossa ilot ja surut, onnistumiset ja epäonnistumiset olivat osa kokonaisuutta.

Muutamassa keskustelussa suojelutyötä tekevien voimakaskin tunnepohjainen suhtautuminen naaliin tulee varsin selvästi ilmi, kuten näissä V2:n sanoissa:

Jaa, niillä on paikka täällä pienessä sydämessä. En tiedä. Se on jotenkin silleen, että jos suomalaisesta luonnosta tai arktisesta luonnosta se yks laji, niin se on aina ollut se naali, se vaan on jotenkin lähellä. Et semmonen niinku pieni sitkeyden vertauskuva, selviytyjä. Kyllä sellaista kannattaa suojella, jos jotain. [...] Että se on vaan jotenkin henkilökohtaisesti sellainen laji ollut aina mikä on sykehdyttänyt.

T3 puolestaan kuvaa tunnettaan naalia kohtaan rakkaudeksi: "Tunnen eräänlaista rakkautta näitä pieniä suloisia kettuja kohtaan."

T3 ei ole tunteensa kanssa yksin, mikäli vertailujoukoksi nostetaan kaikki lajiensuojelutyötä tekevät henkilöt maailmassa – rakkaus vaikuttaisi nimittäin olevan melko olennainenkin motivaattori pitkäjänteisyyttä vaativassa, toiseen lajiin kohdistuvassa suojelutyössä. Tätä rakkauden ja suojelutyön välistä suhdetta on tutkinut muun muassa Deborah Bird Rose (2011, 2) teoksessaan *Wild Dog Dreaming: Love and Extinction*, jossa hän kysyy: "Ovatko ihmiset kykeneväisiä rakastamaan ja näin ollen huolehtimaan eläimistä ja kasveista, jotka parhailaan menettävät henkensä alati kasvavassa sukupuuttojen sarjassa?" Ajattelunsa perustaksi Bird Rose (2011) ottaa maailmankuulun luonnonsuojelubiologi Michael Soulén sanat "ihmiset suojelevat sitä, mitä rakastavat". T3:n sanoissa tämä lausahdus tulee konkretiaksi, T3 rakastaa tätä pientä koiraeläintä, mikä muodostuu hänelle yhdeksi olennaiseksi motivaatioksi suojelutyön tekemiseen – siis ainakin T3 tuntuu tarjoavan Bird Rosen (2011) edellä esittämään kysymykseen vastauksen "kyllä".

Mutta seuraavaksi kysymykseksi nousee se, mitä yhden lajin rakastaminen ja siitä seuraava suojele tarkoittaa muille tähän sommitelmaan kuuluville lajeille? Naalin kohdalla tämä kysymys koskee ennen kaikkea kettua, jonka kohdalla vastaus Bird Rosen (2011) esittämään kysymykseen siitä, ovatko ihmiset kykeneväisiä rakastamaan eläimiä, lienee ”ei”, ainakin siinä tapauksessa, että toisenlaisen vastauksen odotetaan johtavan eläimen elämän jatkumisen mahdollistamiseen. Naalinsuojelun kontekstissa on myös kysyttävä: kattaako rakkaus kaikki lajinsa edustajat? Kuten edellä on käynyt ilmi, yksi keskeisin elementti naalinsuojelussa on naalien tarhaaminen ja vankeudessa syntyneiden ja eläneiden naaliyksilöiden vapauttaminen luontoon. Ovatko tarhaaminen ja elämän mahdollistaminen vankeudessa rakkaudesta kumpuavia tekoja?

7.2 Kenen annetaan elää, kuka saa kuolla?

Kettu ja sen elinalueiden leviäminen yhä ylemmäs pohjoiseen tunturiluontoon on yksi suurimmista uhista naalin selviämiseksi sen Pohjolan elinalueille, ainakin alueellisesti Henttonen ym. (2022). Sopeutuvainen kettu hyötyy ilmastonmuutoksen tuomista leudommista talvista, ja jo kokonsa puolesta on suuressa etulyöntiasemassa kilpaillessaan samoista pesäpaikoista ja ravinnosta naalin kanssa. Ihmisellä on suuri vaikutus ketun elinalueen laajenemisen mahdollistajana, eikä pelkästään ilmastonmuutoksen kiihdyttäjänä, vaan myös esimerkiksi ravintoon liittyen. T6 kertoo:

[...] Mutta sitten siellä on kaikkea muuta mitä meidän ihmisten jäljiltä jää. Eli retkeilijältä jää sinne ruuantähteitä, jotka saattaa auttaa sitä kettua selviämään siltä nälkäkuolemalta, ja esimerkiksi [paikannimi] pilkkijät jättää sinne niinku niitä pikkukaloja sinne järven jäälle, ne hyödyttää, nehyödyttäisi tietenkin naaliakin. [...] Meillä on maanteitä, sinne jää kaikenlaista. Siellä jää poroja, lintuja, jäniksiä, niin edelleen, auton alle. Siellä tien varrella on sitten ketulla ruokaa ja se sieltä nousee tunturiin. Kylät, asutut kylät, vaikkapa [paikannimi] tai mikä tahansa tommoinen taajama siellä naalialueen reunamilla. Ihmiset nakkelee makkaranpätkiä ja jopa ruokkii kettua. Kaikki tämmöiset.

Ihminen siis omalla toiminnallaan vauhdittaa ketun levittäytymistä yhä korkeammalle, aina tuntureille asti. Runsastuneet kettukannat puolestaan ovat suuri riski naalinsuojelun onnistumiselle, joten ketunmetsästys on alueittain vaihdellen yksi olennaisimmista Fennoskandian alueella elävän naalin suojelutoimista.

Tätä tärkeyttä korostaa esimerkiksi T5 kysyessään suojelutyön tärkeimmistä elementeistä: ”[...] tämä ketunpyynti, että saadaan kettuja nyt pidettyä siihen asti pois tuolta naalin pesintäalueelta, että saataisiin sitä kantaa vahvistettua [...]” Kettua on toki pyydetty naalin elinalueilla aina, menneinä vuosikymmeninä jopa enemmän, kuten T5 kertoo:

[...] tahtoo olla siitä tavalla, että jos pari vuotta, kolme vuottakin, kukaan ei pyy kettuja, niin taas runsaastuu ja levittäytyy tuonne tunturialueelle. Että tuolta koivikoistahan niitä on vaikea pitää pois. Ja sitten kun tuota ennen, ennenhän on ehkä ollut sekini, että kettujahan on metsästetty, kun niistä on saanut aika hyvän korvauksen. Paikalliset on vähän tilipussia kartuttanut silleen, että on pyydetty kettuja, jotkut vähän enemmän ammattimaisestikin. Mutta kun ketusta ei ole maksettu oikein minikään sortista korvausta [mykyään], niin ei ketään kiinnosta, ja kyllä ne siellä lisääntyvät. Ja sitten kun ne lisääntyvät tarpeeksi niin tunturiinhan ne tulee myös.

Olennaista kuitenkin tässä hetkessä ja kontekstissa on se, että nyt kettua metsätetään naalinsuojelun nimissä: toisen lajin elämän mahdollistaminen tarkoittaa toisen lajin edustajien tappamista. Vaikkakaan naalinsuojelun yhteydessä ketusta ei puhuta haitallisena vieraslajina, ketun käytöksen voi tässä yhteydessä nähdä invasiivisena, tunkeutumisenä sen tyypillisen elinalueen ulkopuolelle. Nämä ketut ovat ikään kuin ’pois paikaltaan’ tai ’väärässä paikassa’. (van Dooren 2011, 288.) Ja tällainen käytös voi toimia perusteena kyseisen lajin edustajien tappamiselle toisen, uhanalaiseksi käyneen lajin elämän jatkumisen varmistamiseksi.

Ketunmetsästyksen suojelun nimissä tekevä T4 näkee ketunmetsästyksen ihmisen velvollisuutena pitää yllä tietynlaista lajienvälistä tasapainoa luonnossa:

[...] punaketulla ei ole tällä hetkellä muita vihollisia kuin me, periaatteessa. Ja joskus ahma liikkuu alueella. Mutta jos lopettaisimme punaketun metsästyksen, tasapainon saavuttamiseksi meidän pitäisi lopettaa myös muiden isojen petoeläinten metsästys. [...] Meidän ei pitäisi suosia isoja lihan-syöjiä. [...] Meidän on luotava tämä tasapaino. Muuten toiset häviää ja toiset voittaa.

T4:n sanoissa ihminen saa suuren roolin luonnon tasapainon ylläpitäjänä, ja hänen sanojansa voi nähdäkseni analysoida kahdesta eri tulokulmasta: ihmisen ylivoiman, suhteessa muihin lajeihin ja elämänmuotoihin, ylistämisenä, tai ihmisen osana tässä kyseisessä aktiivisessa maisemassa. Jälkimmäinen lienee se, miten T4 itse asian kokee. Katsoipa asiaa mistä näkökulmasta tahansa, on selvää, että kyseessä on ihmisen harjoittama vallankäyttö suhteessa muihin lajeihin ja biodiversiteettiin: ihmisen päätös siitä kuka saa elää ja kenen kohtalo on kuolla. Matthew Chrulewn (2011) ajatuksia mukailen kyse on biopolitiikan harjoittamisesta, ei-inhimillisen elämän kietoutumisesta biovallan apparatuksiin.

On selvää, että lajiensuojelu on tärkeää luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseksi, mutta nähdäkseni on yhtä selvää, että meidän on uskallettava kysyä, mikä on yhden lajin, yhden elämänmuodon suojelemisen aiheuttama hinta toisille lajeille ja elämänmuodoille? Mikäli haluamme säilyttää naalin sen Fennoskandian elinalueilla, on väistämätöntä, että alueelle levinnyttä kettukantaa on kontrolloitava, eli suurin osa näistä yksilöistä on tapettava – yhdessä nämä lajit eivät tule aluetta asuttamaan. Eli mitä ilmeisimmin ketunmetsästys ja kettujen tappaminen muotoutuu yhdeksi Pohjolan naalin suojeluun liittyvistä, väkivaltaan kietoutuvista peruuttamattomista menetyksistä, joita tulee surra (Haraway 2016, 101).

Turvautuessamme toisen lajin hävittämiseen tietyltä alueelta, tietystä ekosysteemistä, tällöin, van Doorenin (2011, 294) sanoja lainatakseni, ”tapamme tuottaaksemme arvostettuja luontoja – arvostettuja monilajisia yhteisöjä”, jossa valinnan siitä, mikä on arvostettavaa, on tehnyt ihminen. Tätä ilmiötä kuvaa myös Ogdenin, Hallin ja Tanitan (2013, 14) käyttämä käsite maisemanostalgia, jolla he viittaavat tilanteisiin, joissa ihmistoimin pyritään estämään erilaisten, niin kutsuttujen tulokaslajien leviäminen uusille elinalueille. Maisemanostalgian näkökulmasta naalinsuojelu ja ketunmetsästys olennaisena osana sitä, on siis tärkeää siksi, että Pohjolan tunturi- ja vuoristoluonnon maisema säilyisi sellaisena, kuin se on ennenkin, historiallisesti ollut: ketuttomana ja naalien asuttamana.

Keskustelin ketunmetsästyksestä pitkän tovin myös V1:n kanssa, joka on aloittanut naalinsuojelun vapaaehtoisena jo 1980-luvulla. V1 kokee suojelun voimakkaasti ihmisen velvollisuudeksi korjata jälkensä, ja hän tekee suojelua osallistumalla pesätarkastuksiin, etsimällä uusia pesäkaivuita sekä metsästämillä kettuja tietyllä alueella.

Vieraillessamme sateisena heinäkuun alun päivänä hänen ketunmetsästyksessä käyttämälleen metsästysmajalla, V1 kertoi ajatuksistaan suojeluun ja ketunmetsästyksen osana sitä liittyen. Kysyessäni häneltä oliko naalinsuojelutyössä joitain epämukavia puolia, hän vastasi:

Joo, joskus kun olen metsästävässä kettuja. En ole oikeastaan metsästäjä. Metsästään ainoastaan kettuja (naalinsuojelun) ohjelmaa varten. En pidä metsästämisestä, oikeastaan. Ihmiset ovat luoneet tämän hankalan tilanteen naalille, ja mielestäni meidän täytyy tehdä töitä sen palauttamiseksi. Ja ketunmetsästys on osa sitä.

Keskustelumme edetessä sain kuulla siitä, kuinka V1 viettää käytännössä koko talven – lumen tulosta, eli lokakuun lopusta tai marraskuun alusta, aina huhtikuun puoliväliin asti –

kettua metsästäen. Hän jakaa tämän ajan kahden eri metsästysmajan välille, joissa hän viettää aina viikon kerrallaan, hiihtäen sijaintiaan vaihtaen. Kettuja metsästetään tällä alueella syötillä, eli koiranruualla, jonka V1 kantaa repussa majoille. Talvella 2023 V1 kertoo metsästäneensä yhteensä 131 päivää, ja saaliksi hän sai kaksi kettua. Ihmetellessäni metsästyksen kettujen vähäistä määrää V1 kertoo, että suojelutyö on tuottanut tulosta, ketut ovat vähentyneet alueelta. Hän kertoo myös siitä, kuinka toisinaan kettuja on vaikea saada syötille, mikäli luonnossa on parempaa ravintoa tarjolla. Tällöin pelkkä koirannappula ei riitä, vaan syötiin on lisättävä myös lihaa. Syöttimetsästystä tehtiinkin aluksi eläinten, kuten poron raadoilla, mutta ongelmaksi paljastuivat alueella elävät ahmat, jotka saattoivat viedä kokonaisen poronraadon parissa päivässä.

V1:n tarina ketunmetsästyksestä oli mielestäni hämmästyttävä. Hän kertoo, että ei pidä metsästämisestä, mutta silti viettää 131 päivää vuodestaan ketunmetsästyksen parissa, koska haluaa suojella naalia. Toki kyse oli eräänlaisesta elämäntavasta, talvien viettämisestä yksin metsästysmajoilla asuen, mutta joka tapauksessa V1:n harjoittama, naalinsuojelun nimissä tehty ketunmetsästyks on mielestäni voimakas esimerkki niistä eettisistä velvoitteista, joita suojelutyötä tekevät naalia kohtaan kokevat. Suojellakseen yhtä elämää – elämää, jonka elinvoimaisuuden heikentymisestä hän kokee lajinsa edustajana olevan vastuussa – hän on valmis viemään toisen, vaikka kokee tämän tehtävän epämiellyttäväksi. V1 toteaaakin: “Minulla ei ole mitään ongelmaa ajatella tekemiseemme liittyviä eettisiä tekijöitä. Se on ainoa oikea vaihtoehto. Ainoa mahdollisuutemme korjata se, mitä olemme aiemmin saaneet aikaan.”

V1:n näkemys siitä, että ketunmetsästyks osana naalinsuojelua on hänen eettinen velvoitteensa, yhdistää metsästyksen merkittävällä tavalla hoivaan, jonka yksi tärkein ominaisuus on nimenomaan eettinen velvollisuus (Puig de la Bellacasa 2012). Näin ollen kuoleman tuottamisesta, tappamisesta, tulee osa hoivaa, tapamme hoivan nimissä. van Dooren (2014b) on teoretisoinut lajiensuojelun ja sukupuuttojen tutkimuksessaan sitä, kuinka väkivalta ja hoiva kietoutuvat toisiinsa. Hän kirjoittaa (2014b, 91–92) “[...] näyttäisi siltä, että tänä sukupuuttojen aikana toivo ja hoiva ovat väistämättömillä ja jatkuvilla väkivallan käytännöillä kylälästettyjä, ellei jopa niihin perustuvia elementtejä. Aivan liian usein nämä ovat keinoja, joilla toivoa tuotetaan ja hoivaa ilmennetään sukupuuton partaalla.” Hugo Reinert (2019) puhuu tästä, lajiensuojelun ja, van Doorenia (2014b) mukaillen, myös hoivan nimissä toteutetusta väkivallasta pelastavana väkivaltana, jota tuotetaan pelastusyritysten, siis hyvän tekemisen nimissä. Hän argumentoi, että tällainen pelastava väkivalta ikään kuin pyyhkii itse itsensä

pois motiiviinsa tukeutuen, tällaista väkivaltaa pidetään ”luonnollisena, arkipäiväisenä, näkymättömänä, itsestään selvänä ja ’normaalina’” (Reinert 2019, 30). Naalinsuojelun kontekstissa, ja etenkin ajatellessa naalia sen edustaman taksonomisen lajin sijaan yksilöinä, tällainen hoivaan kietoutuva pelastava väkivalta saa myös muita muotoja, kuin sen ilmeisimmän, ketunmetsästyksen.

7.3 Vankeudessa hoivatut

Naalien tarhaaminen ja tarhalla syntyneiden ja elämänsä ensihetket viettäneiden nuorten naalien vapauttaminen takaisin luontoon on iso ja varsin tärkeä osa Pohjolan naalin suojelua. Tätä tärkeyttä korostivat useat tutkimukseen osallistuneet henkilöt, esimerkiksi V6, joka naalinsuojelun tärkeimmistä elementeistä kysyessäni totesi: “Kyllä sillä on itse asiassa aika isokin merkitys niillä vapautetuille pennuilla.” Siis toisin sanoen, luonnosta pyydystettyjen ja tarhalle elämään kuljetettujen naalinpoikasten merkitys lajinsa alueellisen sukupuuton esittämisessä on korvaamaton. Thomas van Doorenin (2014b) ajatuksia mukaillen, tarhaamisolosuhteissa tulevat konkreettisella tavalla yhteen tarhalla elävien naaliyksilöiden hoivaaminen, sekä niiden edustaman lajin hoivaaminen. Tässä eriskummallisessa hoivaamisen kontekstissa – luonnosta pyydystettyjen eläinten päivittäinen hoivaaminen tarhaolosuhteissa lajinsa suojelun nimissä – naaliyksilöiden kohtalo saa monia, hyvinkin ristiriitaisia merkityksiä: lajinsa elinvoimaistumisen mahdollistajina niiden osa on arvostettu ja merkityksellinen, mutta tämän merkityksellisyyden hintana on vapauden menettäminen ja altistuminen monenlaisille stressitekijöille, kuten erilaisille terveystarkastuksille sekä pitkälle kuljetusmatkalle tarhalla lopulliseen vapautuspaikkaansa. Tarhaolosuhteissa hoivaaminen tuo kouriintuntuvalla tavalla näkyville sen hoivan puolen, jota Maria Puig de la Bellacasa (2012, 198–199) kuvaa sanoin: “[...] hoivaaminen tai hoivatuksi tuleminen ei välttämättä ole palkitsevaa ja lohdullista.” Tällainen hoiva, ei perustu “tasaisen harmonisen maailman kaipuuseen” (Puig de la Bellacasa 2012, 199) vaan lajin suojelun, hoivan, nimissä tiettyjen yksilöiden osana on kokea menetyksiä ja Reinertin (2019) kuvailemaa pelastavaa väkivaltaa.

Naalitarha sijaitsee Norjan Oppdalissa, korkealla vuoristossa, naalien luonnollisella elinalueella. Tarhalla elävät naalit ovat luonnonkantaisia naaleja, jotka on pyydystetty luonnosta eri alueilta vieroitusiässä, eli 6–8 viikkoa syntymänsä jälkeen. Tarhalla naalit elävät noin 50 m x 50 m kokoisissa aitauksissa, jossa kussakin aitauksessa on naalipariskunta, yksi uros ja

yksi naaras (Landa ym. 2017). Vierailuni aikaan tarhan seitsemässä aitauksessa oli naalipariskunta, joista muutamalla oli pentue, ja yhdessä aitauksessa oli yksinäinen naaraspuolinen naali, jonka kumppanin kotka oli vienyt ennen paritteluaikaa. Jokaisessa aitauksessa on vähintään kaksi rakennettua keinopesää, jotka imitoivat naalien luontoon rakentamia pesiä (Landa ym. 2017). Lisäksi aitauksiin on rakennettu muun muassa kivistä erilaisia elementtejä, jotka tarjoavat naaleille onkalomaisia piilopaikkoja. Ruoka tarjoillaan eräänlaisiin ruokintalaatikoihin, kesäisin päivittäin ja talvisin vähintään viitenä päivänä viikossa (Landa ym. 2017) ja vettä on luonnollisesti jatkuvasti tarjolla.

Tarhalla naalit elävät melko rauhallista ja hiljaista elämää, sillä kuten edellä on käynyt ilmi, ihmisen ja naalin välinen kontakti pyritään pitämään minimissä. T2 kertoi minulle, kuinka toisinaan ympäröivä luonto aiheuttaa kuitenkin tarhaoloissa toimintaa: joskus oli tavattu kettu naaliaitauksesta, ja kuten jo edellä kävi ilmi, myös kotka oli tarhalla tuttu, joskaan ei toivottu vieras. Myös kovat talviolosuhteet, kuten voimakkaat tuulet ja kasautuva lumi olivat aiheuttaneet tarhalla ongelmia, ja aitauksia olikin jouduttu vahvistamaan olosuhteita paremmin kestäviksi. T2 totesikin ympäröivän luonnon ja sen olosuhteiden olevan heidän suurin haasteensa tarhan toimintaa ajatellen. Aika ajoin tarhalla elävät naalit joutuvat myös käsiteltäviksi, kun niiden terveyttä pidetään silmällä ja huolletaan.

Jotkin tarhalla elävistä naaleista viettävät siellä koko elämänsä, mutta valtaosa tarhalla syntyneistä pennuista vapautetaan takaisin luontoon vahvistamaan Pohjolan naalikantaa ja paikallispopulaatioiden geneettistä monimuotoisuutta. Pentujen vapautus tapahtuu talvella pentujen ollessa kahdeksan kuukauden ikäisiä, ja koko pentue vapautetaan yhdessä samaan lokaatioon (Landa ym. 2017). Vapautusmatka tapahtuu joko helikopterilla tai autoa, moottorikelkkaa ja kävelyä yhdistellen – autolla suoritettava vapautusmatka kestää vapautuslokaatiosta riippuen 6–24 tuntia, ja tämän matkan naalit kulkevat puisissa 60 x 60 x 60 cm kuljetuslaatikoissa. Vapautuslokaatiot, jotka valitaan niin, että lähistöllä on käyttämätön naalinpesä, valmistellaan ennen naalien vapauttamista tuomalla paikalle käytettyjen kaltaisen keinopesä sekä kaksi ruokinta-automaattia pesän läheisyyteen (50–1000 metriä). Keinopesä poistetaan lokaatiosta, kunhan havaitaan vapautettujen naalien hyödyntävän luonnonpesää säännöllisesti. (Landa ym. 2017.) Ja tästä alkaa tarhalla eläneen naalin uusi elämä luonnollisessa elinympäristössään – vapaana, mutta ilman häkin tuomaa suojaa ja ihmisen tarjoamaa lähes päivittäistä hoivaa.

Vierailuni naalitarhalla oli tehnyt minulle selväksi sen, kuinka tarhalla eläviä naaleja kohdeltiin kunnioituksella, ja niiden hyvinvointi oli tarhausprojektin keskiössä. Ilmassa leijui kuitenkin monia mieltä askarruttavia kysymyksiä siitä, millaisen kohtalon jotkin naaliyksilöt joutuivat suojelun nimissä kokemaan: elämään elämänsä vangittuna, katselemaan luonnollista elinympäristöään aitauksen verkon takaa. T2 kertoi minulle, kuinka vuosia sitten aivan tarhan lähistölle oli ilmestynyt pesimään naalipari. Tämä tarina konkretisoi karulla tavalla tarhaolosuhteissa toteutetun pelastavan väkivallan, siis sen, kuinka tarhalla hoivatut naalit ovat mahdollistamassa lajitovereidensa lajinmukaisen elämän luonnollisessa elinympäristössään – joka alkaa heti tarhan ovelta.

Tutkiessaan trumpettikurkien suojelua ja siihen liittyvää lintujen tarhaamista, Thomas van Dooren (2014b, 114) kirjoittaa uhrautuvasta elämästä (sacrificial life), siitä, kuinka näiden tarhaoloissa elävien eläinten elämän voi nähdä lajinsa puolesta tehtävänä uhrauksena. Merkillepantavaa kuitenkin on se, että eläimet itse eivät ole päättäneet tämän uhrauksen tekemisestä, vaan päätöksen ovat tehneet suojelua toteuttavat ihmiset. Näiden eläinten rooli lajien-suojelutyössä on kiistattoman merkityksellinen: niiden kyky lisääntyä onnistuneesti, tuottaa poikasia, jotka ovat terveitä ja elinvoimaisia, on suuri tekijä suojeluprojektin onnistumisen toivon ylläpitämisessä. Kysymys lieneekin siitä kumpi on olennaisempaa, yksilön hyvä elämä vai lajin elinvoimaisuus – ja siitä, kuinka nämä elementit voitaisiin saavuttaa yhtäaikaaisesti.

Ihmisten ja ei-ihmisten selviytymiskeinoja prekaarissa maailmassa tutkinut Anna Tsing (2020/2015) kirjoittaa maisemissa, ja niiden sisällä eri elämänmuotojen muodostamisessa sommitelmissa, tapahtuvista häiriöistä, joilla on maailmoja muokkaava voima. Kaikki häiriöt eivät ole ihmisten aikaansaamia, vaan “Häiriö on mikä tahansa muutos ympäristöolosuhteissa, joka aiheuttaa ekosysteemissä huomattavan muutoksen.” (Tsing 2020/2015, 201.) Nähdäkseni Tsingin teoria häiriöstä on mainiosti sovellettavissa Pohjolan naalin suojelun nimissä toteutettavaan naalien tarhaukseen ja hoivaamiseen vankeudessa. Tarhaus tuottaa tähän kyseiseen maisemaan häiriön jo hyvin konkreettisesti: naalitarha Norjan karussa ja villissä vuoristoluonnossa, jossa lampaiden kellojen kalkatus ja tuulen ulina muodostavat mieleenpainuvan äänimaiseman, on eriskummallinen näky – jotain, joka vaikuttaa olevan pois paikaltaan. Häiriön maisemassa se muodostaa myös naalin elämää ajatellen: tämä vuoristoluonto on osa Pohjolan naalin luonnollista elinympäristöä, elinympäristöä, jossa se ilman tarhaamisen aiheuttamaa häiriötä juoksisi vapaana ja olisi luonnollinen osa ympäröivää

ekologista lokeroa. Nähdäkseni tarhaaminen aiheuttaa häiriön myös kolmannella tavalla, osana yhteispohjoismaista naalinsuojeluprojektia sen tarkoituksena on muodostaa yksi selviytymiskeino Fennoskandian alueella elävälle naalille, mahdollistaa sen elämän jatkumisen.

Mutta kuten Tsing (2020/2015, 202) kirjoittaa: “[...] jos häiriö onkin uuden alku, se tapahtuu aina kaiken keskellä: termi ei viittaa harmoniseen tilaan ennen häiriötä”. Naalinsuojelun kontekstissa ensin oli tilanne, jossa Pohjolan naali oli jo lähes sukupuuttoon ajettu ennen kaikkea ihmisen toiminnan ansiosta, ja tätä tilannetta korjaamaan perustettiin naalitarha, häiriö, jossa elävät naalit tuottavat rutkasti toivoa naalin elämän jatkumisesta Fennoskandian vuoristo- ja tunturiluonnossa. Tsingin (2020/2015) ajatuksia mukaillen, kysymys kyseisin häiriön luonteen arvioinnista on ennen kaikkea näkökulmakysymys. Tarhalla elävien naaliyksilöiden näkökulmasta häiriön luonne on hyvin eri kuin sen edustaman lajin näkökulmasta. Vielä erilaiseksi häiriön luonne muuttuu, kun katsomme tilannetta suojelua tekevän ihmisen näkökulmasta. Mutta kuten Tsing (2020/2015, 203) kysyy: “Missä kulkee raja, jonka ylittäminen on liikaa?” Vastauksen löytäminen kyseiseen kysymykseen riippuu siitä, kenen näkökulman päättämme valita.

Naalitarhalla vierailu oli kiistatta tutkimusprosessini ajatuksia herättävin kokemus. T2:n mutkattoman lämminhenkinen, eläintä kunnioittava naalien hoivaaminen sekoitettuna tarhaolosuhteiden herättämiin lukuisiin kysymyksiin naaliyksilöiden kohtalosta osana tätä kyseistä maisemaa ja sommitelmaa, osana Pohjolan naalin suojelua, jätti mieleeni viipyilemään lukuisia kysymyksiä. Vastauksien löytäminen kysymyksiin ei ole helppoa kenellekään, sillä kuten T2 asian muotoili: “Voimme keskustella siitä onko oikein vai väärin tehdä näin, häiritä luontoa. Mutta olemme valintamme tehneet, [...] ja sitten me teemme parhaamme.” Luullakseni seuraavissa Anna Tsingin (2012, 141) sanoissa kiteytyy paljon siitä, mitä naalitarha ja elämä siellä, sekä ihmisten että ei-ihmisten, ovat osana Pohjolan naalin suojelua: “Dominaatio, domestikaatio ja rakkaus ovat syvästi toisiinsa kietoutuneita.”

7.4 Kouriintuntuvaa hoivaa monilajisessa maisemassa

Kulkiessani aineistonkeruun kenttäpäivinä naalinsuojelulle omistautuneiden – sillä joka ikinen tutkimukseeni osallistunut tuntui epäilyksettä olevan asialleen syvällisesti omistautunut – työntekijöiden sekä vapaaehtoisten mukana suojelutyön toimissa, sain olla paraatipaikalla

todistamassa sitä, kuinka paljon fyysistä sekä psyykkistä vaivannäköä tämän kyseisen lajin suojelutyö tekijöiltään vaati – ja toisaalta, kuinka mielellään tämä vaiva nähtiin. Olen jo aiemmin, useisiin ilmiöitä aiemmin tutkineisiin tutkijoihin ja heidän teorioihinsa nojaten (mm. Puig de la Bellacacasa 2012; van Dooren 2014a), nostanut esiin sen, kuinka naalin-suojelua hoivan kontekstista käsin tarkasteltaessa on olennaista kiinnittää huomiota siihen, kuinka hoiva tulee todelliseksi käytännön työnteossa, konkreettisenä hyvän tekemisenä toiselle. Tämä käytännöllisyyden aspekti oli myös suuri inspiraationi käsillä olevan tutkielman toteuttamiselle sekä motivaationi aineiston keräämiselle myös etnografian keinoin: halusin päästä paikan päälle näkemään ja kokemaan suojelutyön sen todellisuuden, jota toteutetaan maastossa, tietyssä maisemassa sekä tapaamaan niitä ihmisiä, jotka olivat omistaneet ainakin jonkin osasen elämästään tämän kyseisen lajin pelastamiselle. Kenttäpäivieni aikana sain kokea sen, kuinka kentällä tapahtuvan suojelutyön kautta abstrakti hyvän toivominen toiselle kääntyi konkreettiseksi, kouriintuntuvaksi toiselle hyvän tekemiseksi – hoivaksi käytännöllisenä työntekona.

Ensimmäisen kenttäpäiväni aamu koitti varhain. Hetki, jota kieltämättä olin ehtinyt etukäteen jännittämään, olihan kaikki tuleva itselleni kaikella tapaa uutta ja ennenkokematonta. Karistin viimeiset unisuuden rippeet paikallisen huoltamon kahviin, kävin vielä kerran läpi hahmottelemani muutamat kysymykset, ja istuin odottelemaan T1:tä, jonka oli määrä noukkia minut kyytiinsä. Pian matkamme jatkuikin T1:n maastokelpoisella lava-autolla kohti päivän maastokohdetta, Fennoskandialaista vuoristomaisemaa. Oli heinäkuun alku, mutta lämpöä vain noin 10 asteen verran, ja sumuinen sää enteili sadetta, jota oli alueelle luvattu koko tulevalle kenttäviikolleni. Pilvet kulkivat edellämme, kun suuntasimme yhä syvemmälle vuoristomaisemaan. Ajomatkamme T1 kertoili minulle työstään naalinsuojelun parissa sekä naalin tämänhetkisestä tilanteesta hänen työskentelyalueellaan.

Toimistolle perille pääsyn, pienen odottelun sekä lyhyehkön bussimatkan jälkeen olimme viimein maastossa. Ympärillämme avautui karun kaunis vuoristomaisema, joka piirtyi tasaisen harmaata taivasta vasten kuin jonain alati jatkuvana ja kaikkialle ulottuvana, vihreän, mustan ja valkoisen eri sävyissä hohtavana toisena todellisuutena. Päivän agendana oli tarkistaa useampi naalinpesä sekä alueella olevat ruokinta-automaatit. Olin saanut ohjeistuksen varautua päivään hyvillä retkeilykengillä sekä säänkestävällä varustuksella, ja tästä päätellen olin aavistellut luvassa olevan rutkasti kävelyä haastavassakin maastossa. Aavistukseni osuivat oikeaan. Päivän aikana kävelyä kertyi T1:n arvion mukaan noin 16 kilometriä, johon

sisältyi nousua vallan riittävästi. Kuljimme kumpuisessa, poluttomassa maastossa ylös alas, maastossa, jossa T1 oli silminnähdyn kuin kotonaan; hän tuntui tuntevan alueen jokaisen maastonmuodon ja vuorien lomasta piirtyvän maiseman pienintä yksityiskohtaa myöten. Myös alueen lajiston ja ekologian hän tunsu, eläimet sekä kasvit ja näiden väliset suhteet, mitä vain kysyinkin, tuntui vastaus olevan jo huulillaan. Hän myös kulki varusteita täynnä oleva rinkka selässään paikoin vaikeaksikin muuttuvassa maastossa vaivattomasti ja ketterästi. Niin ketterästi, että olin ajoittain vaikeuksissa pysyä perässä.

Merkittyjä naalinpesiä oli alueella useita. Pesän lähestymistä kuvailinkin jo aiemmin – ensin varmistutaan etäältä kiikaroiden, ettei pesän läheisyydessä näy liikettä, jonka jälkeen pesää voi lähestyä. Pesiä tutkiessaan T1 käytti hyväkseen koko aistikavalkadiaan, kenttäpäiväkirjaani kirjoitin pesätarkastuksesta näin:

Pesäpaikalla tarkistetaan pesän ympäristö: näkykö siellä naalien jätöksiä, karvaa tai jäänteitä ruuasta, kuten pieniä luita. Myös pesän suuaukot tarkistetaan: näyttääkö suuaukko käytetyltä, onko sen ympäristö tallattu, onko siellä tuoretta hiekkaa/heinää. T1 myös haisteli suuaukkoja, hän kertoi, että mikäli naalit olisivat olleet pesällä lähiaikoina, sen kyllä haistaisi voimakkaana virtsan hajuna. Hän myös työnsi päänsä suuaukon sisään, kuunteli tarkasti ja sitten murisi. Näin hän varmistui siitä, onko pesässä mahdollisesti poikasia.

Näillä keinoin asialle harjaantunut henkilö sai paljon tietoa siitä, mitä pesällä oli viime päivien aikana tapahtunut – jos mitään.

Muovisista tynnyreistä rakennettujen ruokinta-automaattien tarkastus noudatteli samaa perinpohjaista linjaa. Ensin tarkistettiin automaatin suuaukko – jälleen paikalla käyneistä eläimistä kielivien karvatuppojen varalta – sekä se, että automaatti vaikutti kaikin puolin ehjältä ja toimivalta. Sain useammaltakin tutkimukseen osallistuneelta kuulla tarinoita siitä, kuinka ahmat toisinaan tekivät tuhojaan ruokinta-automaateilla, ne kun kykenivät jopa raapimaan ja puremaan reiän tynnyrin kylkeen, ja näin pääsemään käsiksi automaatissa oleviin koiranappuloihin. Yhdellä tarkastamallamme ruokinta-automaatilla oli nappuloiden päällä tuoreet jätökset, jotka T1 tunnisti naalin tekosiksi. Tyynesti ja tottuneesti, joskin hyväntahtoisesti sadatellen ja kyseistä naaliyksilö possuksi kutsuen, T1 kaivoi rinkastaan muovilapion ja heitti jätökset menemään, aivan kuten koiranjätöksille tehdään kaupunkiympäristössä. Mikäli vaikutti tarpeelliselta, hän myös lisäsi automaattiin nappuloita, joita säilytettiin yhdessä muovitynnyreistä.

T1:llä oli tiedossa, että yksi alueen ruokinta-automaateista oli päässyt homehtumaan, ja hän oli varustautunut automaatin puhdistukseen perinpohjaisesti. Kirjoitin operaatiosta kenttäpäiväkirjaani:

Yksi ruokinta-automaatti oli T1:n tietojen mukaan homehtunut, ja sille tuli suorittaa suurempi puhdistus- ja desinfiointioperaatio. Tätä varten hän oli pakannut rinkaansa mukaan valkoisen suojahaalarin, suojalasit, hengityssuojaimen, suojahanskat sekä puhdistusharjan ja desinfiointiainetta. Operaation ajaksi minun tuli siirtyä sivuun ja tuulelta suojaan, sillä tynnyrissä oleva home voisi olla haitallista hengittää. Oppaani näytti jopa hieman koomiselta täydessä suojava-rustuksessaan vuoristomaisemaa vasten. Hän halusi minun ottavan kuvan lähetettäväksi muille suojelutyön tekijöille, ”näin niitä hommia tehdään”.

Katselin valkoiseen suoja-pukuun pukeutunutta T1:tä puhdistusoperaatiossaan, ja en voinut olla ajattelematta sitä, kuinka pitkälle menemiseltä tämä tapahtuma jossain määrin tuntui. Siellä hän oli, keskellä vuoristoista erämaata, puhdistamassa sukupuuton uhan alla olevan naalin suojelemiseksi rakennettua, koirannappuloita sisältävää ruokinta-automaattia voimakkailla desinfiointiaineilla, hengityssuojain kasvoillaan – minä kyyhöttämässä ison kiven takana, suojassa mahdollisilta ruokinta-automaatista ilmaan pöllähtäviltä ja tuulen mukana kulkeutuvilta haitallisilta homeitiöiltä. En kuullut T1:n suusta sanaakaan, joka olisi viitannut kyseisen operaation epämiellyttävyyteen. Päinvastoin hän suoritti tämänkin työtehtävänsä tehokkaasti, tottunein ja varmoin ottein, turhia aikailematta tai hosumatta.

T1:n kanssa viettämäni kenttäpäivän lisäksi sain liittyä T3:n, T4:n sekä V1:n seuraan, heidän suunnatessaan tarkistamaan erään vanhan naalinpesän. Kyseinen retki oli itse asiassa järjestetty varta vasten tutkimustani varten, normaalitilanteessa tämä olisi kuulemma ollut epätyypillinen joukko ja tapahtuma. Starttasimme matkaan T3:n ja T4:n toimistolta, josta ajelimme jonkin aikaa metsäautotietä syvemmälle vuoristoluontoon. Sää oli jälleen tihkusateisen harmaa, ja lämpöä kenties +15 asteen verran. Maisema poikkesi edellisestä kenttäpäivästäni merkittävästi, kenttäpäiväkirjaani kirjoitin:

Maisema oli varsin erilainen kuin aiemmin viikolla [...]. Jos silloin kuljin kuivalla, jäkälien ja sammalten peittämällä kallioisella kankaalla, nyt lompsimme märässä kosteikossa ja suossa, jota peitti kauttaaltaan heinikko. V1 kertoi, että maaperän tietää olevan rikas, silloin kun siinä kasvaa orkideoja.

Pysähdyimme ensin V1:n talvisaikaan ketunmetsästyksessä käyttämälle metsästysmajalle, josta jatkoimme matkaa kohti varsinaista kohdettamme, vanhaa naalinpesää. Siinä kulkiesamme pilvet kerääntyivät yllemme yhä tiheämmäksi katoksi, ja pian saimmekin huomata

tauottoman kaatosateen sattuneen kohdallemme. T3, T4 ja V1 havaitsivat naalinpesän jo kaukaa, sitä pikkuhiljaa lähestyessämme he jatkuvasti kiikaroivat ja tarkkailivat, näkyikö pesän lähetyvillä kenties liikettä. Saapuessamme hyvän näköetäisyyden päähän pesältä, jäimme vielä suuren kiven turviin tarkkailemaan tilannetta – sekä nauttimaan eväitä. Kaiken aikaa kolea heinäkuinen sade koitti parhaansa mukaan kastella meitä entistä märemmiksi. Tämä ei kuitenkaan tuntunut häiritsevän ketään, repuista vain kaivettiin lisää kuorivaatetta ja lämmikettä edellisten ylle. Kun kiven takaa kiikaroinninkin perusteella vaikutti siltä, että pesä oli asuttamaton, kävelimme sen luokse. Kenttäpäiväkirjaani kuvailin pesätarkastusta seuraavasti:

Saavuimme pesän läheisyyteen, ja oppaani tarkistivat, näkyikö pesällä liikettä. Pesä vaikutti kuitenkin jälleen olevan tyhjillään. Viimeisenä kahtena vuotena pesällä oli näkynyt mäyrä, joka vaikutti käyttäneen naalin vanhaa pesää omana kotikolonaan. Sain kuulla, että ilmastonmuutos laajensi myös mäyrien elinaluetta entistä ylemmäs vuorille, ja näin ollen se saattaisi yhä useammin olla naalin kilpailija pesäpaikoilla. Todettuamme, että pesä oli tyhjä, lähestyimme sitä edelleen ja oppaani tarkistivat suuaukot tarkemmin. [...] Erityisesti V1 teki pesällä tarkkaa työtä ja tarkisti jokaisen suuaukon täsmällisesti, etsien merkkejä mahdollisesta elämästä. Hän polvistui suuaukoille, kurkki niiden sisään, haisteli ja etsi mitä vain merkkiä siitä, että paikalla olisi ollut elämää.

Vietimme pesän suuaukkoja tarkastaen paikalla hyvän tovin, ja tarkkaavainen, kaikki mahdolliset elämästä kielivät merkit huomioituaan, V1 totesi, että pesällä vaikuttaisi liikkuneen jokin. Siispä paikalle päätettiin pystyttää riistakamera, joka kenties antaisi suojelutyöntekijöille tarkempaa tietoa siitä, oliko pesä vielä naalien, vai kenties jonkin muun eläimen käytössä. Riistakameran mahdollista pystytystä varten T3 oli kantanut koko päivän reppuunsa remmein kiinnitettynä mukanaan rautakankea kameran pystytystä varten ja puutolppaa, johon kamera kiinnitettäisiin. Sekä toki itse riistakameraa. Kamera suunnattiin tarkasti kuvaamaan pesää mahdollisimman otolliselta paikalta ja pystytettiin tottumuksesta kertovin ottein. Pesätarkastuksen ja kameran pystytyksen jälkeen lähdimme hieman raskain askelin (kengät tässä vaiheessa jo kauttaaltaan litimärkinä) takaisin kohti autoa. Paluumatkalla sain vielä V1:n kertomana kuulla alueella kanadalaisen kaivosyhtiön toimesta tehdyistä mineraaliet-sinnöistä ja siitä, kuinka tämä mahdollinen kaivos toteutuessaan vaikuttaisi myös alueella elävän naalipopulaation tulevaisuuteen.

Olen aiemmissa luvuissa pohtinut sitä, kuinka konkreettisia käytännön muotoja ottava hoiva naalinsuojelun kontekstissa ei, Puig de la Bellacasa (2012, 198–199) mukailen, aina ole

palkitsevaa, saati lohdullista – ei hoivaajalle, ihmiselle, eikä hoivan kohteelle, naalille. Edellä kuvaaminani kenttäpäivinä sain kuitenkin todistaa myös tämän käytännön elementin toisenlaisen ilmentymän: ilmentymän, jossa käytännön työnteona toteutettu hoiva on palkitsevaa ja elämää ylläpitävää sekä hoivaajan että hoivan kohteen näkökulmasta käsin katsottuna – olettaen, että voin ihmisenä sanoa jotain naalin näkökulmasta.

Tutkimukseeni osallistuneiden naalinsuojelun vapaaehtoisten sekä työntekijöiden kanssa kokemani ja näkemäni perusteella uskallan väittää, että naalinsuojelu oli tekijöilleen jotain, mikä paransi myös heidän elämänlaatuaan: olipa kyse eettisen velvollisuudentunteen ajamista omien jälkien korjaamisesta ja sen tuottamasta täyttymyksestä, tai suuria tunteita, kiintymystäkin, herättävän lajin, naalin, elinmahdollisuuksien parantamisesta, ja tämän toiselle hyvän tekemisen tuomasta hyvänolon ja helpotuksen tunteesta. Osansa oli myös luonnossa liikkumisella, päivän viettämisellä ulkona, josta jokainen tutkimukseeni osallistunut kertoi ja vaikutti nauttivan aivan erityisesti – myös vastapainona toimistotyölle, jota naalinsuojelu eittämättä vaatii sitäkin runsain määrin. Ja naali puolestaan hyötyy näistä käytännön hoivan elementeistä, pesä- ja ruokinta-automaattien tarkastuksista sekä ylläpitämisestä, hyvinkin suoraviivaisesti, onhan riittävä ravinnonsaanti yksi merkittävimmistä tekijöistä lajin lisääntymisen ja selviytymisen kannalta.

Näkisinikin, että tällainen, käytännön työnteon kautta toteutetun hoivan kautta muotoutuva naalin ja ihmisen välinen yhteistoiminta täyttää ainakin jossain mielessä ja laajasti ymmärrettynä myös yhteistoiminnan ekologisen määritelmän, jonka Timo Vuorisalo (2021, 27) muotoilee seuraavasti: ”Mutualismi eli yhteistoiminta on kahden lajin välinen vuorovaikutussuhde, josta hyötyy kumpikin osapuoli.” Aiemmin on käynyt ilmi myös se, kuinka naalinsuojelun nimissä toteutettu hoiva kietoutuu monin tavoin erilaisiin väkivallan muotoihin (ketunmetsästys, tarhaoloissa elävät naalit) – suojelun elementti, joka saa pohtimaan sitä, mikä on sukupuutolta pelastamisen hinta ja kuka tämän hinnan maksaa. Positiiviseen mutualismiin johtava käytännön suojelutyö kuitenkin konkretisoi kouriintuntuvasti sen, että sukupuuttouhan alla olevien lajien suojelutyössä on aina kyse siitä ”mitä teemme muille kuin ihmisille, mutta myös [...] mitä teemme heidän hyväkseen” (Chrulew 2017, xiv).

8 TUTKIMUSTULOSTEN JA -ASETELMAN POHDINTAA

Pohjolan alueella elävän naalin suojelua tutkiva tutkielmani on yksi kuvaus antroposeenin ajassa muotonsa ottavasta lajienvälisestä kohtaamisesta, ajassa, jota olemuksellisesta määrittää ihmisen kiihdyttämä ilmastonmuutos sekä kuudes joukkosukupuutto. Olen pohjustanut tutkielmaani tarkastelemalla Pohjolassa, eli Fennoskandian alueella elävän naalin ja ihmisen välistä historiaa, ja nostanut keskiöön sen, millaiseksi tämä lajienvälinen suhde on muotoutunut nykyhetkessä toteutettavan naalinsuojelun myötä. Etnografian keinoin toteutetun tutkimukseni analyysin keskiössä ovat pitkälti ihmisen toimien vuoksi uhanalaistuneen lajin suojelutoimet, ja niiden kautta muotoutuva ihmisen ja naalin välinen suhde, yhteistoiminta. Elementit, joihin pureduin erityisesti hoivan käsitettä hyödyntäen. Tutkimuskysymykseni olivat: Miten naalin ja ihmisen välinen yhteistoiminta rakentaa lajienvälistä hoivaa? Miten naalin ja ihmisen välinen yhteistoiminta rakentuu ja onko se vastavuoroista? Millaisia affektiivisia tiloja ihmisen ja naalin väliseen suhteeseen liittyy? Liittyykö yhteistoimintaan eettisiä velvoitteita? Kuinka lajienvälinen hoiva ilmenee naalin suojelussa käytännön työntöössä?

8.1 Hoivan muodon ottanut lajienvälinen yhteistoiminta

Tutkimukseni teoreettista viitekehystä rakentaessani olen ymmärtänyt hoivan tulevan naalinsuojelun kontekstissa näkyväksi ja tunnetuksi ihmisen ja naalin välisessä yhteistoiminnassa, joka ottaa paikkansa Fennoskandian vuoristo- ja tunturiluontoon sijoittuvaan aktiiviseen maisemaan suojelutyön kautta muotoutuvassa sommitelmassa. Tutkimukseni analyysin keskiössä oleva hoiva on kolmesta elementistä rakentuva ruumiillistunut ilmiö: hoiva on eettis-affektiivista käytännön toimintaa. Aineistoani tarkkaavaisesti havainnoiden ja analysoiden sain tunnistaa jokaisen näistä hoivan elementeistä olevan merkityksellisellä tavalla läsnä naalinsuojelussa riippumatta siitä, tekikö ihminen suojelua vapaaehtoisesti vai osana palkkatyötä, tai siitä, elikö suojelun kohteena oleva naali vapaana vai tarhattuna.

Naalin ja ihmisen väliseen yhteistoimintaan liittyy vahvasti, sitä tukevana ja siihen motivoivana elementtinä, suojelutyötä tekevien naalia kohtaan kokema yhteenkuuluvuuden tunne. Tämä tunne yhteenkuuluvuudesta naalin kanssa oli usein saanut alkunsa pienistä, sattumanvaraisistakin tekijöistä: vuosikymmeniä sitten sattunut kohtaaminen naalin kanssa, jaettu

elinympäristö tai jokin, selittämättömäksi jäävä sisäsyntyinen mielenkiinto tätä sinnikästä arktista lajia kohtaan. Olennaisemmaksi pitkäjänteisyyttä vaativan suojelutyön jatkumisen ja onnistumisen kannalta nousee kuitenkin se, mikä ylläpiti tätä kenties sattumaltakin kauan sitten syntynyttä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Aineistoani analysoimalla näitä tunnetta ylläpitäviä tekijöitä löytyi vaivattomasti ja lukuisia – kiikaroiden tehdyt havainnot naalista, uuden pesäkaivuun löytäminen tai tieto uusien pesien löytymisestä, suojelutyössä koettut onnistumiset, tieto onnistuneista pesinnöistä ja syntyneistä naalinpoikasista, naalitarhalla jaetut hetket ja kimmellukset naaliyksilöiden kanssa sekä suojelutyön lomassa tapahtuva luonnossa liikkuminen ja sen tuottama ilo.

Yhteenkuuluvuuden tunne motivaatiota ylläpitävänä elementtinä johtaa naalin ja ihmisen väliseen yhteistoimintaan. Ja tätä yhteistoimintaa määrittää yksi ominaisuus yli muiden: etäisyyden pitäminen. Naalinsuojelu on työtä, jossa naalin harvoin pääsee kohtaamaan. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että kohtaaminen naalin kanssa on lajin harvinaisuuden vuoksi varsin epätodennäköinen tapahtuma, mutta myös siitä, että etäisyys naalin kanssa halutaan aina pitää mahdollisimman suurena, naali halutaan jättää rauhaan. Naalitarha muodostaa tähän poikkeuksen siinä mielessä, että tarhaoloissa naali ja ihminen väistämättä kohtaavat myös fyysisesti. Mutta huomionarvoista on, että tarhalla etäisyyden pitämisen merkitystä korostettiin jopa vielä voimallisemmin, naalien ei missään nimessä haluttu tottuvan ihmiseen väistämättömästi enempää, ja kontakti naalien kanssa pidettiin minimissä. Pelottomuus ihmistä kohtaan voisi olla luontoon vapautettavalle naalille kohtalokas ominaisuus. Myös naali tuntui tarhaoloissa osallistuvan tähän etäisyyden, keskinäisen kärsivällisyyden ylläpitämiseen. Tarhalla elävät naalit olivat oppineet, että ihminen tuli ja meni kontaktia ottamatta, ja myös naalit väistelivät ihmistä.

Etäisyyteen ja irrallisuuteen perustuva naalin ja ihmisen välinen yhteistoiminta nojaa suojelutyöntekijöiden vahvasti sisäistämään, suojelemaansa lajia kohtaan kokemaansa yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Ja tämä yhteenkuuluvuuden tunne yhdessä eettisen velvollisuudentunteen sekä toivon kanssa varmistavat sen, että etäisyys ei nouse näiden kahden lajin väliin. Päinvastoin, etäisyys ja sen onnistunut ylläpitäminen kertovat osaltaan suojelutyön tavoitteiden onnistumisesta: naali ei ole tottunut ihmiseen. Huomio, joka näiden eri elementtien kehämäisen syy-seuraus-suhteen luoden toimii yhteenkuuluvuuden tunnetta vahvistavana tekijänä.

Analysoidessani naalin ja ihmisen välistä yhteistoimintaa hoivan käsitettä hyödyntäen, sain havaita naalinsuojelussa hoivan eettisen elementin tulevan näkyväksi jo siinä kohtaa, kun ihminen päättää suojeluun, eli käytännön hoivaan ryhtyä. Päätöksen takana näyttäisi nimitäin vaikuttavan mitä merkittävimmässä määrin ihmisen kokemaa eettinen velvollisuus korjata omat jälkensä: ihminen on syytä Pohjolassa elävän naalin tämänhetkiseen ahdinkoon, joten on myös ihmisen velvollisuus korjata tilanne. Ja tämä velvollisuudentunne on ajoittain niin voimakas, että se saa suojelutyön tekijät toimimaan myös oman, kenties moraalisenkin mukavuusalueensa ulkopuolella, kuten metsästyksessä muutoin piittaamattoman henkilön metsästämään kettuja naalinsuojelun nimissä. Hoivan tuottama eettinen velvoite hoivan kohdetta, naalia, kohtaan tulee suojelutyön kautta näkyväksi myös siinä huolella, jonka suojelutyötä tekevät ilmaisevat koskien suojelutyön mahdollisesti naalille aiheuttamia vaikeuksia: menestyksellisen suojelutyön ja median sille antama huomio ovat lisänneet kiinnostusta naalia kohtaan, mikä saattaa johtaa lisääntyneeseen ihmistoimintaan naalin elin- ja pesimisalueilla.

Tutkimukseni perusteella eettinen velvollisuus näyttäisi olevan naalinsuojelua lajienvälisenä hoivana voimakkaasti määrittävä elementti, elementti, joka pyörii usein myös suojelutyötä tekevien mielessä. Oman eettisen velvollisuutensa lisäksi suojelutyöntekijät olivat pohtineet myös suojelun muita eettisiä elementtejä, kuten suojelutyön merkitystä luontoon kajoamisena, ketunmetsästyksen eettistä hankaluutta osana toisen lajin suojelua sekä tarhauksen liittyviä eettisiä ongelmia. Näistä eettisistä pohdinnoista huolimatta, tai kenties juuri niiden myötä, suojelutyöntekijät kokivat valintansa suojelutyöhön ryhtymisestä oikeaksi ja itselle helposti perusteltavaksi, joksikin, joka oli tehtävä.

Eettisen velvollisuudentunnon lisäksi naalinsuojelun kontekstissa käytännön hoivaan ryhtymisen taustalla vaikuttaa voimakkaasti myös yksi affekti yli muiden, toivo. Tämä suojelutyöntekijöiden kokemaa toivo kumpuaa ristiriitaisesta paikasta. Naalinsuojelua tekevät jakavat näkemyksen siitä, että naali tulee mitä todennäköisimmin katoamaan sen Fennoskandian elinalueilta ilmastonmuutoksen edetessä, ja että tässä tuhoisassa tilanteessa ihmisellä on merkittävä osa. Tälle tuhon tielle on ajautettu modernin ajan maailmankuvassa, jossa ihminen on nähty luonnosta irralliseksi, sen yläpuolella olevaksi entiteetiksi. Tämän ymmärtäminen yhdessä sen oivalluksen kanssa, että tosiasiasa ihminen on aina ollut osa luontoa muiden elämänmuotojen tavoin ja niiden kanssa, johtaa toivon ylläpitämisen merkityksellisyys havaitsemiseen: maailmassa, jossa ihminen ja muut elämänmuodot yhdessä ja suh-

teissa toisiinsa muodostavat todellisuuden, on mahdollisuus toimia toisin, tuottaa tuhon sijaan toisenlaisia lopputuloksia. Toivo on välttämätön osatekijä elämän jatkumisen mahdollistamisessa, ja toivoa tuottaa ennen kaikkea erilaisten elämänmuotojen, kuten ihmisen ja naalin, yhteenkuuluvuuden vahvistuminen. Ja tämä on suojelutyön elementti, joka nähdäkseni tuo esiin naalin ja ihmisen välisestä yhteistoiminnasta ja sen synnyttämästä yhteenkuuluvuuden tunteesta kumpuavan hoivan affektiivisen ulottuvuuden.

Kentällä kokemani ja havaitsemani perusteella sain konkreettisesti huomata ja todeta sen, että naalinsuojelun kontekstissa, naalin ja ihmisen välisessä yhteistoiminnassa, hoivan affektiivinen ulottuvuus on vastavuoroista ja molemminpuolista – naali on emotionaalisesti ihmisen käsissä, mutta myös ihminen hoivan tuottajana on emotionaalisesti hoivan kohteen, naalin, käsissä. Tämä tulee näkyväksi ja ruumiillistuneeksi siinä, kuinka voimakkaita emootioita kokemukset suojelutyön parissa suojelua tekevissä saavat aikaan, työtä tehdään tunteella, toisinaan myös tunteet pinnassa.

Eettis-affektiivisena ilmiönä hoiva ottaa konkreettisen muotonsa käytännön työnteossa, konkreettisenä hyvän tekemisenä toiselle – tekemisenä, joka ei kuitenkaan aina ja välttämättä ole palkitsevaa eikä lohdullista. Näin on myös naalinsuojelussa, jossa käytännön hoivatyön elämää ylläpitävä voima kietoutuu olennaisella tavalla myös erilaisiin väkivallan muotoihin, ja tarkoittaa näin ollen joidenkin yksilöiden ja joidenkin lajien kärsimystä. Naalinsuojelun kontekstissa hoivan käytännön elementtejä ovat muun muassa pesäinventointien ja -tarkastusten tekeminen, ruokinta-automaattien tarkastaminen ja huoltaminen, riistakameroiden ylläpitäminen sekä naalitarhalla tehtävät työt. Naalin luontainen elinympäristö vaikuttaa siihen, että kaikki tähän lajienväliseen hoivaan kytkeytyvät käytännön elementit suoritetaan karussa tunturi- ja vuoristoluonnossa, jossa välimatkat ovat pitkiä ja sääolosuhteet sekä arvaamattomia että vaativia. Myös naalitarha sijaitsee korkealla merenpinnan yläpuolella keskellä naalin luontaista elinympäristöä. Näissä olosuhteissa työskentely vaatii tekijältään motivaatiota, jota eettinen velvollisuus sekä hoivan affektiiviset elementit ruokkivat.

Suojelun nimissä toteutettavat ketunmetsästys ja luonnonkantaisten naalien tarhaus ovat myös osa käytännön hoivaa, ja naalinsuojelun kontekstissa ne edustavat sellaisia väkivallan muotoja, joista aiemmassa lajiensuojeluun liittyvässä tutkimuksessa on puhuttu pelastavana väkivaltana. Väkivaltana, jota toteutetaan hyvän tarkoituksen nimissä, ja joka pyyhkiytyy

pois näkyvistä motiiviinsa tukeutuen. Näin on myös naalinsuojelun kontekstissa. Suojelutyöntekijät korostivat useaan otteeseen sekä ketunmetsästyksen että naalitarhauksen suurta merkitystä suojelutyön onnistumisen kannalta. Itse asiassa nämä kaksi käytännön hoivan elementtiä nousevat maantieteellisestä alueesta riippuen jopa tärkeimmiksi suojelutyön elementeiksi. Ja tämä motiivi, naalinsuojelun onnistuminen, pyyhki pois näiden väkivallan muotojen esiin nostamisen negatiivisessa sävyssä. Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö suojelutyötä tekevät olisi pohtineet näiden elementtien eettisyyttä. Mutta väkivallaksi nimeämisen sijaan naalinsuojelun kontekstissa nämä hoivan elementit ovat ennemminkin sellaisia, myös aiemmassa tutkimuksessa lajiensuojeluun liitettyjä, peruuttamattomia menetyksiä, joiden sureminen on väistämätön elementti tässä nimenomaisessa pyrkimyksessä rakentaa tietynlaista luonnon monimuotoisuutta säilyttävää turvapaikkaa tietyille lajille.

Tutkimukseni tuo esiin sen, kuinka naalinsuojelun ympärille rakentuu eriskummallinen elämän, kuoleman, toivon ja hoivan elementtejä sisältävä sommitelma, jossa erilaiset Pohjolan vuoristo- ja tunturiluonnossa elävät elämänmuodot ottavat paikkansa suhteissaan toisiinsa. Lajienvälisessä yhteistoiminnassa muotoutuvan hoivan kautta tarkasteltuna naalinsuojelumuodostaakin voimakkaita eettisiä kysymyksiä herättävän kokonaisuuden, jossa elämä ja kuolema kulkevat rinta rinnan – jossa eri lajit, mutta myös yksilöt saman lajin sisällä, saavat tyystin erilaisia kohtaloita. Kysymys siitä kuka saa elää ja kenen annetaan kuolla, on naalinsuojelun kontekstissa monella tapaa relevantti.

8.2 Teoreettisen näkökulman ja menetelmävalinnan reflektointia

Relationaalisuuden teoreettiseksi lähtökohdaksi ottava tutkimukseni juurruttaa ja jäsentää hieman abstraktiksi jäävän suhteisuuden ajatuksen Anna Tsingin (2020/2015) aktiivisen maiseman, sommitelman sekä yhteistoiminnan käsitteisiin. Valinta, joka nähdäkseni toimi tutkimukseni tukena toivotulla tavalla. Joka tapauksessa koen, että erityisesti aktiivisen maiseman sekä sommitelman käsitteiden syvällisempi ja merkityksellisempi hyödyntäminen analyysissa olisi vaatinut ensinnäkin näiden käsitteiden perusteellisempaa pohtimista, mutta myös enemmän aikaa kentällä, laajempaa ja tarkkaavaisempaa ympäristön ja sen olemusten havainnointia, täsmällisempää tutustumista siihen monilajiseen maisemaan, jossa naalinsuojelua tehdään.

Sen sijaan hoivan (mm. Puig de la Bellacasa 2012; van Dooren 2014a) käsitteen nostaminen analyysini keskiöön tarjosi tutkimukseni toteuttamiseen toivotunlaisia työkaluja, ja mahdollisesti juuri niihin lajiensuojeluun liittyviin eettisiin kysymyksiin keskittymisen, jotka alun alkaenkin johtivat minut käsillä olevan tutkielman äärelle. Pro gradu -tutkielman laajuus huomioiden koen kuitenkin, että paljon jäi vielä havainnoimatta ja tutkimatta, monta kysymystä vaille vastausta ja keskeneräisiä ajatuksia leijuu aiheen ympärillä lukuisia.

Valintani toteuttaa tutkimukseni etnografian keinoin oli luonteva, ottaen huomioon sen tutkimuskentän, jolle tutkielmani kiinnittyi: käyttäessäni analyysissäni Anna Tsingin (2020/2015) aktiivisen maiseman, sommitelman sekä yhteistoiminnan käsitteitä, ja syventäessäni näitä lajiensuojelun- ja sukupuuttotutkimuksessa myös aiemmin hyödynnetyllä hoivan käsitteellä (mm. Puig de la Bellacasa 2012; van Dooren 2014a; van Dooren 2014b), ja nämä valinnat yhdistettynä tavoitteeseeni tutkia nimenomaan ihmisen ja naalin välille muodostuvaa lajienvälistä suhdetta, kentälle lähteminen ja aineiston kerääminen tarkkaavaisen havainnoinnin keinoin tuntui ainoalta oikealta ratkaisulta. Oikeaksi se myös osoittautui. Kentällä keräämäni etnografinen aineisto nousi tutkimukseni kannalta olennaisimmaksi ja merkityksellisimmäksi dataksi. Koen, että kentällä viettämäni aika, ja sen puitteissa keräämäni aineisto oli varsin riittävä käsillä olevan tutkimuksen toteuttamiseen. Mutta samankaltaisesti tiedän, että pidempi aika kentällä olisi tarjonnut rutkasti lisää tietoa tutkimukseni kohteena olevasta lajienvälisestä yhteistoiminnasta. Joka tapauksessa, haastatteluaineistojen tärkeyttä lainkaan väheksymättä näen, että etnografinen aineisto lopulta kuitenkin teki tutkielmani.

Kuten aiemmin olen tuonut esiin, etnografia on tutkimusmenetelmänä varsin subjektiivinen, sillä tutkijalla on suuri rooli niin tutkimuskentän määrittäjänä, kysymysten esittäjänä kuin tulkintojen tekijänäkin, ja näihin kaikkiin vaikuttaa tutkijan taustat ja elämäkokemukset. Tämä valitsemani menetelmän subjektiivinen luonne pakottikin minut tutkijana analysoimaan omaa rooliani kautta tutkimusprosessin, ja ottamaan huomioon siihen liittyvät tutkimuseettiset kysymykset. Kentälle lähtöä suunnitellessani, siihen valmistautuessani, kentällä ollessani, aineistoa käsitellessäni ja lopulta analyysia kirjoittaessani, jouduin jokaisessa vaiheessa kyseenalaistamaan omaa rooliani tutkijana, pohtimaan aineiston käsittelyyn ja tulkitsemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä sekä tekemään näihin liittyviä valintoja. Tutkimuseettisten kysymysten pohdinta ja niiden huomioon ottaminen rakentuivatkin merkittäväksi osaksi koko tutkimustani ja sen parissa kokemaani sekä oppimaani.

9 YHTEENVETO

Olen tutkimuksellani osoittanut, että naalinsuojelun kautta muotoutuva ihmisen ja naalin välinen suhde on yhteistoimintaa, joka ottaa lajienvälisen hoivan muodon. Ja tämä hoiva on teoriaosuudessa määrittelemääni eettis-affektiivista käytännön työtä. Tutkimukseni on tuottanut arvokasta tietoa eräästä lajiensuojelun projektista, kertonut yhden sukupuuttotarinan ajassa, jossa sukupuutot ovat elämäämme antroposeenin aikaa olennaisella, joskin pohjattoman surullisella tavalla määrittävä ominaisuus.

Ovatko havaintoni yleistettävissä myös muihin lajiensuojeluprojekteihin? Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen luonne huomioon ottaen tuloksiani ei tule lukea objektiivisena totuutena, vaan tulkintana naalinsuojelusta lajienvälisenä hoivana. Havaintoni ovat luonnollisesti myös voimakkaasti aikaan ja paikkaan sidottuja, eikä niitä muuten tulisi ymmärtääkään. Tosin näen, että analyysini voi tietyiltä osin yleistää koskemaan samanlaisia elementtejä sisältäviä lajiensuojeluprojekteja. Tätä näkemystä tukee se, että omat havaintoni ovat monessa suhteessa samoilla linjoilla aiempaan lajiensuojeluun ja sukupuuttoihin liittyvän tutkimuksen kanssa.

Entä onko analyysillani sekä tutkimustuloksillani käytännön merkitystä? Olen tutkimuksellani tuonut esiin erään toiveikkaan kuvauksen siitä, millaisia muotoja lajienvälinen yhteistoiminta voi käsillämme olevassa maailmanajassa ottaa, ja millaista elämää kannattelevaa voimaa tällainen toiminta pitää sisällään. Tässä sommitelmassa muotonsa ottavien eettisten ristiriitojen esiin nostaminen tekee näkyväksi sen, että edes lajiensuojelu ei ole hyvää tarkoittavasta ytimestään huolimatta täydellisen ja harmonisen taikka sopusointuisen maiseman ja maailman rakentamista, vaan kyse on eettisesti monimutkaisesta kokonaisuudesta, jossa myös väkivallalla on osansa. Kyse on sinnikkästä työnteosta, valinnoista, näiden valintojen aiheuttamien välttämättömien menetysten suremisesta sekä onnistumisista iloitsemisesta – toivon ylläpitämisestä.

Tarve löytää toivoa ja jopa juurruttaa itseni sen ääreen luonnon monimuotoisuuden romahduksen ja lukuisten käynnissä olevien, sekä paikallisten että globaalien sukupuuttojen muovaamassa ajassa johti minut tämän tutkimusprosessin pariin. Nyt johtopäätöksiä kirjoittaessani voin onnekseni todeta, että tarpeeni täyttyi, toivoa löytyi. Toivo leijui ilmassa kulkiesani T1:n kanssa naalinpesältä toiselle elonmerkkejä kiikaroiden ja kaukoputkella tiirailien,

toiveikkuus kuului sanavalinnoissa ja äänenpainoissa tutkimukseen osallistuneiden kertoessa suojelutyöhön ryhtymisen motiiveistaan, ja toivo oli se tunne, jonka T2 kuvaili olevan läsnä, kun tarhalla kasvaneita naalinpoikasia vapautettiin Pohjolan tunturiluontoon.

Yksi tutkimukseni olennaisista tuloksista onkin havainto siitä, kuinka toivolla on toimintaan, naalinsuojelun kontekstissa lajienväliseen hoivaan ajavana ja motivoimana affektina valtava elämää ylläpitävä voima. Näen, että toivo – naiiviudesta ja ylitsevuotavasta optimismista irtisanoutuva antroposeenin tumma toivo – ja hoiva ovat toistensa kanssakulkijoita ja toisi-aan ruokkivia elementtejä. Pohjolan naalin suojelun kautta muotonsa ottavassa ihmisen ja naalin välisessä yhteistoiminnassa tämä hoivan ja toivon vastavuoroisuus tulee näkyväksi ja koetuksi.

Toivon lisäksi löysin kuitenkin myös lukuisia eettisiä hankaluuksia: yhdestä lajista huolen pitäminen tarkoittikin toisen lajin suoranaista tappamista, ja eräiden lajinsa edustajien vapauden riistämistä ja stressitekijöille altistamista. Sain kouriintuntuvalla tavalla, ketunmetsästyksen ja naalien tarhaamiseen liittyen, nähdä ja kuulla sen, kuinka hoiva ei millään muotoa ole ainoastaan palkitsevaa saatikka lohdullista.

Näitä ristiriitaisuuksia pohtiessani olen saanut todeta, että, Anna Tsingin (2020/2015) ajatuksia mukailen, prekaarissa maailmassa selviytyminen ja sen eteen tehtävien toimien arvioiminen ovat näkökulmakysymyksiä. Naalinsuojelun kontekstissa tämän arvioinnin tulos on tyystin eri riippuen siitä, kenen näkökulman valitsemme: luonnossa vapaana elävän uhanalaisen naalin, luonnosta tarhalle pyydystetyn ja siellä elämänsä viettävän naalin, naalin elinalueille ilmastonmuutoksen myötä levittäytyvän ketun vai suojelutyötä tekevän ihmisen. Suojelua tekevän ihmisen sekä luonnossa vapaana elävän naalin näkökulmasta toivoa löytyi siis myös paikoista, joista sitä näkökulmaa vaihtamalla on hyvin vaikea löytää: naalin elinalueilla tapahtuvan ketunmetsästyksen onnistumisista sekä tarhattujen naalien hyvästä poikastuotannosta.

Yhtä kaikki sain tutkimusta tehdessäni kuulla ja kokea naalinsuojeluun ryhtyneiden ihmisten motivoituneisuuden ja päämäärätietoisuuden. Anna Tsingin (2020/2015, 310) sanoja lainatakseni, suojelutyöllä pyritään ”’tarpeeksi hyviin’ maailmoihin”, jossa kuitenkin ’tarpeeksi hyväkin’ ”on aina epätäydellinen ja jatkuvan parantelun varassa”. Tehdessään tilaa toisille lajienvälinen yhteistoiminta tarkoittaa aina myös toisilta tilan viemistä. Epätäydellisyyksien

sietäminen ja niihin johtaneiden valintojen kanssa eläminen ovat merkittävä osa Pohjolan alueella tapahtuvaa naalinsuojeluprojektia.

Sain käsillä olevan tutkimusprojektin äärellä kuulla, nähdä, kokea ja oppia paljon enemmän, kuin olisin osannut kuvitella. Silti koen, että vähintään yhtä paljon jäi vielä kuulematta, näkemättä, kokematta ja oppimatta, kysymyksiä kysymättä ja vastauksia löytämättä. Ajattelen, että pro gradu -tutkielmani on luonut pohjaa aiheen laajemmalle tutkimukselle. Naalinsuojelua hoivan käsitteen kautta analysoidessani jäin pohtimaan sitä, kuinka erilaisia muotoja hoivan voisi nähdä lajiensuojelun kontekstissa ottavan, mikäli sen teoretisointiin puretuisi vielä huomattavasti laajemmin, ottaen laajemmin huomioon myös esimerkiksi sen biopoliittiset ulottuvuudet. Pohtimaan jäin myös sitä, kuinka paljon enemmän aiheesta olisi saanut irti laajemmalla aineistolla, pidemmän kenttätyöjakson toteuttaen ja useamman suojelutyötä tekevän tavoittaen. Pidempi kenttätyöjakso olisi mahdollistanut myös maiseman sekä somitelman käsitteiden laajemman hyödyntämisen, joskin näen, että tässä olisi aineksia kokonaan erilliseenkin tutkimukseen, esimerkiksi Anna Tsingin (2014) kriittisen kuvailun (critical description) metodologiaa hyödyntäen. Joka tapauksessa, pitkä lista ihmisiä jäi vielä kohtaamatta, ja inspiroivasta maistiaisesta huolimatta naalin Pohjolan elinalueet lähestulkoon ko-luamatta ja tämän ympäristön monilajisuus monelta osin havainnoimatta.

Lopuksi haluan kiittää jokaista tutkimukseeni osallistunutta, sekä kanssani videopuhelun välityksellä keskustellutta että minut kentälle mukaansa ottanutta. Kiitokseni kuuluu myös Pohjolan karun kauniille tunturiluonnolle kaikkine elämänmuotoineen – pohjattomalle inspiraation lähteelle ja sielunmaisemalleni. Pro gradu -tutkielma on opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on toimia tekijälleen tutkimuksenteon harjoituksena, opettaa sen saloihin. Ja sitä tämä prosessi on itselleni ennen kaikkea ollut: opettavainen matka tutkimuksenteon mielenkiintoiseen, joskin myös haastavaan maailmaan. Se on ollut myös oppimatka naalin ja ihmisen väliseen historiaan, naalin elämään ja tämänhetkiseen kamppailuun sen jatkumisesta Pohjolan elinalueilla, lajin suojelun eteen tehtävään työhön, jossa osansa on myös naalin elinalueille levittäytyvällä ketulla sekä tarhaoloissa elävillä naaleilla, ja tätä työtä tekevien ihmisten määrätietoisuuteen ja sinnikkyYTEEN.

EPILOGI

Kulkemamme metsäautotien poikki kulki junarata, ja junan lähestymisestä viestivä alhaalla oleva puomi pakotti meidät pysähtymään, odottamaan. Täydessä autossa oli tiivis tunnelma. Sateisessa säässä maastossa vietetty päivä alkoi yllättäen esiin tulleen heinäkuun auringon lämmittämänä vapautua ilmaan leutona kosteutena, ikkunoita availtiin. Raukeus levisi jäseniini ja mieleeni.

Olin viettänyt päivän kentällä aineistonkeruun merkeissä, naalinsuojelun vapaaehtoisista sekä sitä osana työtään tekevistä koostuvan neljän hengen ryhmän kanssa. Olimme reissulamme käyneet osana naalinsuojelua tehtävän ketunmetsästyksen tukikohtana hyödynnettävällä metsästysmajalla, pienellä hirrestä rakennetulla eräkämpällä, jonka vaatimattoman, mutta kodinomaisen sisustuksen loivat talven metsästyskuukausina kämpän sekä sitä asuttavan metsästäjän lämpimänä pitävä kamiina, peti sekä pirtinpöytä ja -penkit. Metsästysmajalla keskustelumme oli luontevasti pyörinyt naalinsuojelun nimissä toteutettavan ketunmetsästyksen ympärillä, ja sain kuulla suojelutyötä tekevien näkökulmia tähän eettisesti ristiriitaiseen suojelutyön elementtiin. Metsästysmajalla vierailun lisäksi olimme päivän aikana tarkistaneet erään vanhan naalinpesän, joka havaintojen perusteella vaikutti olevan tyhjilään.

Sain kuulla, että kulkemamme kosteikkoinen, pienen pieniä orkideoja kasvava maasto tarjosi ravinteikkaan maaperän myös hillojen kasvaa. Tosin keväällä oli myöhäinen halla tehnyt tuhojaan, ja marjarikkaita hillaretkiä olisi siis turha odotella. Ajatukseni karkasivat kotiin ja sormet ristissä toivoin omien hillapaikkojeni kohtalon olevan toisenlainen. Päivä, joka oli oleva viimeinen kenttäpäiväni, oli ollut tutkimukseni kannalta jälleen korvaamattoman arvokas – joskin myös hieman raskas, mistä kotipuoleen kääntyvät ajatuksetkin kielivät. Menneet kenttäpäivät tuntuivat mielessä ja kehossa, ensimmäisen tutkimukseni tekeminen ja ensimmäistä kertaa tutkijan roolissa oleminen olivat vieneet veronsa.

Siinä auringon lämmöstä kuumenneessa autossa odotellessamme, tutkimukseen osallistuneiden jutustellessa keskenään niitä näitä, annoin ajatusteni pyöriä kaiken kuluneen viikon aikana kokemani ympärillä. Tutkimukseni oli vienyt minut poluttomille taipaleille keskelle naalin Fennoskandian elinalueita, ympäristönsä kuin omat taskunsa tuntevien henkilöiden kanssa. Olin saanut kerättyä tutkimukselleni arvokasta aineistoa ja oppinut naalin ekologi-

asta ja elämästä sekä sen säilymisen eteen Pohjolan alueella tehtävästä suojelutyöstä enemmän, kuin olisi uskaltanut toivoa. Olin myös saanut havainnoida tätä Pohjolan sinnikästä pienpetoa sekä luonnollisessa elinympäristössään etäisyyden päästä kiikaroiden, että tarhaolosuhteissa hieman lähempää sen olemusta ja käyttäytymistä tarkkaillen. Olin saanut kokea kaiken sen, josta nyt tätä kirjoittaessani jo lähes puolitoista vuotta sitten olin ensimmäiseen alustavaan tutkimussuunnitelmaani ujosti unelmoiden kirjoittanut.

Havahduin ajatuksistani, kun puomi viimein nousi, ja auto käynnistettiin. Ajelimme rauhallisen hiljaisuuden vallitessa takaisin lähtöpaikkaamme, josta sain vielä kyydin takaisin asumuksenani toimivalle leirintäalueelle. Lämminhenkisesti näkemiin sanottuamme, sain todeta kenttätöön tulleen päätökseensä. Pitkä kotimatka saattoi alkaa.

LÄHTEET

Ahmed, S. (2003). Feminist Futures. Teoksessa M., Eagleton (toim.), *A Concise Companion to Feminist Theory* (s. 236-254). Oxford: Blackwell Publishing.

AMAP, 2021. Arctic Climate Change Update 2021: Key Trends and Impacts. Summary for Policy-makers. Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), Tromsø, Norway. 16 pp.

Angerbjörn, A. & Tannerfeldt, M. (2014). *Vulpes lagopus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2014. Haettu 19.3.2025 osoitteesta <https://www.iucnredlist.org/species/899/57549321#population>

Barnosky, A. D., Matzke, N., Tomiya, S., Wogan, G. O., Swartz, B., Quental, T. B., ... & Ferrer, E. A. (2011). Has the Earth's sixth mass extinction already arrived?. *Nature (London)*, 471(7336), 51-57. <https://doi.org/10.1038/nature09678>

Bird-David, N. (1999). "Animism" Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology. *Current anthropology*, 40(S1), 67-91. <https://doi.org/10.1086/200061>

Chrulew, M. (2011). Managing love and death at the zoo: The biopolitics of endangered species preservation. *Australian humanities review*, 50, 137-157. <https://doi.org/10.22459/AHR.50.2011.08>

Candea, M. (2010). "I fell in love with Carlos the meerkat": Engagement and detachment in human-animal relations. *American ethnologist*, 37(2), 241-258. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1425.2010.01253.x>

Despret, V. (2017) Afterword: It Is an Entire World That Has Disappeared. Teoksessa D., B., Rose, T., van Dooren, M., Chrulew (toim.), *Extinction studies: stories of time, death, and generations* (s. 217–222). New York: Columbia University Press.

Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Felles Fjellrev (2019). Naali – uhanalainen laji Fennoskandiassa: Naalin биологиasta, populaatioiden tilasta ja toimenpiteistä lajin pelastamiseksi. Haettu 14.4.2024 osoitteesta <http://www.fellesfjellrev.se/wp-content/uploads/FFbroschyr2019FI-low.pdf>

Felles Fjellrev – Together for the arctic fox. Interreg Aurora. Haettu 19.2.2025 osoitteesta <https://www.interregaurora.eu/approved-projects/felles-fjellrev-together-for-the-arctic-fox/>

Gould, R. K., Martinez, D. E., & Hoelting, K. R. (2023). Exploring Indigenous relationality to inform the relational turn in sustainability science. *Ecosystems and people*, 19(1). <https://doi.org/10.1080/26395916.2023.2229452>.

Hamilton, L., & Taylor, N. (2017). *Ethnography after humanism: Power, politics and method in multi-species research*. London: Palgrave Macmillan imprint by Springer Nature.

Haraway, D. (2016). *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke university Press.

Helander-Renvall, E. (2010). Animism, personhood and the nature of reality: Sami perspectives. *Polar record*, 46(1), 44-56. <https://doi.org/10.1017/S0032247409990040>

Henttonen, H., Ollila T., Tolvanen P., Niemimaa J. (2022) Naalin nykytilanteesta. *Lenninsiipi, huhtikuu 2022*, 28-31.

Hoppania, H., Zechner, M., Vaittinen, T., Sointu, L., Olakivi, A., Näre, L., & Karsio, O. (2016). *Hoivan arvoiset: Vaiva yhteiskunnan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) (2019). *Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019*. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/299501>

Hyvärinen, M. (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa M., Hyvärinen, P., Nikander, J., Ruusuvoori, & A., L., Aho (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*, (s.11-45). Tampere: Vastapaino.

Hämeenaho, P., Koskinen-Koivisto, E. (2018) Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa P., Hämeenaho, E., Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*, (s. 7-31.). (2. painos). Helsinki: Ethnos.

Ingold, T. (2011). *Being alive: Essays on movement, knowledge and description*. London: Routledge.

IUCN. Species on climate change hit list named. (2009). Haettu 22.1.2025 osoitteesta <https://iucn.org/content/species-climate-change-hit-list-named>

Jensen, B., & Lahti, S. (1994). *Suomen ja Pohjolan nisäkkäät*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Järvinen, A., & Lahti, S. (2004). *Suurtuntureiden luonto: Kilpisjärven biologisen aseman 40-vuotisjuhlakirja*. Helsinki: Palmenia.

Kaikusalo, A. (2003). *Sopulipoluilla*. Helsinki: Tammi.

Kinnunen, V., & Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. (2017). *Tavarat tiellä: Sosiologinen tutkimus esinesuhteista muutossa*. Lapin yliopisto.

Kirksey, S. E., & Helmreich, S. (2010). The Emergence of Multispecies Ethnography. *Cultural anthropology*, 25(4), 545-576. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1360.2010.01069.x>

Kolbert, E. (2016/2014). (Alkuperäinen teos *The Sixth Extinction: An Unnatural History* julkaistu 2014) *Kuudes sukupuutto: Luonnoton historia*. (suom. Pirkko Vesterinen) Jyväskylä: Atena.

Kouki, J. (2011) Luonnon monimuotoisuus – geenit, lajit ja elinympäristöt. Teoksessa J., Niemelä, E., Furman, A., Halkka, E., Hallanaro, S., Sorvari, J., Niemelä, . . . Sorvari, S. (2011). *Ihminen ja ympäristö* (s. 14-22). Helsinki: Gaudeamus.

Landa, A., Flagstad, Ø., Areskoug, V., Linnell, J. D. C., Strand, O., Ulvund, K. R., . . . Eide, N. E. (2017). The endangered Arctic fox in Norway – the failure and success of captive breeding and reintroduction. *Polar research*, 36(sup1), 9-14. <https://doi.org/10.1080/17518369.2017.1325139>

Larm, M., Elmhagen, B., Granquist, S., Brundin, E., Angerbjörn, A. (2017). The role of wildlife tourism in conservation of endangered species: Implications of safari tourism for conservation of the Arctic fox in Sweden. *Human Dimensions of Wildlife*, 23, 1-16.

<https://doi.org/10.1080/10871209.2017.1414336>

Lappalainen, S. (2007) Johdanto. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa S., Lappalainen, P., Hynninen, T., Kankkunen, e., Lahelma, & T., Tolonen (toim.). *Etnografia metodologiana: Lähtökohtana koulutuksen tutkimus* (s. 9-14). Tampere: Vastapaino.

Lonkila, A. (2021). Care-full research ethics in multispecies relations on dairy farms. *Cultural geographies*, 28(3), 479-493. <https://doi.org/10.1177/1474474020987248>

Lummaa, K., Lähde, V., Toivanen, T., Eronen, J. T., Järvensivu, P., & Vadén, T. (2020). Humanistinen ympäristötutkimus. *Alue ja ympäristö*, 49(2), 83-91.

<https://doi.org/10.30663/ay.97341>

Metsähallitus, naali – lajiensuojelu valtion alueilla. Haettu 22.1.2025 & 19.2.2025 osoitteesta <https://www.metsa.fi/luonto-ja-kulttuuriperinto/lajien-suojelu/naali/>

Mol, A. (2008). *The logic of care: Health and the problem of patient choice*. London, New York: Taylor & Francis Group.

Muilu, H. (2023). Analyysi: Turkistarhausta puolustetaan elinkeinovapaudella, mutta tuo argumentti ammuttiin alas jo kymmenen vuotta sitten. Haettu 22.1.2025 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20045791>

Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. *Suomen ympäristö*, 1, 1-278. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79301/SY_1_2017.pdf

NINA, Arctic Fox Captive Breeding Programme. Haettu 27.11.2024 & 23.1.2025 osoitteesta <https://www.nina.no/english/Biodiversity/Arctic-Fox/Arctic-Fox-Captive-Breeding-Programme>

- Norén, K., Kvaløy, K., Nyström, V., Landa, A., Dalén, L., Eide, N. E., ... & Angerbjörn, A. (2009). Farmed arctic foxes on the Fennoscandian mountain tundra: implications for conservation. *Animal Conservation*, *12*(5), 434-444. <https://doi.org/10.1111/j.1469-1795.2009.00269.x>
- Ogden, L. A., Hall, B., & Tanita, K. (2013). Animals, Plants, People, and Things: A Review of Multispecies Ethnography. *Environment and society*, *4*(1), 5-24. <https://doi.org/10.3167/ares.2013.040102>
- Ohtonen, K., & Ollila, T. (2023). *Tunturikettu: Pohjolan naalin tarina*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Oikeutta Eläimille. Turkistarhaus Suomessa. Haettu 22.1.2025 osoitteesta <https://oikeutta-elaimille.fi/tietoa/turkistarhaus-suomessa/>
- O'Key, D. (2023). Extinction in Public: Thinking through the Sixth Mass Extinction, Environmental Humanities, and Extinction Studies. *Environmental humanities*, *15*(1), 168-186. <https://doi.org/10.1215/22011919-10216228>
- Paul, A., Roth, R., & Moo, S. S. B. (2021). Relational ontology and more-than-human agency in Indigenous Karen conservation practice. *Pacific Conservation Biology*, *27*(4), 376-390. <https://doi.org/10.1071/PC20016>
- Puig de la Bellacasa, M. (2012). 'Nothing comes without its world': Thinking with care. *The Sociological review*, *60*(2), 197-216. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2012.02070.x>
- Pyhtinen, O. (2015). *More-than-human sociology: A new sociological imagination*. Basingstoke: Palgrave Macmillan UK.
- Reinert, H. (2019). Requiem for a junk-bird: Violence, purity and the wild. *Cultural studies review*, *25*(1), 29-40. <https://doi.org/10.5130/csr.v24i1.6387>
- Robinson, F. (2011). *The ethics of care: A feminist approach to human security*. Philadelphia: Temple University Press.

Rose, D. B. (2011). *Wild dog dreaming: Love and extinction*. Charlottesville: University of Virginia Press.

Räsänen, T. (2020) Merikotkan ahdinko ja hoivasuojelun synty. Teoksessa T., Räsänen, N., Schuurman, & A., Bläuer (toim.), *Kanssakulkijat: Monilajisten kohtaamisten jäljillä* (s. 285-312). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Siivonen, L., Pulliainen, L. (1972) Naali. Teoksessa L., Siivonen (toim.), *Suomen nisäkkäät 2* (s. 102-116). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Solem, A. G. (2023). Fjellreven nedjustert fra kritisk truet til sterkt truet art. Haettu 23.1.2025 osoitteesta <https://naturvernforbundet.no/trondelag/fjellreven-nedjustert-fra-kritisk-truet-til-sterkt-truet-art/>

Stevenson, L. (2014). *Life beside itself: Imagining care in the Canadian arctic*. Oakland: University of California Press.

Stockholm University. Field work – The Swedish Arctic fox Project. (2025). Haettu 19.2.2025 osoitteesta <https://www.su.se/english/research/research-groups/the-swedish-arctic-fox-project/field-work-1.798455>

Suopajarvi, L. (2023). Eläinkäänne: lajien välisen vuorovaikutuksen tutkimus murroksessa. Osana Johdatus yhteiskuntatieteelliseen ja humanistiseen ympäristötutkimukseen -luento kokonaisuutta. 27.1.2023.

Torrent, I. (2024) Reimagining Hopeful Anthropocene Futures: From Entanglements to Radical Openness. Teoksessa V., Waldow, P., Bargues, & D., Chandler (toim.), *Hope in the Anthropocene: Agency, governance and negation* (s. 231–246). Edinburgh: Edinburgh University Press.

Tsing, A. (2012). Unruly Edges: Mushrooms as Companion Species. *Environmental humanities*, 1(1), 141-154. <https://doi.org/10.1215/22011919-3610012>

Tsing, A. (2014). More-than-Human Sociality: A Call for Critical Description. Teoksessa K., Hastrup (toim.), *Anthropology and Nature* (s. 27-42). United Kingdom: Routledge.

Tsing, A. L. (2020/2015). (Alkuperäinen teos *The mushroom at the end of the world: On the possibility of life in capitalist ruins* julkaistu 2015) *Lopun aikojen sienet. Elämää kapitalismin raunioissa.* (suom. Anna Tuomikoski) Paradeigma-sarja. Helsinki: Tutkijaliitto.

Tuomi, J., Sarajärvi, A., & Tammi. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valkonen, J. (2022). *Mökin kanssa ajattelu: Ympäristösosiologinen mielikuvitus ympäristökriisin aikakaudella.* Tampere: Vastapaino.

van Dooren, T. (2011). Invasive Species in Penguin Worlds: An Ethical Taxonomy of Killing for Conservation. *Conservation and society*, 9(4), 286-298.

<https://doi.org/10.4103/0972-4923.92140>

van Dooren, T. (2014a). Care. *Environmental Humanities*, 5(1), 291-294.

<https://doi.org/10.1215/22011919-3615541>

van Dooren, T. (2014b) Breeding Cranes: The violent-care of captive life. Teoksessa T., van Dooren, W., Kryduba, & M., A., Smith (toim.), *Flight ways: Life and loss at the edge of extinction* (s. 87-122), New York: Columbia University Press.

van Dooren, T. (2017). Making worlds with crows: Philosophy in the field. *RCC Perspectives*, 1, 59-66. <https://doi.org/10.5282/rcc/7775>

van Dooren, T., Rose, D. B., & Chrulew, M. (toim.). (2017). *Extinction studies: Stories of time, death, and generations.* New York: Columbia University Press.

van Dooren, T., Kirksey, E., Münster, U. (2016). Multispecies Studies: Cultivating Arts of Attention. *Environmental Humanities* 8(1), 1-23. <https://doi.org/10.1215/22011919-3527695>

Virkkala, R. (2011) Mikä uhkaa lajeja? Teoksessa J., Niemelä, E., Furman, A., Halkka, E., Hallanaro, S., Sorvari, J., Niemelä, . . . Sorvari, S. (2011). *Ihminen ja ympäristö* (s.118–127), Helsinki: Gaudeamus.

Vuorisalo, T. (2021). *Ympäristöekologia: Ympäristönsuojelun ekologiset perusteet ja alkuperäisen luonnon suojelu* (8. uudistettu painos.). Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Waldow, V., Bargués, P., & Chandler, D. (toim), (2024). *Hope in the Anthropocene: Agency, Governance and Negation*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Welden, E. A. (2023). Conceptualising multispecies collaboration: Work, animal labour, and Nature-based Solutions. *Transactions - Institute of British Geographers (1965)*, 48(3), 541-555. <https://doi.org/10.1111/tran.12593>

Wolfe, C. (2017) Foreword. Teoksessa D., B., Rose, T., van Dooren, M., Chrulew (toim.), *Extinction studies: stories of time, death, and generations* (s. vii-xvi). New York: Columbia University Press.

Yaka, Ö. (2024). More-than-human lifeworlds: Ethics, ontology and relationality in local environmental struggles. *Society & Natural Resources*, 37(5), 678-694. <https://doi.org/10.1080/08941920.2023.2238230>

Younas, A., Fàbregues, S., Durante, A., Escalante, E. L., Inayat, S., & Ali, P. (2023). Proposing the “MIRACLE” Narrative Framework for Providing Thick Description in Qualitative Research. *International journal of qualitative methods*, 22. <https://doi.org/10.1177/16094069221147162>

Äijälä, M., & Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta (2022). *Tourist Landscapes as Multispecies Trails: Storying a Mushing Landscape Through Mobile Video Ethnography*. Lapin yliopisto.